

ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ХОЁР ТАНХИМТАЙ ПАРЛАМЕНТЫН ТАЛААРХИ ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА

*Ц. Товуусүрэн, Р. Хатанбаатар, Б. Буяндэлгэр, П. Амаржаргал,
Б. Ариунжаргал, Ц. Болормаа, Г. Билгээ, Г. Гэрэл,
О. Нарантуяа, А. Пагма*

УДИРТГАЛ

Сүүлийн үед парламентын шинэчлэлийн асуудлын хүрээнд Монгол Улсын Ерөнхий сайд, МАН-ын дарга Сү.Батболд 2 танхимтай парламентын асуудлыг хөндөн ярьж, улс төрчид болон олон нийтийн дунд тодорхой мэтгэлцээн, санал шүүмжлэл өрнөж байна. УИХ-ын Тамгын газрын Судалгааны төв энэ асуудалд анхаарал хандуулан өөрийн чиг үүрэгт заасны дагуу дэлхийн 56 улсын 2 танхимтай парламент, тэдгээрийг бүрдүүлж байгаа хэлбэр, танхим тус бүрийн бүрэн эрх, харилцан хамаарал, хууль хэлэлцэн баталж буй процедур зэргийг харьцуулан судалж “Гадаадын зарим орны хоёр танхимтай парламентын талаархи судалгаа” сэдэвт судалгааны тайланг хүргүүлж байна.

2010 онд тус Төв нь дэлхийн 193 орны төрийн байгуулал, парламентын тогтолцооны талаар дэлгэрэнгүй судалгаа хийж “Дэлхийн улс орнуудын парламент” номыг хэвлүүлэн гаргасан.

Энэхүү судалгааны ажил нь бусад орнуудын төрийн байгууллын тогтолцоог харьцуулсан байдлаар харуулсан мэдээлэл лавлагааны шинжтэй бөгөөд судалгааны тайлангийн нэгдсэн хүснэгтүүдээс парламентын Дээд танхим байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцооны талаархи мэдээллийг авч, дүгнэлт гаргах боломжтой.

Судалгааны зорилго:

Хоёр танхим бүхий парламенттай орнуудын парламентын эрх зүйн зохицуулалт, дээд болон доод танхим байгуулагдах хэлбэр, танхим хоорондын харилцаа, сонгогдох болон томилогдох хэлбэр, хууль тогтоох үйл ажиллагааны процедур, тухайн орны засаглалын болон парламентын тогтолцооны онцлог зэргийг харьцуулан судалж нэгдсэн мэдээлэл бэлтгэх, дүгнэлт гаргах боломж олгоход оршино.

Судалгааны зорилтууд:

- Гадаадын зарим орны парламент байгуулагдах хэлбэр, эрх зүйн зохицуулалтыг харьцуулан судлах,
- Хоёр танхим бүхий парламенттай улс орнуудын парламентын дээд танхимуудын бүрэн эрх, эрх зүйн зохицуулалтыг харьцуулан судлах,
- Дээрх орнуудын парламентын хууль тогтоох журам, түүний онцлогийг харьцуулан судлах

Судалгааны аргачлал:

- Судалгаанд хамрагдсан гадаадын зарим орнуудын Үндсэн хуулийн холбогдох бүлэг заалт,
- Гадаадын зарим орны парламентын тухай хууль, эрх зүйн зохицуулалтыг харьцуулах
- Судалгааны материалыг харьцуулан нэгтгэн дүгнэх

Хамрах хүрээ:

Судалгаанд дээр дурдсан нийт 5 тивийн 56 орон хамрагдсан.

1. Австрали, зарим далайн орнуудын парламентын холбогдох эрх зүйн зохицуулалт, нийт 3 улс,
2. Ази тивийн нийт 16 улсын парламентын холбогдох эрх зүйн зохицуулалт,
3. Африк тивийн нийт 12 орны парламентын холбогдох эрх зүйн зохицуулалт,
4. Америк тивийн нийт 10 орны парламентын холбогдох эрх зүйн зохицуулалт,
5. Европ тивийн нийт 15 улсын парламентын холбогдох эрх зүйн зохицуулалт,

Судалгааны үе шат:

- Хууль, эрх зүйн баримт бичгүүдийг сонгож харьцуулсан шинжилгээ хийх
- Цуглуулсан мэдээлэлд нэгдсэн боловсруулалт хийх
- Судалгааны материалыг нэгтгэн дүгнэж, судалгааны тайлан бичих

Судалгааны ажлыг УИХ-ын Тамгын газрын Судалгааны төвийн ахлах референт Ц.Товуусүрэн, Р.Хатанбаатар нар ахалж, Р.Хатанбаатар Парламентын бүтэц, зохион байгуулалтын зарим асуудал, Австрали, далайн орнууд; Ц.Товуусүрэн Африк тивийн долоон орон, дэлхийн зарим улс орнуудын парламентын дээд танхим байгуулагдах хэлбэр, холбогдох хүснэгтүүд; ахлах референт Б.Буяндэлгэр Беларус, Польш, ОХУ, Словени, Чех; судлаачид А.Пагма Франц, Швейцари, ИБУИНВУ, Итали, Ирланд; Г.Билгээ Австри, Бельги, Герман, Румын, Испани; Г.Гэрэл Афганистан, Бахрейн, Казахстан, Пакистан; П.Амаржаргал Япон, Тайланд, Камбож, Филиппин; Б.Хатантуул АНУ, Аргентин, Боливи, Бразил, Канад, Д.Мягмарцэрэн Парагвай, Урагвай, Чили, Мексик, Колумби, Б.Ариунжаргал Йордан, Йемен, Оман, Узбекистан; О.Нарантуяа Бутан, Малайз, Энэтхэг, Тажикстан; Ц.Болормаа Нигерия, ӨАБНУ, Сенегал, Тунис, Этиопи улсын парламентын талаархи хэсгийг тус тус гүйцэтгэв.

СУДАЛГААНЫ ДҮГНЭЛТ:

- Парламентын дээд танхимыг шууд, шууд бус сонгууль болон томилгоо хосолсон хэлбэрээр судалгаанд хамрагдсан Ази тивийн 16 улсаас 8 нь, Африк тивийн 12 улсаас 7 нь, Европ тивийн 15 улсаас 3 нь, бүгд 18 улс байгуулдаг бол Америк тивийн 10 улсаас энэ хэлбэрийг хэрэглэдэг улс алга байна.
- Парламентын дээд танхимыг зөвхөн томилгоогоор байгуулдаг улс судалгаанд хамрагдсан 56 улсаас 10 улс байгаагийн дотор олонхи нь хаант засагтай улс байгаа бөгөөд Эзэн хаан нь энэ томилгоог хийдэг байна. Парламентын дээд танхимын гишүүдийг муж улсуудын Засгийн газар нь томилдог Герман, Ерөнхийлөгч нь томилдог Йемен Улс байна.
- Харин Америк тивийн судалгаанд хамрагдсан 10 орноос Канадаас бусад нь парламентын дээд танхимаа шууд сонгуулиар байгуулдаг байна. Шууд сонгуулиар парламентын дээд танхимыг байгуулдаг хэлбэрийг Азиас Япон, Филиппин, далайн орнуудаас Австрали, Палау, Африк тивээс Нигерия, Европоос Итали, Польш, Румын, Чех Швейцарит хэрэглэж байна Судалгаанд хамрагдсан 56 улсаас 18 нь энэ хэлбэрийг хэрэглэдэг байна.
- Парламентын дээд танхимыг судалгаанд хамрагдсан Африк тивийн 12 орноос 4 нь, Европ тивийн 15 орноос 3 нь зөвхөн шууд бус сонгуулиар байгуулдаг байна.

Үүнээс гадна Америк тивд олонх улс орнуудад парламентын дээд танхимыг шууд сонгуулиар байгуулсан байхад Европ тивийн улс орнууд дээр дурдсан хэлбэрүүдийн аль, алинаар нь

парламентынхаа дээд танхимыг байгуулж байгаа дүр зураг харагдаж байна. Энэ хоёр тив бол парламентат ёсны хөгжлийн олон жилийн түүхтэй тивүүд юм. Ази, Африк тивд шинэ тутам парламентат ёс төлөвшиж эхлэхдээ шууд бус сонгууль, томилгооны хосолсон хэлбэрээр парламентын дээд танхимаа байгуулах хандлага давамгайлж байна.

Судалгаанаас үзэхэд, 2 танхимтай парламентын тогтолцоог сонгон авахад тухайн орны төрийн эрх мэдлийг зохицуулж ирсэн уламжлал, холбооны болон нэгдмэл улсын тогтолцооны онцлог, эдийн засгийн хөгжлийн түвшин, хүн амын тоо, бүс нутгийн болон орон нутгийн удирдлагын тогтолцоо, үндэстэн ястан, шашин омгууд, бүс нутаг, нийгмийн анги давхаргуудын төлөөлөл, хууль тогтоох болон гүйцэтгэх засаглал хоорондын эрх мэдлийн хуваарилалт, хяналтын тогтолцоо зэрэг олон хүчин зүйлүүдийг харгалзан үзэх шаардлагатай нь харагдаж байна.

Дээд танхимыг бүрдүүлсэн хэлбэрээс үзэхэд, Хаант засаглалтай болон язгууртны “уламжлалт” хэв шинжийг хадгалж бүрдүүлсэн, улс төрийн намуудаас бүрдүүлсэн, ардчиллын зарчмаар нийгмийн бүлэг, давхаргуудын төлөөллийг оролцуулж бүрдүүлсэн, хууль тогтоох байгууллагын дархлааг бий болгох үүднээс сонгон шалгаруулалтын зарчмаар туршлагатай улс төрчид, эрдэмтдээс бүрдүүлсэн гэх мэтийн дүр зураг харагдаж байна.

Дээд танхимын бүрэн эрхийн тухайд, зарим орнуудад Дээд танхим нь хууль тогтоох ажиллагаанд Доод танхимтай зэрэгцээ байдлаар оролцдог, зарим оронд зөвхөн тодорхой асуудлуудыг хянан хэлэлцдэг заагтай, зарим оронд доод танхимдаа зөвлөх үүрэгтэй гэх мэтийн хэлбэрүүд байна.

Дээд танхимд сонгогдох, томилогдох хэлбэрийн тухайд, Дээд танхимыг шууд сонгуулиар сонгох, шууд бус сонгуулиар тодорхой субъектээс сонгох, Үндсэн хуулинд заасны дагуу Эзэн хаан эсвэл Ерөнхийлөгчөөс, эсвэл муж улсын эрх бүхий байгууллагаас томилох зэрэг хэлбэрүүд байна. Үүнээс үзэхэд Дээд танхимыг шууд болон шууд бус сонгууль, томилгооны хэлбэрээр болон тэдгээрийн хосолсон хэлбэрээр бүрдүүлдэг байна. Тухайлбал, Сенатын нийт гишүүдийн тодорхой хэсгийг томилгоогоор, тодорхой хэсгийг шууд болон шууд бус сонгуулиар бүрдүүлдэг гэсэн үг. Доод танхимд ихэвчлэн бүс нутгийн хүн амын тоонд пропорционалиар тогтоосон тодорхой тооны гишүүдийг бүх нийтийн шууд сонгуулиар сонгодог байна.

Судалгаанаас үзэхэд, Холбооны улсууд ихэвчлэн 2 танхимтай парламенттай байх ба хууль тогтоох, засаглалын үйл ажиллагаанд оролцох оролцоо, эрх мэдэл нь хүчтэй, сулавтар, сул байдаг байна. 2 танхимын эрх мэдэл, үүргийн хуваарилалт нь улс орон бүрт харилцан адилгүй.

Нэгдмэл улсуудын хувьд ихэвчлэн 1 танхимтай парламенттай байх боловч 2 танхимтай парламенттай орнууд цөөнгүй байна. Тэдгээрийн хувьд Дээд танхимдаа нийгмийн янз бүрийн бүлэглэлүүдийн төлөөллийг оролцуулах, Доод танхимынхаа хууль тогтоох үйл ажиллагааг хянах, зөвлөх эрхтэй байдаг байна. Дээд танхимдаа Мужийн сонгогдсон зөвлөл, эмэгтэйчүүд, иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөллийг сонгох болон томилох хэлбэрээр оруулдаг улсууд ч байна. 1 танхимтай парламент нь гол төлөв төвлөрсөн буюу унитар тогтолцоотой, үндэстний цөөнх багатай, хүн ам цөөтэй орнуудад байдаг.

2 танхимтай парламентын:

Давуу тал нь

- Хүн амын этникийн онцлог, бүс нутаг, нийгмийн давхарга, овог аймгийн ялгарал ихтэй улс орнуудад тохиромжтой байж болох юм. Нөгөө талаас парламентад чадварлаг парламентчид, нийгмийн анги бүлгүүдийн

төлөөллийг оруулах, хууль тогтоох болон гүйцэтгэх засаглалын үйл ажиллагаанд хяналт тавих механизмыг сайжруулах талтай.

Сул тал нь

- Хууль тогтоомжийг шуурхай батлан гаргах процесс удаашралтай, олон шат дамжлагатай, хэлэлцүүлгийн хугацаа сунжрах, нэгдсэн шийдэлд хүрэхэд төвөгтэй
- Хууль тогтоох үйл ажиллагааны эцсийн хариуцлага хүлээх субъект тодорхой биш
- Парламент болон Ажлын аппаратын зардал их

Парламентын тогтолцооны хэлбэр, танхимын тооны асуудал нь Үндсэн хууль, төрийн байгуулалын хэлбэрт хамаарах асуудал учраас Монгол улсын парламентын төлөвшил, эрх зүйн систем, эдийн засаг, нийгмийн үр дагаварыг сайтар судлах шаардлагатай. Бусад орнуудын туршлагаас үзэхэд харьцангуй олон янзын тогтолцоо, эрх зүйн систем үйлчилж байна. Шууд хуулбарлах буюу тэр нь зөв, энэ нь сайн гэх тодорхой зүй тогтол, хувилбарыг одоогоор хэлэх боломжгүй байна. Судалгааны төвийн судлаач, шинжээчид 1 танхимтай Парламентын асуудлаар судалгаа хийхээр төлөвлөж байна.

Жич: Судалгаанд хамрагдсан 56 улсаас зөвхөн Тайланд л парламентын дээд танхимаа Шууд ба шууд бус сонгуулийн аль алиныг хослуулан хэрэглэж байгуулдаг юм байна.

Парламентын бүтэц, зохион байгуулалтын зарим асуудал

Үндсэн хуулийн эрх зүйд парламент хэдэн танхимтай (chambers) байх вэ гэдэг нь маргаантай асуудал юм. Хууль тогтоох хоёр танхимтай (two legislative chambers) байх нь анх Их Британи ба Европын орнуудын хаант засаглалын системд аристократууд болон жирийн иргэдийн төлөөллийг, АНУ-д штатуудын төлөөллийг тус тус хууль тогтоох үйл ажиллагаанд оролцуулах шаардлагаас үүссэн байдаг. Нэгдмэл танхимын систем (unicameral system) буюу хууль тогтоох нэг танхимтай (one legislative chamber) байх нь авторитар орнуудад голлон байдаг гэсэн үзэл байсаар ирсэн. Орчин үед ингэж үзэх нь буруу боловч шинэ ардчилсан улсууд, ялангуяа том улсуудын хувьд ерөнхийдөө хоёр танхимын системд шилжих хандлагатай болж байна. Гэхдээ түүх, соёл, улс төрийн нөхцөл байдлаасаа шалтгаалан тухайн улс хэдэн танхимтай парламенттай байхаа шийдэх нь зүйн хэрэг.

Хоёр танхимтай парламент

Хоёр танхимтай хууль тогтоох байгууллага (a bicameral legislature) нь гол төлөв дээд ба доод танхим гэж нэрлэгдэх хоёр танхимаас бүрдэнэ. Доод танхим нь ихэвчлэн бүс нутаг бүрийн хүн амын тоонд пропорционалиар тогтоогдсон тооны гишүүдээс бүрдэнэ. Дээд танхимыг бүрдүүлэхдээ үе залгамжлах, янз бүрийн байгууллага, эрх мэдэл бүхий хүмүүсийн зүгээс томилох, шууд ба шууд бус сонгуулиар сонгох гэх мэт бүрдүүлэх олон арга хэлбэр ашиглана.

Дээд танхим нь улс төрийн намуудын төлөөлөл хэлбэрээр бас байгуулагдаж болно, тухайлбал, АНУ-ын Сенат, ХБНГУ-ын Бундесрат, Энэтхэгийн Раджа Сабхаг ийм зарчмаар байгуулдаг. Засаглалын хоёр түвшний байгууллагаас шалтгаалан холбооны улсуудад хоёр танхимын (Bicameral system) систем тохиромжтой байдаг. Мөн дээд танхимд нийгмийн чухал нэгжүүдийн төлөөлөл, тухайлбал Энэтхэг, Этиопи зэрэг улсуудтай адил үндэстэн ястан, шашин, омогийн бүлэглэлүүдийн төлөөллийг оруулдаг жишиг бий.

Холбооны улс буюу федерализм нь харьцангуй ховор улс төрийн систем бөгөөд нэг

газар нутаг ба иргэдэд засаглалын хоёр түвшин үйлчилж байдаг. Хууль батлах, төсөв хуваарилах зэрэг нь төрийн төв байгууллага ба штат, провинц, нутаг дэвсгэрийн төрийн байгууллага хооронд хуваагдана. Дэлхийн ихэнх улс унитар байх бөгөөд орон нутгийн төрийн байгууллагын эрх мэдэл нь төвөөсөө тодорхойлогдоно. Хүчтэй федерал системд штат, орон нутгийн засаг өөртөө орлого төвлөрүүлэх эрхтэй байдаг.

- Федерал систем голдуу хоёр танхимтай парламенттай байх бөгөөд үндэсний хууль тогтоох байгууллагад штат, регионы эрх ашгийг төлөөлсөн дээд танхим байна.
- Федерал системд тодорхой хэмжээнд хууль тогтоох эрх бүхий хоёр дахь шатны хууль тогтоох байгууллага (subnational legislature) байдаг. Зарим эрх мэдэл хууль тогтоох хоёр шатны байгууллага хооронд хуваагдана.
- Хүчтэй федерал системд үндэсний хэмжээний хууль тогтоох ба гүйцэтгэх эрх мэдлийг сулруулсан байна.

Засаглалын хоёр түвшинд эрх мэдлийн баланс улс бүрт адилгүй. АНУ, ХБНГУ, Канад хүчтэй федерал системтэй, Нигерд сул, Мексикт дунд зэргийн хүчтэй федерал систем байна. Энэтхэгийн холбооны улсын үндсэн хуулиар төрийн төв байгууллага нь батлан хамгаалах, гадаад харилцаа, төмөр зам, тээвэр, холбоо, валют, банк, гааль, онцгой албан татварын асуудлаар хүчтэй холбоо байдаг. Энэтхэгийн парламент хууль тогтоох зарим тодорхой эрх мэдлийг 14 штат, 5 бүс нутгийн хоёрдахь шатны хууль тогтоох байгууллагатай хуваалцдаг. Үүнд, эдийн засаг ба нийгмийн төлөвлөлт, нийгмийн халамж, хөдөлмөрийн асуудал зэрэг орно. Хоёр шатны эрх мэдэл зөрчилдсөн тохиолдолд үндэсний парламент ба холбооны засгийн газрын хууль шийдвэрүүд давуу эрхтэй.

Хоёр танхимын системд парламентын хоёр танхимын эрх мэдэл улс бүрт өөр өөр байдаг. Сул хоёр танхимын системтэй зарим оронд дээд танхим нь зөвхөн зөвлөх эрхтэй байдаг. Жишээлбэл, Их Британид бүх ард түмнээс сонгогдсон Нийтийн танхим нь хууль тогтоох давуу эрх мэдэлтэй бөгөөд шийдвэрүүд нь дээд танхим–Лордуудын танхимынхаас давуу байна. АНУ-д бол хоёр танхим нь адил болон харилцан нөхөх эрх мэдэлтэй бөгөөд гарч буй хууль тогтоомж хоёр танхимаар хоёулангаар нь дэмжигдсэн байх шаардлагатай. Канадад Нийтийн танхим нь илүү эрх мэдэлтэй боловч Сенат нь доод танхимын баталсан хуульд нь нэмэлт оруулах болон бодлогын асуудлаар хяналт хийх эрхтэй. Федерал системтэй Германд муж улсуудын сонирхол парламентын дээд танхим Бундесратад тусгагдах бөгөөд гишүүд нь муж улсуудын засгийн газруудаас томилогдоно. Бундесратын хууль тогтоох эрх мэдэл нь хүчтэй биш боловч муж улсууд болон холбооны засгийн газрын хоорондын маргааныг эцэслэн шийдвэрлэх эрхтэй.

Хоёр танхимтай унитар улсуудад дээд танхимыг нийгмийн янз бүрийн бүлэглэлүүдийн төлөөллийг оруулах болон доод танхимын хууль тогтоох эрх мэдлийг хянах зорилгоор байгуулдаг. Жишээ нь, Ботсванийн Удирдагчдын танхим нь сонгогдсон болон уламжлалт овог аймгуудаас томилогдсон гишүүдээс бүрдэнэ. Удирдагчдын танхим нь хязгаарлагдмал үүрэг гүйцэтгэх боловч Үндсэн хуульд өөрчлөлт оруулах болон овог аймгуудын асуудлаар энэ танхимтай заавал зөвлөлдөх ёстой. Буркино Фасод дээд танхим нь цэвэр зөвлөлдөх байгууллага бөгөөд янз бүрийн регион, нийгмийн бүлгүүдийн дуу хоолойг хүргэх зорилготой байгуулагдана. Энэ танхим мужийн сонгогдсон зөвлөлүүдийн төлөөлөл, эмэгтэйчүүдийн байгууллага, уламжлалт удирдагчид, иргэний нийгмийн байгууллагуудын төлөөлөл зэргийг оролцуулсан томилогдсон болон шууд бус сонгуулиар сонгогдсон нийт 178 гишүүнтэй.

Дээд танхим нь ерөнхийдөө дараахь аргуудын нэгээр байгуулагдана:

- Шууд сонгууль–сонгогчид саналаа шууд тодорхой нэр дэвшигчид юмуу намд өгнө (АНУ)

- Шууд бус сонгууль—сонгогчид орон нутгийн эрх барих байгууллагыг сонгоод, дараа нь уг байгууллагаас дээд танхимын гишүүдийг сонгоно. (Аргентин, Австри, Герман, Энэтхэг)
- Доод танхимаас дээд танхимын гишүүдийг сонгох шууд бус сонгууль (Канад, Йордан, Тайланд)
- Үе залгамжлах (Их Британид Лордуудын танхимын гишүүдийн ихэнх нь үе залгамжилсан пэрүүд байдаг)
- Үндсэн хуулиар эрх олгогдсон байгууллага, хүмүүсийн зүгээс томилох.

Хоёр танхимын системийн зарим давуу талуудаас дурдвал:

- Бүс нутаг, нийгмийн анги давхрага, овог аймаг зэргээр нийгмийн олон янзын төлөөллийг парламентад оруулна
- Дутагдал, өө сөвтэй хууль батлагдан гарахаас сэргийлнэ (нэг танхим нь нөгөөгийнхөө баталсан хуулийг дахин хэлэлцдэг)
- Хоёр танхимтай байснаар гүйцэтгэх засаглалд тавих хяналт сайжирна.

Нэг танхимтай парламент

Нэг танхимтай парламент нь (One-chamber or unicameral legislatures) гол төлөв төвлөрсөн юмуу унитар тогтолцоотой, хүн амын бүрэлдэхүүн нэгэн төрөл, цөөн хүн амтай орнуудад байдаг. Ийм улсуудын тоонд Коста-Рика, Португали, Унгар, Исланд, Швед, Словени, Уганда, Шинэ Зеланд зэрэг улсууд бий. Олон орнуудад үндсэн хуулийн бүтэц нь өөрчлөгдсөн, сүүлийн хориод жилд олон орон ардчилсан тогтолцоонд шилжсэн гэх мэт өөрчлөлт их гарч байгаа боловч хүн ам цөөнтэй орнууд ихэвчлэн нэг танхимтай парламентын систем сонгодог тенденци хадгалагдсаар байна. Тухайлбал, Украинаас бусад Зүүн Европын бүх орнууд нэг танхимтай парламентын системийг сонгосон байна.

Зарим тохиолдолд сонгуулийн системийн онцлогоор нэг танхимтай парламентад ч нийгмийн олон янзын сонирхлын төлөөллийг оруулж болдог. Жишээлбэл, Словенийн үндсэн хуулиар нэг танхимтай парламент-Үндэсний хуралдаа үндэсний цөөнхүүдийн нэг нэг төлөөллийг оруулдаг. Угандын нэг танхимтай парламентад улсын 39 район бүрээс орох эмэгтэйчүүдэд зориулсан суудлууд байх ба нийгмийн бэрхшээлтэй иргэд, хөлсний ажилчдад оногдох суудал ч бий.

Нэг танхимтай парламентын давуу талууд нь:

- Шаардлага тулгарсан үед хууль тогтоомжийг шуурхай батлан гаргах боломжтой. Хоёр танхимаар дамжин хугацаа алдахгүй гэсэн үг.
- Зөвхөн нэг танхим гарсан хуулийн төлөө хариуцлага хүлээх учир хариуцлага хүлээлгэх боломж их
- Мэдээж, нэг танхимтай, цөөн гишүүнтэй байхад зардал бага байна.

Хоёр танхимын үүрэг, эрх мэдлийг зохицуулах аргууд

Хууль тогтоох процесст хоёр танхим оролцож байгаа үед танхим хооронд ялгаатай саналаар зөвшилцөх болон зөвшилцөл явуулах процессийн талаархи аргуудыг тодорхойлсон байх ёстой. Танхим тус бүр нь ялгаатай учир дээрхи аргуудыг тодорхойлох хууль тогтоомжууд нь ялгаатай байна. Ихэнх хоёр танхимтай парламентад хуулийн төслийг авч үзэх, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах зэргээр танхимууд эцсийн зөвшилцөлд хүртэл нэг танхимаас нөгөөрүүгээ төслийг дамжуулан хэлэлцдэг систем (a shuttle system) үйлчилдэг. Энэ системээр нэг танхим нь хуулийн төслийн өөрийн хувилбарыг нөгөө танхимдаа танилцуулах бөгөөд тэр танхим нь төслийг батлах, буцаах болон нэмэлт, засвар оруулах зэргээр хэлэлцэнэ.

Энэ процесс хоёр танхим хуулийн нэг төсөл дээр бүрэн зөвшилцөх хүртэл үргэлжлэнэ. Зөвшилцөлд хүрэхгүй тохиолдолд аль нэг танхимын төслөөр батлах, хуулийн төслийг бүрмөсөн буцаах эсвэл парламент тарах гэх мэт олон янзын шийдэл байдаг.

Олон тохиолдолд хуулийн төслийг эцэслэн батлахад аль нэг танхим (голдуу доод танхим) нь шийдвэрлэх эрхтэй байна.

- Словенид дээд танхим-Үндэсний зөвлөл нь доод танхим-Үндэсний хурлаас баталсан хуульд долоо хоногийн дотор хориг тавих эрхтэй. Гэхдээ Үндэсний хурал ердийн олонхийн саналаар хоригийг хүлээн авахгүй байх эрхтэй.
- Орост дээд танхим Холбооны зөвлөл нь доод танхим Төрийн думын баталсан хуулийг буцаах эрхтэй боловч доод танхим нь дийлэнх олонхийн саналаар хоригийг хүлээн авахгүй байж болно.

Зарим оронд хоёр танхимын эрх мэдэл нь хэлэлцэж буй хуулиас шалтгаалан өөрчлөгдөх тохиолдол бий.

- ӨАБНУ-д хуулийн төсөл провинцуудад шууд хамаарахааргүй (үндэсний хэмжээний батлан хамгаалах, гадаад харилцаа, хууль зүйн гэх мэт асуудлууд) бол доод танхим Үндэсний Ассамблей ердийн олонхийн саналаар батлах ба дээд танхим Провинцуудын үндэсний зөвлөл батлах буюу буцааж болно, эсвэл өөрчлөлт оруулж болно. Харин провинцуудад нөлөөлөхөөр хуулийн төсөл дээр хоёр танхим санал зөрөлдвөл уг төслийг хоёр танхимын гишүүдээс бүрдсэн дундын хороонд шилжүүлнэ. Хэрэв уг хороо санал зөрөлдөөнийг зохицуулж чадахгүй бол хуулийн төслөөр доод танхим Үндэсний Ассамблейд дахин санал хураалт явуулах бөгөөд энэ удаад хууль гишүүдийн гуравны хоёроос дээш олонхийн саналаар батлагдах ёстой.

Зарим тохиолдолд хоёр танхим зөвшилцөлд хүрч чадахгүй бол хуулийн төслийг бүрмөсөн буцаана. Маш цөөн тохиолдолд парламент тарах болдог.

- Казахстанд доод танхим Мажилис баталсан хуулиа дээд танхим Сенатаар дэмжүүлэхээр өргөн барина. Сенат хуулийг дэмжилгүй Мажилист буцааж болдог. Энэ тохиолдолд Мажилис хуулийг дахин хэлэлцэж, гуравны хоёроос доошгүйн саналаар баталаад Сенатад дахиад хүргүүлж болно. Хэрэв Сенат төслийг дахин дэмжихгүй бол уг төслийг бүрмөсөн буцаах бөгөөд парламентын энэ чуулганы хугацаанд дахин хэлэлцэхгүй.
- Австралид доод танхим - Төлөөлөгчдийн танхим баталсан хуулийн төслөө дээд танхим Сенатад өргөн барина. Хэрэв Сенат уг төслийг батлахаас татгалзах юмуу нэмэлт өөрчлөлттэйгээр баталсан бөгөөд үүнтэй нь доод танхим санал нийлэхгүй байвал доод танхим уг хуулийн төслийг дахин гурван сарын дараа авч хэлэлцэн баталж болно. Хэрэв Сенат төслийг дахин батлахаас татгалзах юмуу доод танхимынхаас ялгаатайгаар баталвал Генерал-губернатор хоёр танхимыг хоёуланг нь зэрэг тарааж болно.

Австрали, далайн орнууд

АВСТРАЛИЙН ХАМТЫН НӨХӨРЛӨЛ (Commonwealth of Australia)

Хоёр танхимт парламенттай. Доод танхим нь Төлөөлөгчдийн танхим (House of Representatives), 150 гишүүнтэй. Бүрэн эрхийн хугацаа 3 жил. Дээд танхим нь Сенат (Senate), 76 гишүүнтэй. Бүрэн эрхийн хугацаа 6 жил. Их Британийн Хатан хааны өргөмжилсөн Амбан захирагч парламентын гишүүн байна.

Сонгууль

Доод танхимын гишүүнийг бүх нийтийн, шууд санал хураалтаар нэг мандаттай тойргоос сонгуулийн мажоритари системээр 3 жилийн хугацаагаар сонгодог. Амбан захирагчийн шийдвэрээр хугацаанаас өмнө тарааж болно. Сенатын гишүүнийг бүх нийтийн, шууд санал хураалтаар олон мандат бүхий сонгуулийн пропорциональ системээр 6 жилийн хугацаагаар, харин Холбооны нутаг дэвсгэрийг төлөөлдөг 4 гишүүнийг 3 жил хүртэл хугацаагаар сонгодог. Нийт гишүүдийн 50 хувийг 3 жил тутам шинэчлэн сонгоно. Доод танхимд муж бүр 5-аас доошгүй тооны гишүүний төлөөлөлтэй байна. Сенатад 6 муж тус бүрийг 12 сенатор, Холбооны 2 нутаг дэвсгэр тус бүрийг хоёр сенатор төлөөлнө

Төрийн байгуулал

Үндсэн хуульт хаант засагтай холбооны улс. Төрийн тэргүүний үүргийг Английн Хатан хаан хоёрдугаар Елизабет ёс төдий хэлбэрээр гүйцэтгэдэг бөгөөд бүрэн эрхийг нь түүний өргөмжилсөн Амбан захирагч хэрэгжүүлдэг. Амбан захирагч нь Холбооны парламентаас баталсан хуулийг ёсчлох ба парламентын ээлжит чуулганы товыг зарлах, завсарлуулах болон парламентын доод танхимыг тараах эрх эдэлнэ. Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүдийг томилно. Дээд шатны шүүхийн шүүгчдийг томилох, зэвсэгт хүчнийг командлах зэрэг бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.

Парламентын бүрэн эрх

Үндсэн хуулиар парламент нь Австралийн холбооны сайн сайхны төлөө энх тайван, эмх журамтай байх, Холбоог удирдахтай холбоотой бүх хуулийг батлан гаргах бүрэн эрхтэй. Мөн засгийн газрын байрлах газрыг тогтоох, засгийн газрын харьяа төрийн байгууллагуудтай холбоотой асуудал зэргээр онцгой бүрэн эрхтэй. Сенат орлого, мөнгөний бодлого, татвар тогтоохтой холбоотой асуудлаар хуулийн төсөл санаачлах болон нэмэлт, өөрчлөлт оруулах эрхгүй. Харин энэ төрлийнхөөс бусад хуулийн төслийг дахин авч үзэж, сайжруулахыг шаардан Төлөөлөгчдийн танхимд буцаах эрхтэй. Бусад бүх асуудлаар Сенат ба Төлөөлөгчдийн танхим адил эрхтэй. Төсөв, мөнгөний бодлоготой холбоотой хуулийн төслийг парламентаас Амбан захирагчид хүргүүлж, зөвхөн тухайн чуулганы хугацаанд Амбан захирагчийн зүгээс тодорхой төсөв, санхүүжилтийг дэмжсэн мэдэгдлээ парламентад танилцуулсан тохиолдолд уг хуулиар санал хураалт явуулж, шийдвэр гаргана.

Хууль тогтоох журам

Англи-саксоны эрх зүйн тогтолцооны уламжлалд суурилсан эрх зүйн тогтолцоотой. Хууль хэлэлцэн батлах журмын тухайд хоёр танхим адил боловч Сенат нь санхүүгийн талаархи хууль, тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулахгүй. Танхим бүрт хуулийн төслийг хэд хэдэн үе шаттай хэлэлцэнэ. Анхны хэлэлцүүлгээр парламентын гишүүд төслийн эх бичвэр, агуулга, зорилттой танилцаж, хоёр дахь хэлэлцүүлгээр төслийг хэлэлцэж холбогдох Байнгын комисст засч сайжруулахаар шилжүүлнэ. Гурав дахь хэлэлцүүлгээр уг төсөл парламентын хоёр танхимаар дэмжигдсэн байна. Хэрэв аль нэг танхим төсөлд өөрчлөлт оруулбал нөгөө танхим уг өөрчлөлтийг мөн адил зөвшөөрч батална.

Танхимууд төслийг батлах талаар санал нийлэхгүй тохиолдолд танхим тус бүр өөрсдийн төлөөлөгчөө томилж, тэдгээр нь нэгдсэн шийдвэр гаргахад нийцүүлэн төслийг засч сайжруулна. Хоёр танхимаар дэмжигдсэн төслийг Амбан захирагчаар батлуулахаар өргөн мэдүүлнэ. Хэрэв Сенат тодорхой хугацааны дотор хуулийн төслийг 2 удаа дэмжээгүй, эсхүл Засгийн газар хугацаанаас өмнө сонгууль явуулахыг зөвшөөрч байгаа тохиолдолд парламентын хоёр танхим зэрэг тарж, танхимуудыг бүрэн бүрэлдэхүүнээр нь дахин сонгоно. Хэрэв маргаантай хуулийн төслийг шинээр сонгогдсон танхимууд хэлэлцэн

баталж чадахгүй бол хоёр танхимын нэгдсэн хуралдааныг зарлан хуралдуулна. Холбооны болон мужуудын парламентын хууль тогтоох эрх мэдэл тодорхой заагтай. Дээд, доод танхимын гишүүн хууль санаачлах эрх эдэлнэ.

ПАЛАУ - Бүгд Найрамдах Палау Улс (Republic of Palau)

Хууль тогтоох дээд байгууллага нь Үндэсний хурал (Olbiil Era Kelulau). Хоёр танхимтай. Доод танхим нь Төлөөлөгчдийн танхим (House of Delegates), дээд танхим нь Сенат (Senate).

Төлөөлөгчдийн танхим 16 гишүүнтэй, муж бүрээс нэг төлөөлөгчийг бүх нийтийн, шууд санал хураалтаар 4 жилийн хугацаатай сонгодог. Сенат 13 гишүүнтэй. Гишүүдийг бүх нийтийн, шууд санал хураалтаар 4 жилийн хугацаатай сонгодог.

Төрийн байгуулал:

Ерөнхийлөгчийн Бүгд Найрамдах Улс. Ерөнхийлөгчийг бүх нийтийн, шууд санал хураалтаар 4 жилийн хугацаагаар сонгоно. Үндсэн хуульд зааснаар Ерөнхийлөгчийг зөвхөн нэг удаа улируулан сонгож болно. Гүйцэтгэх засгийг Ерөнхийлөгч тэргүүлэх ба дэд Ерөнхийлөгч Засгийн газрын гишүүн байна. Засгийн газрын танхимын бусад гишүүнийг парламентын дээд танхимтай зөвшилцсөнөөр Ерөнхийлөгч томилно. Ерөнхийлөгчийн томилгоо парламентын дээд танхимын гишүүдийн гуравны хоёроос доошгүйн дэмжсэн саналаар баталгаажна. Засгийн газрын гишүүн парламентын гишүүн байж болохгүй. Засгийн газар ажлаа парламентын өмнө хариуцна.

Хууль тогтоох журам:

Парламентын хоёр танхим тус бүр хууль батлан гаргана. Парламентын танхим тус бүрийн баталсан хуулийг Ерөнхийлөгч баталснаар хүчин төгөлдөр болно. Үндсэн хуулийн 9 дэх хэсгийн 15 дугаар зүйлд зааснаар хэрэв Ерөнхийлөгч хуулийн төсөлд хориг тавьсан бол хуанлийн 15 хоногийн дотор парламентын хоёр танхимд буцаана. Танхимууд хоригийг хүлээн авснаас хойш хуанлийн 30 хоногт багтаан хэлэлцэж гишүүдийн гуравны хоёроос доошгүйн саналаар батлан Ерөнхийлөгчид өргөн мэдүүлнэ. Ерөнхийлөгч хоёр дахь удаагаа хуулийн төслийг парламентад буцаахгүй. Засгийн газар хууль санаачлах эрх эдэлдэггүй

Сонгууль:

Парламентын доод танхимын гишүүнийг нэг мандаттай 16 тойргоос сонгуулийн мажоритар системээр, бүх нийтээр, олонхийн саналаар, шууд сонгоно. Сонгуульд 18 нас хүрсэн, Палаугийн иргэн, тус улсад амьдардаг, сонгуулийн эрх бүхий иргэн санал өгөх эрхтэй. Нэр дэвшигч нь 25 нас хүрсэн, өмнөх сонгуулиас хойш 5-аас доошгүй жил эх орондоо амьдарсан, Палаугийн иргэн, тухайн тойргийн нутаг дэвсгэрт нэгээс доошгүй жил амьдарч буй иргэн байна.

Сенатын гишүүнийг нийт үндэсний хэмжээний нэг тойргоос 13 суудалд сонгоно. Сонгогч бүр саналын хуудсанд нэр орсон нэр дэвшигчдээс 13-г сонгох ба хамгийн олон санал авсан 13 нэр дэвшигч сонгогдсонд тооцогдоно. Сенатын танхимын даргыг 4 жилийн хугацаагаар сонгоно. Ерөнхийлөгч, дэд Ерөнхийлөгчийн эзгүйд тэдгээрийг орлоно.

Бүрэн эрх

Парламент нь хууль тогтоох, банк, мөнгөний бодлогыг тодорхойлох, гадаад худалдааг зохицуулах бүрэн эрхтэй. Мөн засгийн газрыг тэргүүлдэг ерөнхийлөгчийн хийх

томилолтуудыг Сенатын гишүүдийн гуравны хоёроос доошгүйн саналаар батлана. Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгч болон Дээд шүүхийн шүүгчдийг огцруулах болон импичментийн асуудлыг хоёр танхим тус бүрдээ гишүүдийн гуравны хоёроос багагүйн саналаар шийднэ.

ФИЖИ - Фижи Арлуудын Бүгд Найрамдах Улс (Republic of the Fiji Islands)

Парламент нь Ерөнхийлөгч, Сенат, Төлөөлөгчдийн танхимаас бүрдэх бөгөөд Төлөөлөгчдийн танхим нь 71 гишүүнтэй, Сенат нь 32 гишүүнтэй. Гэвч тус улсад гарсан 2006 оны төрийн эргэлтийн дүнд парламентын үйл ажиллагаа түр зогссон байгаа.

Бүтэц, зохион байгуулалт:

Хоёр танхимтай. Дээд танхим Сенат. 32 гишүүнтэй. 14 гишүүнийг Удирдагчдын дээд зөвлөлийн дэвшүүлснээр, 9 гишүүнийг Ерөнхий сайдын санал болгосноор, 8 гишүүнийг сөрөг хүчний удирдлагын санал болгосноор, 1 гишүүнийг Ротумын тусгаар нутаг дэвсгэрийн зөвлөлийн дэвшүүлснээр Ерөнхийлөгч тус тус томилдог. Доод танхим нь Төлөөлөгчдийн танхим. 71 гишүүнтэй. 23 суудлыг Фижи үндэстний төлөөлөл, 19 суудлыг энэтхэг үндэсний төлөөлөл, 3 суудлыг бусад үндэстний төлөөлөл, 1 суудлыг Ротума тойргийн Зөвлөлөөс бүрдүүлж, 25 суудлыг бүх нийтийн сонгуулиар сонгодог. Бүрэн эрхийн хугацаа 5 жил.

Төрийн байгуулал:

1970 оны Үндсэн хуулиар төрийн удирдлагын Вестминстерийн парламентын загвар бүхий Вант улсын тогтолцоог баталж, Их Британийн Хатан хаан буюу түүний өргөмжилсөн Амбан захирагч төрийн тэргүүний үүргийг гүйцэтгэж байсан. 1987 онд төрийн эргэлт гарч тус улсад цэргийн удирдлага тогтоосон. 1990 онд хоёр дахь Үндсэн хуулиа баталж Ерөнхийлөгчийн Бүгд Найрамдах улс болжээ. 1997 онд шинэ Үндсэн хууль баталж төрийн удирдлагын ардчилсан зарчмуудыг баталгаажуулсан боловч 2006 онд төрийн эргэлт гарч тус улсад онц байдал тогтоосон. 1997 оны Үндсэн хуулиар төрийн тэргүүн Ерөнхийлөгч байхаар заасан. Ерөнхийлөгчийг Удирдагчдын дээд зөвлөлөөс (Great Council of Chiefs) 5 жилийн хугацаагаар сонгодог. Нэг удаа улиран сонгогдох эрхтэй. Ерөнхий сайдыг Ерөнхийлөгч парламентын гишүүнээс томилдог.

Бүрэн эрх

Хууль тогтоох эрх мэдэл Төлөөлөгчдийн танхим ба Сенат, мөн Ерөнхийлөгчөөс бүрдэх парламентад байна. Парламентын хоёр танхим аль аль нь хууль тогтоох үндсэн чиг үүрэгтэй боловч хууль батлах талаар Сенатын танхим арай бага эрх мэдэлтэй бөгөөд гол төлөв Төлөөлөгчдийн танхимын баталсан хуулийг хэлэлцэж засвар оруулах, буцаах чиглэлээр ажилладаг.

Хуулийн төсөл парламентын хоёр танхимаар дэмжигдээд Ерөнхийлөгч гарын үсэг зурснаар хүчинтэй болдог. Ерөнхийлөгчид урьдчилан танилцуулж, зөвшөөрлийг нь авсны дараа батлагдсан хуульд Ерөнхийлөгч гарын үсэг зурахгүй байж болохгүй.

Хууль тогтоох журам

Бүх хуулийн төслүүдийг Төлөөлөгчдийн танхим эхлэн хэлэлцээд дараа Сенатад өгнө. Сенат төслийг засваргүй юмуу засвартайгаар батлах, эсвэл буцааж болно. Хэрэв хууль сенатаар засвартайгаар батлагдвал Төлөөлөгчдийн танхим энэ хэлбэрээр нь хүлээж авах юмуу авахгүй байж болно. Төлөөлөгчдийн танхим ийнхүү хүлээж аваагүй бол уг хуулийн төслийг анх батлагдсан хэлбэрээр нь дахин Сенатад явуулна. Хэрэв а) хуулийн төсөл Төлөөлөгчдийн танхимаар хоёр чуулган дараалан орж батлагдсан, б) хоёр

хэлэлцүүлэгийн хооронд зургаан сараас доошгүй хугацаа байсан, в) хоёр дахин өргөн барихад Сенат хоёуланд нь хүлээн зөвшөөрөөгүй юмуу засвартайгаар баталсан, үүнтэй нь Төлөөлөгчдийн танхим санал нийлэхгүй байвал хуулийн төсөлд гарын үсэг зуруулахаар шууд ерөнхийлөгчид өргөн барьж болно. Мөн яаралтай хуулийн төслийн хувьд

- а) ерөнхий сайдын зүгээс Төлөөлөгчдийн танхимын баталсан хууль нь хойшлуулашгүй чухал хууль гэдгийг Сенатын даргад бичгийн хэлбэрээр нотолсон,
- б) хуулийн төслийг чуулган дуусахаас ажлын долоогоос доошгүй хоногийн өмнө Сенатад хүргүүлсэн,
- в) Сенат төслийг хүлээн авснаас хойш ажлын долоо хоногийн дотор хэлэлцэн хариу өгөөгүй юмуу

Төлөөлөгчдийн танхим хүлээн авахааргүй хариу өгсөн бол төслийг ерөнхийлөгчид гарын үсэг зуруулахаар өргөн барьж болно. Төсөв мөнгөний бодлоготой холбоотой асуудал дээр Сенатын эрхийг тодорхой хэмжээнд хязгаарласан байна.

АЗИЙН ОРНУУД

АФГАНИСТАН

Исламын Бүгд Найрамдах Афганистан Улс (Islamic Republic of Afghanistan)

Хууль тогтоох байгууллага Үндэсний Ассамблей нь Доод танхим буюу Төлөөлөгчийн танхим, Дээд танхим буюу Сенат гэсэн 2 танхимтай.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийг нийтийн, нууц, чөлөөт, шууд сонгуулиар 5 жилийн хугацаатайгаар сонгодог. Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийн тоо нь бүх бүс нутгийн хүн амыг хувь тэнцүүлэн оруулсан байх бөгөөд хамгийн ихдээ 250 байна. Төлөөлөгчдийн танхимын нийт гишүүдийн арав нь Афганы нүүдэлчин омгийн (Kuchis) төлөөлөл байх ба үүнээс хамгийн багадаа 3 нь эмэгтэй гишүүн байна. Түүнчлэн 65 суудал эмэгтэй гишүүнд зориулсан байх бөгөөд Төлөөлөгчдийн танхимын 68 гишүүн нь эмэгтэй байна. Төлөөлөгчдийн танхимын сонгууль нь олон мандаттай /нэг тойрог 2 - 33 мандаттай/, олон /34/ тойргоос хувь тэнцүүлэх аргаар сонгодог. Сонгох эрх 18 нас хүрсэн байх бол сонгогдох эрх нь 25 нас хүрсэн байх шаардлага тавьдаг.

Сенатын танхим нь 102 гишүүнтэй бөгөөд 68 -ийг нь шууд бусаар сонгож, 34 -ийг нь Ерөнхийлөгч 5 жилийн хугацаатайгаар томилох бөгөөд Ерөнхийлөгчийн томилох гишүүдийн 50 хувь нь эмэгтэй гишүүн байна. Сенатын танхимын гишүүд сонгогдсон, томилогдсон байдлаасаа хамааран 3-5 жилийн хугацаатайгаар бүрэн эрхээ хэрэгжүүлдэг. Бүх мужын зөвлөл нэг төлөөлөгчийг 4 жилийн хугацаатайгаар сонгодог. Мужийн дүүргүүдийн зөвлөлүүдээс 3 жилийн хугацаатайгаар Сенатын нэг гишүүнийг сонгодог. Сенатын танхимын гишүүний сонгуулийг энгийн олонхийн аргаар хоёр үе шаттайгаар явуулдаг. Сенатын танхимын гишүүнээр сонгогдохын тул 35 нас хүрсэн байх шаардлагыг тавьдаг. Хэн нэг этгээд нэгэн зэрэг хоёр танхимын гишүүн байж болохгүй.

Бүрэн эрх

Үндэсний Ассамблей нь буюу хоёр танхим хамтран дараахь бүрэн эрхтэй. Хууль тогтоомж батлах, хүчингүй болгох, өөрчлөх, нийгэм, эдийн засаг, соёл, технологийн хөгжлийн хөтөлбөрийг батлах, улсын нэгдсэн төсвийг батлах, түүнийг зарцуулах зөвшөөрөл олгох, зээл олгох, захиргааны нэгжийг байгуулах, өөрчлөх, олон улсын гэрээ, конвенцийг батлах, олон улсын байгууллагын гишүүнээс гарах зэрэг Үндсэн хуульд заасан чиг үүргийг

хэрэгжүүлдэг байна. Үндэсний Ассамблей нь танхимууд өөрсдийн дотоод дэгийн дагуу холбогдох асуудлаар чиглэлийн хороодтой үйл ажиллагаагаа явуулна. Хоёр танхим зарим асуудлаар хамтарсан хороо байгуулан асуудлыг шийдвэрлэх арга хэмжээг авдаг.

Доод танхим буюу Төлөөлөгчдийн танхим нь дараахь бүрэн эрхтэй. Үндсэн хуулийн 92 дугаар зүйлд заасны дагуу сайд нарт асуулга тавин шийдвэр гаргах, улсын төсвийн талаархи хоёр танхимын маргаантай асуудлаар эцсийн шийдвэр гаргах, Үндсэн хуульд заасан томилгоог батлах зэрэг бүрэн эрхтэй. Түүнчлэн Төлөөлөгчдийн танхим нь Засгийн газрын үйл ажиллагааг мөрдөн шалгах зорилгоор тусгай түр хороо байгуулан ажиллуулж болно. Уг хорооны үйл ажиллагаа, процедурыг танхимын дотоод дэгээр зохицуулна.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Исламын Бүгд Найрамдах Афганистан улс нь бие даасан, нэгдмэл, хуваагдашгүй улс мөн гэж Үндсэн хуулийнхаа 1 дүгээр зүйлд заасан. Афганистан нь хүчтэй Ерөнхийлөгчийн засагтай, бүгд найрамдах, шашины улс юм.

Хууль тогтоох журам

Үндэсний Ассамблейн баталсан хуулийг Ерөнхийлөгч соёрхон батлах бөгөөд Ерөнхийлөгч хуульд үндэслэлтэй хориг тавих эрхтэй. Ерөнхийлөгчийн хориг тавьсан хуулийн төслийг Төлөөлөгчдийн танхим гуравны хоёрын саналаар баталвал хууль хүчин төгөлдөр болно. Засгийн газрын санаачилсан хуулийн төслийг Төлөөлөгчдийн танхимд хүргүүлдэг бөгөөд уг танхим хуулийн төслийг 1 сараас хэтрэхгүй хугацаанд хэлэлцээд баталвал Сенатын танхимд хүргэдэг. Сенатын танхим 15 хоногийн дотор шийдвэр гаргах шаардлагатай байдаг.

БАХРЕЙН - Бахрейны Вант Улс (Kingdom of Bahrain)

Хууль тогтоох дээд байгууллага Үндэсний Ассамблей (The National Assembly) нь Дээд танхим буюу Зөвлөх зөвлөл /The Consultative Council/ болон Доод танхим буюу Төлөөлөгчдийн танхим /The Chamber of Deputies/ гэсэн хоёр танхимтай.

Сонгууль

Төлөөлөгчдийн танхимын 40 гишүүнийг бүх нийтийн, шууд сонгуулиар нууц санал хураалтаар сонгодог. Нэг мандаттай 40 тойрогт сонгогчдын дийлэнх олонхийн санал авсан нэр дэвшигч сонгогддог. Хэрэв дийлэнх олонхийн санал аваагүй бол 2 дахь шатны сонгуулиар ердийн олонхийн санал авсан нь сонгогддог. Бүрэн эрхийн хугацаа нь 4 жил байна. 20 нас хүрсэн иргэн сонгуулийн эрх эдлэх ба нэр дэвшигч мөн 20 нас хүрсэн байна. Дээд танхим буюу Зөвлөх зөвлөлийн 40 гишүүнийг хаан томилно. Бүрэн эрхийн хугацаа 4 жил байна.

Бүрэн эрх

Үндэсний Ассамблей нь буюу хоёр танхим хамтран дараахь бүрэн эрхтэй: Хоёр танхимын аль ч гишүүн хууль санаачлах эрхтэй. Харин Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах саналыг хоёр танхимын 15-аас доошгүй гишүүн санаачилах ёстой. Хуулийн төслийг батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, татгалзах эрхтэй. Мөн улсын төсөв батлах, Засгийн газрын программыг батлан зөвшөөрөх, батлан хамгаалах дайн зарлах ба шийдвэр гаргах, улсын үндэсний аюулгүй байдал эсвэл цэрэг дайны хуулийг зарлан тунхаглах, зөвшөөрөгдсөн хууль тогтоомжын дагуу олон улсын гэрээ хэлэлцээрт оролцох эрхтэй. Мөн аль ч танхимын гишүүн сайдад асуулт тавьж хариулт авах эрхтэй.

Доод танхим буюу Төлөөлөгчдийн танхим нь дараахь бүрэн эрхтэй:

Төлөөлөгчдийн танхимын дарга ба хоёр дэд даргаа сонгох, үйл ажиллагаагаа явуулах болон бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх хороодыг байгуулах, Сайд нар Төлөөлөгчдийн танхимын өмнө хариуцлага хүлээх ба сайдад итгэл хүлээлгэх асуудлыг Төлөөлөгчдийн танхимын 10-аас доошгүй гишүүний санаачилгаар авч хэлэлцдэг. Харин Төлөөлөгчдийн танхимын гуравны хоёроос илүү гишүүн итгэл хүлээлгэхгүй байхаар санал өгвөл сайдыг тэр дор нь чөлөөлөх ёстой. Парламентын хяналтын үйл ажиллагааны өөр нэг хэлбэр нь Засгийн газарт бичгэн асуулт, асуулга тавих хэлбэр байдаг. Засгийн газар тухайн асуудлаар хуралдан Төлөөлөгчдийн танхимд заавал бичгээр хариу өгөх ёстой.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Хаан нь төрийн тэргүүн. Ерөнхий сайдыг Хааны зарлигаар томилж, чөлөөлдөг. Ерөнхий сайдын саналаар бусад сайдыг Хаан томилж, чөлөөлнө. Хааны Зөвлөх Зөвлөлийн гишүүдийг мөн томилдог. Хаан зэвсэгт хүчний ерөнхий командлагч байх ба цэргийн албан тушаалтан, дипломат төлөөлөгчдийг томилох, Үндэсний Ассамблейн хуралдааныг зарлах, Дээд шүүхийн зөвлөлийг даргалах, даргыг томилох, уучлал үзүүлэх зэрэг бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ. Хаан Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хууль санаачлах эрхтэй бөгөөд хууль тогтоомжийг соёрхон баталдаг.

Хууль тогтоох журам

Хуулийн төслийг Зөвлөх зөвлөл, Төлөөлөгчдийн танхимаар, эсхүл Үндэсний Ассамблейгаар хэлэлцэн баталж Хаанд өргөн мэдүүлнэ. Хаан соёрхон баталсаны дараа нийтэд зарлан тунхаглана.

Ерөнхий сайд хуулийн төслийг Төлөөлөгчдийн танхимд хүргүүлдэг. Төлөөлөгчдийн танхимын танилцсан хуулийн төслийг Зөвлөх зөвлөлд мөн хүргүүлдэг. Парламентын доод танхимын баталсан хуулийн төслийг дээд танхим батлаагүй бол доод танхимд дахин хэлэлцүүлэхээр буцаадаг. Хэрэв хуулийн төслийг доод танхим баталвал тус төслийг дээд танхимын дарга Ерөнхий сайдад хүргүүлдэг ба Ерөнхий сайд Хаанд өргөн мэдүүлнэ. Хэрэв хоёр танхим хоёр удаа санал зөрвөл Зөвлөх зөвлөлийн даргын удирдлага доор хамтарсан чуулган явуулах ба үүнд Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн олонхын саналаар шийдвэрлэх ба хэрэв шийдвэрт хүрч чадахгүй бол уг хуулийн төслийг тэр Үндэсний Ассамблейн хугацаанд дахин хэлэлцэхгүй.

БУТАН

Бутаны Вант Улс

Парламентын танхимуудын нэр: Парламент нь дээд танхим буюу Үндэсний зөвлөл (gyelyong tshogde national council)-25 гишүүнтэй, Доод танхим буюу Үндэсний Ассамблей (Tshogdu-National Assembly)-55 гишүүнээс илүүгүй.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо:

Үндэсний зөвлөл: Нийт суудлын 24 хувь буюу 6 эмэгтэй гишүүнтэй байна. 20 гишүүнийг бүх нийтийн санал хураалтаар нэг мандаттай 20 тойргоос сонгогчдын олонхийн саналаар сонгох ба 5 гишүүнийг Хаан томилдог.

Үндэсний Ассамблей: Нийт 47 суудалтай, үүнээс 8,5 хувь буюу 4 эмэгтэй гишүүн байна. Нэг мандаттай 47 тойргоос олонхийн саналаар сонгодог.

Бүрэн эрх:

Дээд танхим:

- Мөнгө болон санхүүгийн хуулийн саналын зөрүүг бэлтгэх, хүлээн авах
- Үйлчилж буй хуулиудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хянах
- Энэ хуульд нийцүүлэн Үндэсний Ассамблейн баталсан бүх төрлийн хуулийн төслийг батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, татгалзах, авч үзэх
- Засгийн газрын хөтөлбөр болон төлөвлөгөөнд хяналт тавих, тайлбар авах
- Засгийн газрын гүйцэтгэлийг хянах
- Хууль болон тогтоолын хэрэгжилтийг хянах
- Улсын бусад чухал асуудлуудыг хянах

Доод танхим:

- Үндсэн хуульд заасны дагуу Үндэсний Ассамблейд хууль тогтоох эрх мэдэл хадгалагдах бөгөөд Төрийн тэргүүний дэмжлэгтэйгээр хууль батлан гаргах бүрэн эрхтэй.
- Үндэсний Ассамблей нь үйл ажиллагаандаа олон ургалч үзлийг баримтлах ба асуудлыг чөлөөт хэлэлцүүлэг болон хамтын зөвшилцөл дээр суурилан шийдвэрлэнэ.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект: Төрийн тэргүүн нь Бутаны Ван байна.

Хууль тогтоох журам: Аль нэг танхим хуулийн төслийг хэлэлцээд баталсан тохиолдолд 30 хоногийн дотор нөгөө танхимдаа хүргүүлдэг. Хэрэв нөгөө танхим нь уг төслийг батлахгүй бол хуулийн төслийн баталсан танхимд буцаан хүргүүлдэг. Танхим хуулийн төслийг дахин хэлэлцээд баталвал Хаанд соёрхон батлуулахаар хүргүүлдэг. Хуулийг Хаан батламжилснаар хүчин төгөлдөр болно.

<http://www.nationalcouncil.bt/>

ЙЕМЕН УЛС

Бүгд Найрамдах Йемен улс нь ардчилсан сонгууль болон олон намын тогтолцоог хүлээн зөвшөөрсөн парламентын тогтолцоотой улс.

- Зөвлөх зөвлөл (111 гишүүнтэй)
- Төлөөлөгчдийн танхим. (301 гишүүнтэй) гэсэн 2 парламентын танхимтай.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Дээд танхим: Йемен Улс нь арабын ертөнцөд хийсэн нэгэн томоохон шинэлэг зүйл нь эмэгтэйчүүдийн сонгох, сонгогдох эрхийг хүлээн зөвшөөрсөн явдал юм. Йеменд олон намын тогтолцоог хадгалах үүднээс намуудын тэнцвэртэй байдлыг бий болгох талаар төрөөс улс төрийн нэлээд чармайлт үзүүлдэг байна. Зөвлөх зөвлөлийг 1997 оны 5 сард Ерөнхийлөгч шууд өөрөө томилж байхаар байгуулсан. Анх байгуулахдаа 59 гишүүн томилсон байна. 40 нас хүрсэн, тухайн улсын иргэн, мөн төлөөлөгчдийн танхим болон орон нутгийн хүмүүсээс оролцуулдаггүй ерөнхийлөгчөөс шууд томилдог байна.

Доод танхим: Төлөөлөгчдийн танхимын 301 гишүүдийг нэг мандаттай олон тойргоос мажоритари саналаар шууд ард түмнээс сонгогдог. Парламентын бүрэн эрхийн хугацаа 6 жил. Ерөнхийлөгч нь Зөвлөх зөвлөлийн гишүүнийг томилдог. Ерөнхийлөгч төлөөлөгчдийн танхимын сонгууль болсноос хойш эхний хуралдааныг 60 хоногийн дотор хуралдуулна.

Хамгийн ахмад настай гишүүн нь анхны хуралдааныг удирдан дарга, 3 дэд даргаа сонгодог байна. Жилд 2 удаа хуралддаг.

Бүрэн эрх

Дээд танхимын бүрэн эрх

Зөвлөх зөвлөлийн гишүүнийг ерөнхийлөгчөөс шууд томилдог. Зөвлөх зөвлөлийг Йемений хөгжил, ирээдүйд хувь нэмэр оруулахуйц мэдлэг, туршлагатай Йемены салбар бүрийн хүлээн зөвшөөрөгдсөн хүмүүсээр бүрдүүлдэг байна.

- Ерөнхийлөгчид аливаа асуудлаар саналаа өгөх
- Засгийн газрын агентлагт санал, зөвлөмж өгөх
- Орон нутаг болон үндэсний хэмжээний стратеги, улс төр, нийгэм, цэрэг арми, аюулгүй байдлын чиглэлээр санал, зөвлөмж өгөх
- Төрийн байгууллагыг нэгтгэх тал дээр зөвлөгөө өгөх
- Эдийн засаг, санхүү, төсөв, жилийн тайланд зөвлөгөө өгөх эрхтэй байна.
- Аудитын хяналтаас өгсөн цаг үеийн тайланг Ерөнхийлөгчид өгдөг.

Доод танхимын бүрэн эрх

Төлөөлөгчдийн танхим нь хууль батлах, улс төрийн бодлогыг тодорхойлох, нийгэм-эдийн засгийн төлөвлөгөөг батлах, Засгийн газрын төсөв, нэгдсэн тайланг баталдаг. Үндсэн хуулиар олгосон бүрэн эрхийн хүрээнд гүйцэтгэх эрх мэдлийн үйл ажиллагаанд шууд хяналт шинжилгээ хийдэг. Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүн болон Засгийн газар нь хуулийн төслийн санал гаргах эрхтэй бөгөөд санхүүгийн хууль тогтоомж, татвар нэмэх, бууруулах, улсын сан хөмрөгтэй холбоотой хуулийн төслийг Засгийн газар болон гишүүдийн 20 хувиас багагүйн саналаар Төлөөлөгчдийн танхимд өргөн барьдаг.

Төлөөлөгчдийн танхим нь ерөнхий асуудлаар Засгийн газарт зааварчилгаа, зөвлөмж өгөх бүрэн эрхтэй. Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийн 20 хувийн шаардлагаар олон нийтийн хамрах асуудлаар хэлэлцүүлэг хийх, Засгийн газрын бодлогын талаар тайлбар шаардах, холбогдох асуудлаар санал бодол солилцох арга хэмжээг хэрэгжүүлдэг.

Доод тал нь 10 гишүүний шаардлагаар нийтийн эрх ашгийн төлөө Сайд, Засгийн газрын агентлаг, хороо, төрийн болон холимог өмчийн аж ахуйн нэгж, орон нутгийн засаг захиргааны үйл ажиллагааг мөрдөн шалгах зорилгоор тусгай хороо байгуулж болох бөгөөд тусгай хороо нь холбогдох асуудлаар нотлох баримт цуглуулахын тулд гэрчийн мэдүүлэг авах, холбогдох баримт бичиг, мэдээллийг гүйцэтгэх болон тусгай эрх бүхий бүх байгууллагаас гаргуулж авах эрхтэй.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Йеменийг төрийн удирдлагын хэлбэрийн хувьд холимог. Ерөнхийлөгч нь нэлээд өргөн эрх мэдэлтэй бөгөөд Йеменд гүйцэтгэх эрх мэдэл ерөнхийлөгч болон Сайд нарын зөвлөлд хадгалагддаг. Ерөнхийлөгч нь зэвсэгт хүчний ерөнхий командлагч байх ба 7 жилийн хугацаатай ард түмнээс шууд сонгодог.

Хууль тогтоох журам

Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүн болон Засгийн газар нь хуулийн төслийн санал гаргах эрхтэй бөгөөд санхүүгийн хууль тогтоомж, татвар нэмэх, бууруулах, улсын сан хөмрөгтэй холбоотой хуулийн төслийг Засгийн газар болон гишүүдийн 20 хувиас багагүйн

саналаар Төлөөлөгчдийн танхимд өргөн барьдаг. Зарим тохиолдолд л хуулийн төслийг дээд танхимаар хэлэлцдэг байна. Ерөнхийлөгч санал болгосноор Зөвлөх зөвлөл болон Төлөөлөгчдийн танхим 2 хамтран хуралддаг байна. Зөвлөх зөвлөл нь төлөөлөгчдийн танхимтай хамтран хуралдаан хийхдээ нийгэм, эдийн засгийн хэтийн төлөвийг хэлэлцдэг. Мөн батлан хамгаалах, харилцаа холбоо, энхтайвны асуудлаар гэрээ хэлэлцээ хийдэг байна.

ЙОРДАН УЛС

Йорданын хууль тогтоох байгууллага Үндэсний Ассамблей (The National Assembly, Majlis Al-Umma) нь Сенатын танхим (55 гишүүнтэй), Төлөөлөгчдийн танхим (110 гишүүнтэй) гэсэн 2 танхимтай.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Сенатын танхим нь 55 гишүүнтэй бөгөөд 4 жилийн хугацаагаар хаан нь томилдог байна. Сенатын гишүүнээр томилогдохын тул 40 нас хүрсэн, хааны удмын холбоогүй хүн сонгогдоно. Сенатын гишүүн сонгогддоггүй зөвхөн томилогддог байна. Төлөөлөгчдийн танхим нь 110 гишүүнээс бүрддэг бөгөөд тэдгээр гишүүдийг олон мандаттай олон тойргоос мажоритар аргаар 4 жилийн хугацаатай сонгодог байна. 12 суудал Христосын шашинтнууд болон Черкезүүдэд харин 6 суудал эмэгтэйчүүдэд хуваарилахаар тогтоосон байна.

Бүрэн эрх

а/ Дээд танхимын бүрэн эрх

Сенатын танхимыг зөвхөн хаан томилдог байна. Сенатын танхим нь 7 Байнгын хороотой үйл ажиллагаагаа явуулдаг байна. Йорданы парламент нь бие даасан төсөвтэй байдаг.

б/ Доод танхимын бүрэн эрх

Төлөөлөгчдийн танхим нь хууль батлах чиг үүрэгтэй бөгөөд Ерөнхий сайд хуулийн төслийг Төлөөлөгчдийн танхимын даргад хүргүүлдэг байна.

Төлөөлөгчдийн танхим нь гүйцэтгэх салбарыг хянан шалгах чиг үүрэгтэй байдаг. Энэ чиг үүргээ асуулт асуух, байцаах, мэтгэлцэх, итгэл үзүүлэх зэрэг аргаар хэрэгжүүлдэг байна. Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүн нь ард түмнийг төлөөлөх чиг үүрэгтэй. Төлөөлөгчдийн танхим нь олон нийт болон Засгийн эрх мэдэл хоёрыг холбогч суваг гэж үздэг байна.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Йордан нь үе залгамжилсан хаан бүхий парламентын тогтолцоотой, Үндсэн хуульт хаант улс болохоо тогтоосон. 1952 оноос хойш Үндсэн хуульдаа хэд хэдэн удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Йорданы ард түмэн бол Араб үндэстний нэг хэсэг бөгөөд төрийн эрх мэдлийн үндэс нь ард түмэн бөгөөд Үндсэн хуулийн дагуу уг эрх мэдлийг ард түмэн эдэлнэ.

Төрийн тэргүүн нь Хаан бөгөөд ямар нэг хариуцлага, үүрэг хүлээхгүй бөгөөд хаан хуулийг соёрхон баталж, нийтэлдэг. Хаан зэвсэгт хүчний ерөнхий командлагч байх ба дайн зарлах, энх тайваны гэрээ батлах, Төлөөлөгчдийн танхим болон Сенатыг тараах эрхтэй. Хаан Ерөнхий сайдыг томилох бөгөөд Ерөнхий сайд бусад сайдыг хаантай зөвшилцөн томилдог.

Хаан Сенатын гишүүдийг мөн томилдог. Хаан өршөөл үзүүлэх, уучлах эрхтэй. Хууль тогтоох эрх мэдэл нь Үндэсний Ассамблей болон Хаанд олгогдсон. Гүйцэтгэх эрх мэдэл

Хаан болон Үндсэн хуулийн дагуу хааны томилсон сайд нарт, шүүх эрх мэдэл хуулиар байгуулсан өөр өөр төрөл, шатны шүүхүүдтэй байна. Шүүхийн шийдвэр хааны нэрийн өмнөөс гаргадаг.

Хууль тогтоох журам

Хуулийн төслийг холбогдох Байнгын хороогоор хэлэлцүүлээд дүгнэлт гаргадаг. Ерөнхий сайд Төлөөлөгчдийн танхимын даргад хүргүүлдэг байна. Хуулийн төслийг Төлөөлөгчдийн танхим баталсны дараагаар Үндсэн хуульд заасан процедурын дагуу Сенатад хүргүүлдэг. Сенат хуулийг баталсны дараагаар Хаанд хүргүүлэн хаан соёрхон баталж албан ёсны сонинд нийтэлснээр хууль хүчин төгөлдөр болдог. Сенатаас хуулийн төсөл буцсан тохиолдолд Төлөөлөгчдийн танхим хуулийн төслийг эргэн хэлэлцдэг байна. Хаан хуулийн төсөлд хориг тавьсан тохиолдолд 2 танхим хоёулаа 2/3-оос доошгүй саналаар хуулийг баталж болдог байна.

КАЗАХСТАН

Бүгд Найрамдах Казахстан Улс (Republic of Kazakhstan)

Парламентын танхимуудын нэр: Казахстаны парламент нь Дээд танхим буюу Сенат, Доод танхим буюу Мажилис гэсэн байнгын үйл ажиллагаатай 2 танхимтай.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Сенатын гишүүнээр муж, нийслэл болон улсын чанартай хотуудын төлөөллийн байгууллагуудын хамтарсан хурлаас дээрхи субъект тус бүрээс 2 хүнийг сонгодог. 15 депутатыг Ерөнхийлөгч томилно. Сенатын депутатын бүрэн эрхийн хугацаа 6 жил бөгөөд 3 жил тутам депутатуудын тал хувийг шинээр сонгож, томилдог. Сенатын танхимын даргад төрийн албан ёсны хэлийг бүрэн эзэмшсэн хүнийг улсын Ерөнхийлөгч нэр дэвшүүлнэ. Сенатын танхимын даргыг нууц санал хураалтаар танхимын нийт депутатын олонхийн саналаар сонгоно.

Мажилис нь 107 депутатаас бүрднэ. 98 депутатыг бүх ард түмний сонгуулиар, намын нэрсийн жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх зарчмаар сонгох бөгөөд 9 депутатыг “Казахстаны ард түмний Ассамблей”-гаас сонгоно. Мажилисийн депутатын бүрэн эрхийн хугацаа 5 жил байна. Мажилисын ээлжит сонгуулийг тухайн Мажилисын бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас хоёроос доошгүй сарын өмнө явуулна. Мажилисын дарга нь төрийн албан ёсны хэлийг чөлөөтэй эзэмшсэн, Мажилисын депутат хүн байх бөгөөд түүнийг танхимын депутатууд нэр дэвшүүлж нууц санал хураалтаар нийт депутатын олонхийн саналаар сонгоно. Парламентын депутатаар сүүлийн 10 жилийн турш Казахстан улсад байнга оршин сууж байгаа тус улсын иргэнийг сонгоно. Сенатын депутат нь дээд боловсролтой, 5-аас доошгүй жил ажилласан, төлөөлж буй хот, муждаа 3-аас доошгүй жил байнга оршин сууж байгаа 30 нас хүрсэн иргэн байна. Харин Мажилисийн депутатаар 25 нас хүрсэн иргэнийг сонгоно.

Бүрэн эрх

Хоёр танхим хамтран дараахь бүрэн эрхтэй: Танхимууд хамтарч болон тус тусдаа хуралдах бөгөөд хамтарсан хуралдаанаар Үндсэн хуулинд нэмэлт өөрчлөлт оруулах, Засгийн газрын болон Тооцооны хорооны тайланг хэлэлцэх, Ерөнхийлөгчид зарим эрх мэдэл олгох, Зэвсэгт хүчний энхийг сахиулах ажиллагаанд оролцуулах, парламентын хоёр танхимын хамтарсан комиссыг байгуулах, тэдгээрийн илтгэл тайланг сонсож дарга нарыг нь сонгож, чөлөөлөх болон дайн энхийн асуудлыг хэлэлцдэг.

Хоёр танхим тус тусдаа хуралдахдаа Хууль батлах, төсвийн асуудлыг хэлэлцэх, татвар

хураамж тогтоох, засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн хуваарийг батлах, өөрчлөх, ард нийтийн санал асуулга явуулах, өршөөл үзүүлэх, гэрээ хэлэлцээр соёрхон батлах, төрийн шагнал, цэргийн болон бусад цол бий болгох, улсын төсвийн гүйцэтгэлийн тайланг хэлэлцэх, улсын зээл, эдийн засгийн тусламж ба бусад тусламж дэмжлэгийн асуудлыг хэлэлцэх зэрэг асуудлыг Мажилис хэлэлцсэний дараа Сенатаар хэлэлцүүлнэ.

Түүнчлэн Парламент нь олон нийтийн харилцааг зохицуулахад ба үндсэн зарчмуудыг тогтооход хамгийн чухал хуулиудыг гаргах эрхтэй. Үүнд: хувь хүн ба хуулийн этгээдийн хуулийн эрхт байдал ба түүний үүрэг хариуцлага, иргэний эрх, эрх чөлөө, өмч өмчлөх нөхцлүүд ба бусад өмчлөх эрхүүд, улсын ба цэргийн албаны тогтолцоо, зохион байгуулалт ба үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тогтоох, татвар, татвар ногдуулах ба бусад албан журмын төлбөрүүдийг тогтоох, улсын нэгдсэн төсөв, шүүхийн тогтолцооны асуудлууд, боловсрол, эрүүл мэнд, нийгмийн байдал, аж үйлдвэрийн болон тэдний өмч хувьчлал, хүрээлэн буй орчны хамгаалалт, улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүтэц, түүнчлэн улсын батлан хамгаалах ба аюулгүй байдлыг хангах зэрэгтэй хамааралтай хуулиуд орно.

Дээд танхим буюу Сенат нь дараахь онцгой эрхтэй: Дээд шүүхийн дарга, гишүүдийг Ерөнхийлөгчийн санал болгосноор сонгох, чөлөөлөх, Үндэсний банкны дарга, Ерөнхий прокурор, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн даргыг томилсон Ерөнхийлөгчийн томилгоог зөвшөөрөх, Ерөнхий прокурор, Дээд шүүхийн дарга гишүүдийн халдашгүй байдлыг цуцлах зэрэг асуудлууд хамрагддаг. Мөн Мажилисын бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болсон тохиолдолд дараагийн Мажилис бүрдэх хүртэл хууль батлах үүргийг дангаараа гүйцэтгэх эрхтэй.

Доод танхим буюу Мажилис нь дараахь онцгой эрхтэй: Хуулийн төслийг хүлээн авч хэлэлцэх, Ерөнхий сайдыг томилсон Ерөнхийлөгчийн томилгоог зөвшөөрөх, Ерөнхийлөгчийн ээлжит сонгуулийг зарлах зэрэг асуудлууд хамаарна.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Холимог засаглалтай (Ерөнхийлөгчийн болон парламентын) бүгд найрамдах улс. Төрийн байгууламжийн хувьд нэгдмэл. Казахстаныг Ерөнхийлөгчийн бүгд найрамдах улс хэмээн тунхаглаж, засаглал хуваах зарчмыг тодорхойлон, парламентыг хоёр танхимтай байхаар тогтоож “парламент нь хууль тогтоох эрх мэдэл бүхий төлөөллийн дээд байгууллага мөн” гэж заажээ.

Хууль тогтоох журам

Мажилисын хүлээн авч хэлэлцээд олонхиороо дэмжсэн хуулийн төслийг Сенат 60 хоногийн дотор хэлэлцэх бөгөөд Сенатын гишүүдийн олонхийн дэмжлэг авбал хуулийг батлагдсанд тооцон 10 хоногийн дотор Ерөнхийлөгчид гарын үсэг зуруулахаар танилцуулна. Сенатын нийт гишүүдийн олонхийн дэмжлэг аваагүй хуулийн төслийг Мажилист буцаах бөгөөд Мажилисийн нийт гишүүдийн гуравны хоёр нь уг хуулийн төслийг дахин дэмжвэл Сенатаар хэлэлцүүлж санал хураалгахаар шилжүүлнэ. Хэрэв Сенат дахин буцаавал тухайн чуулганы хугацаанд уг хуулийн төслийг хэлэлцэхгүй.

Сенатын нийт гишүүдийн олонхи хуулийн төсөлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулбал уг төслийг Мажилист шилжүүлэх бөгөөд танхимын нийт гишүүдийн олонхи нь нэмэлт, өөрчлөлтийг зөвшөөрснөөр хуулийг батлагдсанд тооцно. Хэрэв танхимын олонхи дээрх нэмэлт, өөрчлөлтийг хүлээж авахгүй бол асуудлыг зөвшилцөн шийдвэрлэнэ. Үндсэн хуулинд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахдаа танхим тус бүрийн нийт депутатын гуравны хоёрын дэмжлэгээр шийдвэрлэнэ. Хуулинд Ерөнхийлөгч гарын үсэг зурснаар хүчин төгөлдөр болдог.

КАМБОЖИЙН ВАНТ УЛС

Камбож нь либераль ардчилал, олон ургальч үзлийг Үндсэн хуулийнхаа зарчим болгосон Үндсэн хуульт хаан засагтай, парламентын улс. 1993 он хүртэл Камбожийн парламентын бүтэц хэд хэдэн удаа өөрчлөгдсөн. 1947-1970 онд хаант засагтай байх үед болон 1970-1975 онд бүгд найрамдах засагтай болоход парламент нь хоёр танхимтай байсан. Харин 1975-1979 онд Улаан Кхмерүүд төр барьж байхад болон 1979-1993 онд нэг танхимтай болсон байна. 1993 онд Үндэсний Ассамблейг байгуулсан. 1999 онд Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулан Сенатын танхимыг байгуулж хууль тогтоох байгууллагыг хоёр танхимтай болгожээ.

Парламентын дээд танхим нь Сенат (Senate), Доод танхим нь Үндсэний Ассамблей (National Assembly). Үндэсний Ассамблей нь 123 гишүүнтэй. Бүрэн эрхийн хугацаа 5 жил. Байнгын хороодын зохион байгуулалттай. Парламентын дотоод дэгийн дагуу шаардлагатай асуудлаар комисс байгуулан ажиллуулдаг.

1993 оны 9 дүгээр сарын 21-ны өдөр батлагдсан Үндсэн хуулийн долоодугаар бүлгийн 90 дүгээр зүйлд заасны дагуу Үндэсний хурал нь хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлэх бөгөөд Үндсэн хууль, бусад хуульд заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- Энэхүү бүрэн эрхийг ямар ч байгууллага хувь хүнд шилжүүлж үл болох.
- Үндэсний хурал нь үндэсний төсөв, төрийн төлөвлөгөө зээл, санхүүгий гэрээ, татвар бий болгох, өөрчлөх, хүчингүй болгох.
- Үндэсний хурал нь захиргааны тайланг батлах.
- Үндэсний хурал ерөнхий өршөөлийн хуулийг батлах.
- Үндэсний хурал нь олон улсын гэрээг цуцлаж мөн байгуулах.
- Үндэсний хурал нь дайн зарлах тухай хуулийг батлах.

Дээр дурьдсан асуудлаар шийдвэр гаргахдаа Үндэсний хурлын гишүүдийн туйлын олонхи шийдвэрлэнэ. Үндэсний хурал нь Засгийн газарт итгэл үзүүлэх асуудлыг бүх гишүүдийн гуравны хоёрын саналаар шийдвэрлэнэ.

Сенатын танхим нь 6 жилийн хугацаатай сонгогддог 61 гишүүнтэй. Үндэсний Ассамблейн үндсэн чиг үүрэг нь хууль, парламентын бусад шийдвэр батлан гаргах, парламентын дотоод дэгийн хүрээнд гадаадын орны парламент хоорондын харилцааны асуудлыг хамаардаг. үндэсний төсөв, төрийн төлөвлөгөө, зээл зэрэг асуудлыг баталдаг байна.

Үндэсний Ассамблей хугацаанаасаа өмнө тарах ёсгүй ч 12 сарын дотор Засгийн газар хоёр удаа огцорсон тохиолдолд Ерөнхий сайдын саналаар Үндэсний Ассамблейн даргын зөвшөөрснөөр Хаан Үндэсний Ассамблейг тараах эрхтэй. Үндэсний Ассамблейн гишүүд болон Ерөнхий сайд хууль санаачлах эрхтэй. Үндэсний Ассамблейн баталсан хуулийг Хаан соёрхон баталж төрийн сонинд нийтэлснээр хүчин төгөлдөр болдог.

Үндэсний Ассамблейн гишүүдийг олон мандаттай 21 тойргоос намын жагсаалтаар, сонгогчдын өгсөн саналыг пропорционал сонгуулийн системээр явуулдаг. Сенатын танхимын 61 гишүүний 2 гишүүнийг Хаан томилдог. 2 гишүүнийг Үндэсний Ассамблейгаас сонгодог. 57 гишүүнийг засаг захиргааны нэгж болох хороо, багийн зөвлөлийн (Commune/Sangkat Councillors) гишүүдээс шууд бусаар сонгодог.

Ашигласан материал:

Цахим хуудас: <http://www.national-assembly.org.kh/>
<http://www.senate.gov.kh/>

МАЛАЙЗ**Малайзын Холбооны Улс**

Парламентын танхимуудын нэр: Доод танхим буюу Төлөөлөгчдийн танхим (Dewan Rakyat 8 House of Representatives), Дээд танхим буюу Сенатын танхим (Dewan Negara).

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо:

Төлөөлөгчдийн танхимын 222 гишүүнийг шууд сонгох ба сонгуулийг нэг мандаттай 222 тойргоос энгийн олонхийн саналаар 5 жилийн хугацаатай сонгодог. Сенатын танхим нийт 70 сенатортай. Сенаторуудын 28,13 хувь буюу 18 нь эмэгтэй сенатор байна. 26 сенаторыг шууд бус буюу муж улсын хууль тогтоох хурлаас сонгоно. Эдгээр 26 сенаторыг олон мандаттай 13 тойргоос, 44 сенаторыг улсын тэргүүн буюу хаан томилдог.

Бүрэн эрх:

- Нутаг дэвсгэр дээр хүчин төгөлдөр үйлчлэх хууль тогтоомж батлах
- Засгийн газрын санхүүгийн үйл ажиллагааг хянах
- Нийт үндэстний ач холбогдол бүхий асуудлаар олон нийтийн санал бодлыг илэрхийлэх
- Зарим эрх бүхий албан тушаалтныг томилох

Төрийн дээд эрхийг барих субъект: Төрийн тэргүүн нь Малайзын Хаан

Хууль тогтоох журам: Хууль парламентын 2 танхимаар орж батлагдах ба Үндсэн хуульд өөрөөр заагаагүй бол Хаан соёрхон баталснаар хүчин төгөлдөр болно. Хууль батлахдаа 2 танхим тус бүр дараах 4 үе шатаар хэлэлцэнэ.

- Анхны хэлэлцүүлэг
- 2 дугаар хэлэлцүүлэг
- Хорооны үе шат
- 3 дугаар хэлэлцүүлэг

Дээрхи үе шатаар дамжин хэлэлцүүлэгдэж 2 танхимаас батлагдсан хуулийг Хаан соёрхон баталж хэвлэгдсэнээр хүчин төгөлдөр болно. Хаан 30 хоногийн дотор соёрхон батална.

<http://www.parlimen.gov.my/index.php?lang=en>

ОМАН УЛС

Оманы Султант улсын хууль тогтоох эрх мэдлийг Султан болон хоёр танхим бүхий парламент хэрэгжүүлдэг. Оман Улсын парламентыг Оманы зөвлөл (Majlis Oman) гэж нэрлэдэг байна.

- Төрийн зөвлөл (72 гишүүнтэй) Majlis Addawla
- Зөвлөх зөвлөл (84 гишүүнтэй) Majlis Shura

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Дээд танхим: Султаны зарлигаар 4 жилийн хугацаагаар томилдог 72 гишүүнтэй. Нөгөө танхимын гишүүдийн тооноос илүү гарч болохгүй гэсэн байна. Дээд танхим нь сайд, элчин сайд байсан хүмүүсээс бүрддэг байна. Энэ танхимд 40 нас хүрсэн, ямар нэгэн ял шийтгэл

эдэлж байгаагүй, тухайн улсын иргэн сонгогдох эрхтэй байдаг байна. Сонгуулийн дараах чуулганы анхдугаар хуралдааныг Султан удирдаж, дээд, доод танхимын дарга, дэд дарга нар, Ерөнхий нарийн бичгийн даргыг томилно. Доод танхимын Даргын товчоо дарга, дэд дарга, 6 гишүүнээс бүрдэнэ.

Доод танхим: Бүх ард түмнээс 4 жилийн хугацаагаар шууд сонгогддог 84 гишүүнтэй. 30 000 болон түүнээс дээш хүн амтай тойргоос 2 гишүүн, 30 000-аас доош хүн амтай тойргоос 1 гишүүн сонгодог байна. Оман улсын иргэн, хуулиар заасны дагуу нэр дэвших болзлыг хангасан 30 насанд хүрсэн, ял шийтгэлгүй, зохих ёсны боловсрол эзэмшсэн, дадлага туршлага бүхий иргэнийг нэр дэвшүүлнэ. Бүрэн эрхийн хугацаа 4 жил (улиран сонгогдох эрхтэй) Consultative Council-ийн гишүүн болон төрийн албанд байж болохгүй гэж заасан байна.

Бүрэн эрх

Дээд танхимын бүрэн эрх. Парламентын дээд танхим хууль тогтоохгүй, зөвхөн Султаанд зөвлөх чиг үүрэгтэй байна. Оман Улсын парламентын хууль тогтоох эрх мэдэл, хяналтын чиг үүрэг нь нэлээд бэлгэдлийн шинжтэй байна. Санхүү, захиргааны хувьд бие даасан хараат бус байдаг. Үндэсний хөгжил дэвшил, Засгийн газар болон ард түмний харилцааг зохицуулах үүрэгтэй. Төрийн зөвлөл нь улс орны ерөнхий бодлогыг тодорхойлдог. Султаны санал болгосноор хуралддаг байна.

Доод танхимын бүрэн эрх. Парламентын доод танхим өөрт олгогдсон эрх хэмжээний хүрээнд хууль тогтоох, Засгийн газраас хэрэгжүүлэх тодорхой асуудлын талаар мэдээлэл авах, эдийн засаг нийтийн үйлчилгээг боловсронгуй болгох чиглэлээр өөрийн байр сууриа илэрхийлэх, Сайдүүдэд зориулсан шийдвэрлэвэл зохих асуудлаар багц зөвлөмж боловсруулж, Султанд танилцуулах, Сайдүүдийн жил бүрийн илтгэл, хүсэлтийг хүлээн авч, шаардлагатай гэж үзвэл хэлэлцүүлэг, санал бодлоо солилцох зэргээр төрийн бодлогыг боловсруулах, шийдвэрлэхэд оролцдог байна. Хууль тогтоох эрх мэдлийн хүрээнд хууль, тогтоомжийн актуудыг батлан гаргах, эдийн засаг, нийгмийн харилцааг шинэчлэх, боловсронгуй болгоход чиглэгдсэн зохицуулалтын талаархи саналаа Султанд танилцуулж шийдвэрлүүлэх зэрэг чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг байна.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Султан төрийн тэргүүн, Засгийн газрын тэргүүн, Зэвсэгт хүчний ерөнхий командлагч байна. Султан Ерөнхий сайд, сайдууд, энэ хууль болон хууль тогтоомжид заасан иргэний болон цэргийн өндөр албан тушаалтныг томилж, чиг үүргийг нь тодорхойлно. Султан хууль, олон улсын гэрээ соёрхон батлах, хуулийн хүчинтэй зарлиг гаргах, уучлал үзүүлэх, шагнах, Сайд нарын Зөвлөл болон бусад зөвлөлийн хуралдааныг даргалах эрх эдэлнэ.

Хууль тогтоох журам

Хуулийн төсөлд холбогдох Байнгын хороо нь тухайн асуудал дээр (яаралтай тохиолдолд заасан хугацаанд) бусад тохиолдолд 3 сар тухайн төсөл дээр ажилладаг. Шаардлагатай гэж үзвэл хуулийн төслийг боловсруулсан ажлыг хэсгийг хуралдуулдаг байна. Хамгийн сүүлд Тухайн хуулийн төсөлтэй холбогдох Байнгын хороо нь Хууль эрх зүйн байнгын хороотой хамтран эцсийн байдлаар хуулийн төслийг боловсруулна. 2 байнгын хороодын хуулийг хамтран боловсруулах хугацаа нь 14 хоногоос ихгүй байна.

Хуулийн төслийг доод танхим буюу Majlis Shura хэлэлцэн өөрсдийн саналыг оруулдаг. Нийтийн эрх ашгийг хөндсөн хуулийг батлах эрх нь Султанд байдаг байна. Дээд танхим буюу Majlis Addawla нь Султаны батлах хуулинд зөвлөх үүрэгтэй. Султаны батлах хууль нь хүний хөгжлийг дэмжих асуудал дээр тулгуурладаг байна. Засгийн газраас өргөн барьсан

хуулийн төслийг баталдаг байна. Засгийн газрын тэргүүн нь Султан байдаг байна.

ПАКИСТАН

Лалын Бүгд Найрамдах Пакистан улс (The Islamic Republic of Pakistan)

Парламентын танхимуудын нэр

Пакистаны хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлэгч парламент нь Ерөнхийлөгч болон дээд, доод гэсэн 2 танхимаас бүрддэг. Пакистаны Ерөнхийлөгч нь Парламентынхаа бүтэц ордог. Парламентын дээд танхим нь Сенат (Senate), доод танхим нь Үндэсний Ассамблей (National Assembly) юм.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Үндэсний Ассамблей нь 342 гишүүнтэй бөгөөд бүрэн эрхийн хугацаа нь 5 жил. Үндэсний Ассамблейн гишүүнийг 2002 оны 2 дугаар сарын 11-ний өдрийн баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу сонгодог ба гишүүдийг шууд, нэг суудалтай олон /272/ тойргоос энгийн олонхийн аргаар сонгодог. Үндэсний Ассамблейн 342 суудлын 60-ыг эмэгтэй гишүүнд, 10-ыг Мусульман бус цөөнхид хуваарилсан. Сонгох нас 21, сонгогдох нас 25. Санал өгөх эрх сайн дурынх байна.

Сенат нь 100 гишүүнтэй бөгөөд бүрэн эрхийн хугацаа нь 6 жил боловч хагас нь 3 жил тутамд өөрчлөгддөг. Сенатын танхимын 100 гишүүнийг шууд бусаар сонгодог. Сенатын танхимын гишүүдийг 4 мужаас муж болгоны Ассамблейгаас 22 гишүүнийг сонгох ба тэдгээрийн 4 нь Үндсэн хуульд зааснаар эмэгтэй, 4 нь технократ байна. 8 гишүүнийг Холбооны удирдлага дахь Омог (The Federally Administered Tribal Areas)-ийг төлөөлүүлэн сонгодог. 4 гишүүнийг Холбооны нийслэл Исламабадаас сонгох ба 1 нь эмэгтэй байх, 1 нь технократ байна. Сенатын гишүүнийг сонгох сонгууль нь нэг шилжих саналтай, төлөөлөн хувь тэнцүүлэх аргаар явагддаг. Сонгогдох нас 30-аас эхэлдэг.

Бүрэн эрх

Хоёр танхим хамтран дараахь бүрэн эрхтэй: Парламент нь хуулийн төсөл хэлэлцэх, үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах эрхтэй. Мөн Үндсэн хуульд заасны дагуу бусад олон чухал чиг үүрэгтэй. Тухайлбал, Ерөнхийлөгчийг сонгох, Ерөнхийлөгчийн импичмент эсхүл чөлөөлөх асуудал, Үндэсний Ассамблей нь Кабинетэд итгэл хүлээлгэх асуудлыг хариуцдаг. Доод танхим буюу Үндэсний Ассамблей нь дараахь онцгой эрхтэй:

Төсөв, санхүүгийн хуулийн төслийг гаргах ба Сенат руу явуулан 7 хоногийн дотор Сенатаас зөвлөмж хүлээн авах ба Үндэсний Ассамблей тэр зөвлөмжийг нь хэлэлцэн (Сенатын зөвлөмжийг заавал хэлэлцэх шаардлагагүй) хуулийн төслийг батлан Ерөнхийлөгчөөр батлуулахаар танилцуулах онцгой эрхтэй. Төсөв, санхүүгийн хуулийн төсөлд татвар, татвар ногдуулалт, Холбооны Засгийн газрын зээл, Холбооны Нэгдсэн Нөөцийн (Federal Consolidated Fund) хадгаламж, Холбооны Засгийн газар эсвэл Мужын Засгийн газрын санхүүгийн аудит зэргийн асуудалтай холбоотой хуулийн төслүүд орно.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Пакистан нь Холбооны Бүгд Найрамдах Улс бөгөөд Исламын Бүгд Найрамдах Улс гэнэ. Исламын шашинтай ардчилсан парламентын холбооны бүгд найрамдах улс. Пакистаныг хагас ерөнхийлөгчийн засагтай парламентын улс гэдэг. Учир нь Пакистаны Ерөнхийлөгч нь нэлээд өргөн эрх мэдэлтэй байдаг. Ерөнхийлөгч нь төрийн тэргүүн бөгөөд бүгд найрамдах улсын нэгдмэл байдлын бэлгэдэл мөн.

Хууль тогтоох журам

Хуулийн төслийг аль нэг танхим хэлэлцэн олонхиор батлавал, түүнийг нөгөө танхимдаа хүргүүлдэг. Нөгөө танхим ямар нэг өөрчлөлтгүй хуулийг баталвал хуулийг Ерөнхийлөгчид соёрхон батлуулахаар хүргүүлдэг. Хэрэв аль нэг танхимын баталсан хуулийн төсөл нөгөө танхимдаа ирээд 90 өдрийн дотор батлагдаагүй эсхүл татгалзсан, эсхүл нэмэлт, өөрчлөлт орсон бол анх хуулийн төслийг баталсан танхимын шаардлагаар Ерөнхийлөгч хоёр танхимын хамтарсан хуралдааныг зарлан уг хуулийн төслийг хэлэлцүүлнэ. Хамтарсан хуралдаанаар бүх гишүүний олонхийн саналаар хуулийн төсөл нэмэлт, өөрчлөлтгүй эсхүл нэмэлт, өөрчлөлт оруулан баталвал Ерөнхийлөгчид соёрхон батлуулахаар хүргүүлдэг. Хуулийг парламентаар баталсаны дараа Ерөнхийлөгч 30 хоногийн дотор соёрхон батална.

ТАЖИКИСТАН**Бүгд Найрамдах Тажикистан Улс**

Парламентын танхимуудын нэр: Парламент нь 2 танхим бүхий Мажилис Оли. Доод танхим буюу Мажилиси намояндагон, Дээд танхим буюу Мажилиси милли.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо:

Парламентын доод танхим нь байнгын ажиллагаатай бөгөөд 63 депутатай. Энэ танхимын депутатууд холимог тогтолцоогоор, тойргоор сонгогддог. Харин дээд танхимын гишүүдийн дөрөвний гурав нь тухайн бүс нутгийн төлөөллийн бүх байгууллагын хурлаас сонгогдож, харин дөрөвний нэгийг Ерөнхийлөгч томилдог. Мажилиси милли нь 34 гишүүнтэй. Доод танхим нь ард түмнийг төлөөлдөг бол дээд танхим нь бүс нутгуудыг төлөөлдөг. Мажилис Олигийн депутатууд 5 жилээр сонгогддог.

Бүрэн эрх:

- Хууль, тогтоол батлах, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох
- Үндсэн хууль болон хууль тайлбарлах
- Засгийн газрын үндсэн чиглэлийг тодорхойлох
- Сонгуулийн төв хороог байгуулах
- Парламентын болон Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн товийг зарлах
- Хуулийн төсөл болон Засгийн газар, орон нутгийн чухал асуудлаар олон нийтийн санал асуулга зарлах
- Дээд болон орон нутгийн төлөөлөгчдийн байгууллагын сонгуулийн товийг тогтоох
- Ерөнхий сайд болон Засгийн газрын бусад гишүүдийг хүлээн авах, ажлаас чөлөөлөх тухай Ерөнхийлөгчийн зарлигийг батлах
- Үндэсний банкны дарга болон түүний төлөөлөгчийг томилох, ажлаас чөлөөлөх тухай Ерөнхийлөгчийн зарлигийг батлах
- Үндсэн хуулийн шүүх, Дээд шүүх, эдийн засгийн шүүхийн дарга, шүүгчдийг сонгох, эгүүлэн татах тухай Ерөнхийлөгчийн хүсэлт
- Ерөнхий Прокурор болон түүний орлогчийг томилох, ажлаас чөлөөлөх зөвшилцөх
- Улсын төсөв, мөнгөний бодлого болон бусад бодлогын баримт бичиг батлах
- Төрийн бэлэг тэмдгийн батлах
- Өршөөл үзүүлэх

Доод танхим:

- Ерөнхийлөгчийн саналаар Сонгуулийн төв хороог байгуулах, дарга, төлөөлөгч, гишүүнийг өөрчлөх
- Улсын өр зээлийг хүлээн авах, эргүүлэн төлөх асуудал
- Олон улсын гэрээ, хэлэлцээрийг зөвшөөрөх, батлах, хүчингүй болгох
- Бүх нийтийн санал асуулга явуулах
- Шүүх байгуулах
- Төрийн шагнал урамшууллыг батлах
- Үндэсний банкны дарга, түүний төлөөлөгчийг чөлөөлөх болон томилох Ерөнхийлөгчийн зарлигийг батлах
- Цэргийн, дипломат цол болон онцгой цолны талаар зөвлөх
- Үндсэн хууль болон хуулиар олгосон бусад бүрэн эрх

Төрийн дээд эрхийг барих субъект:

Төрийн тэргүүн нь Тажикстаны Ерөнхийлөгч байна.

Хууль тогтоох журам

Доод танхим Үндсэн хуулинд өөрөөр заагаагүй бол хуулийг нийт депутатын олонрийн саналаар хуулийг батлана. Доод танхимаас баталсан Улсын төсөв ба өршөөлийн хуулиас бусад бүх хуулийг Дээд танхимд хүргүүлнэ. Хэрэв дээд танхим нийт гишүүдийнхээ олонхиор дэмжвэл хуулийг дээд танхим дэмжлээ гэж үзнэ. Хэрэв дээд танхим хуулийг дэмжээгүй бол доод танхим дахин хэлэлцэнэ.

оод танхим дээд танхимын шийдвэртэй санал нийлээгүй бөгөөд уг төслийг дахин 2/3-аас доошгүйн саналаар баталвал уг хуулийг батлагдсан гэж үзнэ. Үүний дараа хуулийг ёсчлуулахаар ерөнхийлөгчид хүргэнэ. Хэрэв ерөнхийлөгч хууль буюу түүний аль нэг хэсэгтэй санал нийлэхгүй байвал 15 хоногийн дотор доод танхимд буцаана. Энэ тохиолдолд дээд, доод танхимууд дахин хуулийн төслийг хэлэлцэж аль аль нь нийт гишүүдийн 2/3-аас доошгүйн саналаар баталвал ерөнхийлөгч 10 хоногийн дотор хуульд гарын үсэг зурна. Улсын төсвийн хууль болон өршөөлийн хуулийг зөвхөн доод танхим хэлэлцэж батлана.

www.parlament.tj

<http://www.majlisimilli.tj/ru/>

ТАЙЛАНДЫН ВАНТ УЛС

Тайланд улс нь Үндсэн хуульт хаант засагтай парламентын улс. Үндсэн хуулиараа хаан нь төрийн тэргүүн байх ба засгийн эрх мэдлийг ардчилсан дэглэмтэй байхыг заасан. 2007 оны 11 дүгээр сард батлагдсан Үндсэн хуулийн дөрөвдүгээр бүлгийн 88 дугаар хэсэгт заасны дагуу Үндэсний хурал нь Төлөөлөгчдийн танхим ба Сенатаас бүрдэнэ.

Тайландын парламент нь Төлөөлөгчдийн танхим (Доод танхим-House of Representatives, Saphaphuthan Ratsadon), Сенатын танхим (Дээд танхим-Senate, Wuthisapha) гэсэн хоёр хууль тогтоох танхимтай. Үндэсний Ассамблейн дарга нь Төлөөлөгчдийн танхимын дарга, Сенатын танхимын дарга Үндэсний Ассамблейн дэд дарга байна гэж Үндсэн хуульдаа заасан. Нэг хүн зэрэг Төлөөлөгчдийн болон Сенатын танхимын гишүүн байж болохгүй. Үндсэн хуулийн дагуу Үндэсний Ассамблей нь Төлөөлөгчдийн болон Сенатын хамтарсан болон салангид хуралдаанаар чуулах бөгөөд хамтарсан хуралдааны үйл ажиллагааг журмаар зохицуулахаар заасан байна.

Үндсэн хуулийн 136 дугаар зүйлд заасны дагуу дараахь тохиолдолд Төлөөлөгчдийн танхим болон Сенатын танхим хамтарсан хурал хийнэ. Үүнд:

- Эзэн хааны томилгоог батлах
- Эзэн хааны алба, үндэсний хуралд мэдүүлэг өгөх
- Ордны өв залгамжлалын хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийг батлах
- Хаан ширээ залгамжилсныг батлах

Уг Үндсэн хуулийн 90 дугаар хэсэгт заасны дагуу Хууль болон хуулийн төсөл Үндэсний хурлаар батлагдах бөгөөд эзэн хаан гарын үсэг зурснаар, төрийн хэвлэлд нийтлэгдэж хууль хүчин төгөлдөр болно.

Төлөөлөгчдийн танхим 480 гишүүнээс бүрддэг бол Сенатын танхим нь 150 гишүүнтэй. Хууль тогтоох гол чиг үүрэгтэй. Хуулийн төслийг эхлээд Төлөөлөгчдийн танхим нэмэлт, өөрчлөлт оруулан эсхүл шууд хэлэлцээд Сенатын танхимд хүргүүлдэг байна. Сенатын танхим уг төслийг 60 хоногийн дотор хэрэв мөнгөтэй холбоотой төсөл бол 30 хоногийн дотор хэлэлцэх ба дахин хэлэлцэх шаардлагатай гэж үзвэл Төлөөлөгчдийн танхимд буцаадаг байна.

Төлөөлөгчдийн танхим сонгууль олон мандаттай олон тойргоос гишүүдийг 4 жилийн хугацаатай сонгодог. Гэхдээ 400 гишүүнийг олонхийн аргаар, 80 гишүүнийг хувь тэнцүүлэх аргаар сонгодог байна. Төлөөлөгчдийн танхимын 2007 оны 12 дугаар сарын 23-ны өдөр болсон сонгуулиар 56 эмэгтэй гишүүн сонгогдсон. Тайландын Үндсэн хууль нь Төлөөлөгчдийн танхимын сонгуулийн талаар нэлээд нарийн зохицуулалтыг тусгасан байдаг байна.

Сенатын танхим нь 150 гишүүнтэй бөгөөд 76 гишүүнийг шууд олонхийн аргаар сонгодог бол 74 гишүүнийг нь шууд бусаар Сенатын гишүүнийг сонгох хороо сонгодог байна. Сенатын гишүүнийг сонгох хороо нь Үндсэн хуулийн шүүхийн дарга, Сонгуулийн хорооны дарга, Омбудсмануудын ерөнхийлөгч, Үндэсний авилгатай тэмцэх комиссын дарга, Төрийн аудитын комиссын дарга, Дээд шүүхийн шүүгч нараас бүрддэг байна. Сенатын танхимын гишүүдийг 6 жилийн хугацаатай сонгодог.

Цахим хуудас:

<http://www.parliament.go.th>

<http://www.senate.go.th/>

УЗБЕКИСТАН

Узбекистаны төрийн эрх барих дээд байгууллага нь 5 жилээр сонгогддог хоёр танхимтай парламент-Олий Мажлис юм.

- Сенат
- Хууль тогтоох танхим

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Бүс нутгийг төлөөлж буй Сенатын гишүүнээр Каракалпакын Бүгд найрамдах улс, мужууд болон Ташкент хотын төлөөллийн байгууллагуудын хурлаас тус бүр 6 хүнийг сонгоно. Мөн шинжлэх ухаан, урлаг, утга зохиол, аж үйлдвэр, төр, нийгмийн салбарт онцгой гавьяа байгуулсан, нэр хүнд, туршлага бүхий иргэдээс 16 хүнийг Ерөнхийлөгч томилно. Бүрэн эрхийнхээ хугацааг дуусгаж чөлөөлөгдсөн Ерөнхийлөгч бүх насаараа Сенатын гишүүн байна.

Олий мажлисын доод танхим буюу Хууль тогтоох танхим нь Узбекистаны ард түмнийг төлөөлж олон намын үндсэн дээр сонгуулийн нутаг дэвсгэрийн тойргуудаас мажоритар тогтолцоогоор сонгогдсон 120 депутатаас бүрдэнэ. Доод танхимын депутатаар 25 насанд хүрсэн, сүүлийн 5 жил тус улсад амьдарсан Узбекистаны иргэнийг сонгоно.

Бүрэн эрх

Үндсэн хууль, бусад хуулиудыг батлах, Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, гадаад, дотоод бодлогын үндсэн чиглэлийг тодорхойлох, төрийн стратегийн хөтөлбөрийг батлах, Ерөнхий сайд болон Сайд нарын танхимын гишүүдийг томилох тухай Ерөнхийлөгчийн зарлигийг батламжлах, Узбекистан улсын Үндсэн хуулийн шүүх, Дээд шүүх болон Аж ахуйн Дээд шүүхийг сонгох, Ерөнхий прокурор болон түүний орлогч нарыг томилох буюу огцруулах тухай Ерөнхийлөгчийн зарлигийг батлах, Ерөнхийлөгчийн саналыг үндэслэн Төв банкны даргыг томилох буюу албан тушаалаас нь чөлөөлөх, онц байдал зарлах, бүрэн буюу хэсэгчилсэн цэрэг татлага явуулах тухай Ерөнхийлөгчийн зарлигийг батлах, Сайд нарын танхимын зохион байгуулалтын бүтцийг өөрчлөх тухай Ерөнхийлөгчийн зарлигийг батлах, олон улсын гэрээг соёрхон батлах, цуцлах зэрэг бүрэн эрхүүд багтана.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Хууль тогтоох танхим болон Сенатын хооронд тэдгээрийн хэвийн үйл ажиллагааг тогтворгүй болгох шийдвэрлэшгүй санал зөрөлдөөн үүссэн үед болон хоёр танхим Үндсэн хуульд харшилсан шийдвэрийг нэг бус удаа гаргасан бол Хууль тогтоох танхим болон Сенатыг тус улсын Үндсэн хуулийн шүүхтэй зөвшилцсөний үндсэн дээр Ерөнхийлөгч тарааж болно.

Хууль тогтоох журам

Хууль санаачлах эрх ерөнхийлөгч, Сенатад байдаг байна. Хууль тогтоох танхимаар хэлэлцэн батлагдаад Сенат дэмжиж, Ерөнхийлөгч гарын үсэг зурж, албан ёсны хэвлэлд нийтэлснээр хууль хүчин төгөлдөр болдог байна. Хууль тогтоох танхимд батлагдсан хуулийг 10 хоногийн дотор Сенат батлаад мөн 10 хоногийн дотор Ерөнхийлөгч гарын үсэг зурж баталдаг байна.

Сенатын танхим дэмжихгүй бол Хууль тогтоох танхимд хуулийн төсөл эргэн хүргэгдэнэ. 2 дахь удаа буцаж ирсэн тохиолдолд Хууль тогтоох танхимын нийт гишүүдийн 2/3-ын саналаар Ерөнхийлөгчид илгээнэ. Ерөнхийлөгч хуулийн төслийг дэмжиж болно. Татгалзаж буцаасан тохиолдолд татгалзлын бичигтэй буцаадаг байна. Буцаж ирсэн хуулийг аль аль танхим 2/3-оос доошгүй саналаар ирсэн хуулийг 14 хоногийн дотор Ерөнхийлөгч заавал баталдаг байна.

БҮГД НАЙРАМДАХ ФИЛИППИН УЛС

Филиппин Улс нь нэгдмэл бөгөөд төрийн удирдлагын хэлбэрийн хувьд ерөнхийлөгчийн засагтай Бүгд Найрамдах улс юм. Үндсэн хуулийн 6 дугаар зүйлийн 1-д зааснаар хууль тогтоох эрх мэдэл Филиппиний Конгресст хадгалагддаг. 1900-1907 онд Филиппин нь Америкийн колони байхад Филиппиний хууль тогтоох байгууллага нь Филиппиний комисс гэж байсан бөгөөд түүний гишүүдийг АНУ-ын Ерөнхийлөгч томилдог байсан. 1987 онд шинэ Үндсэн хууль баталснаар өнөөгийн тогтолцоонд шилжин орсон байна. Филиппин нь улс төрийн түүхийн хувьд 5 дахь Филиппиний Бүгд найрамдах улс гэж үздэг бөгөөд 15 дахь конгресс нь үйл ажиллагаагаа явуулж байна.

Филиппиний Конгресс нь Төлөөлөгчдийн танхим (доод танхим), Сенатын танхим (дээд танхим) гэсэн 2 танхимаас бүрддэг. Сенатын танхим нь 24 гишүүнээс бүрддэг бөгөөд Сенатын танхимын бүрэн эрхийн хугацаа нь 6 жил. Үндсэн хуульдаа Төлөөлөгчдийн танхим нь 250-аас ихгүй гишүүнтэй байхаар заасан бөгөөд харин хуулиар 250-аас олон гишүүнтэй байхаар зохицуулж болно. Уг танхимын бүрэн эрхийн хугацаа 3 жил.

1987 онд батлагдсан Үндсэн хуулийн дөрөвдүгээр зүйлийн 23 дугаар хэсэгт зааснаар

Конгресс нь хоёр танхимын гуравны хоёроос илүүгүй саналтай хамтарсан хуралдаанаар тус тусдаа санал хурааж дайны байдал зарлана. Мөн уг хуулийн 24 дүгээр хэсэгт зааснаар Төрийн мэдэлд өмч хөрөнгө авах, татвар, төлбөрийн хэмжээ тогтоох, орон нутгийн хууль тогтоомж, засгийн газрын өрийг нэмэгдүүлэх, болон тусгай хуулиудыг зөвхөн Төлөөлөгчдийн танхим гаргах бөгөөд Сенат нь түүнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах санал оруулж болно.

Хууль тогтоох чиг үүргээс гадна Үндсэн хуулиар олгогдсон нилээд олон бүрэн эрхийг танхимууд хэрэгжүүлдэг. Бүх хуулийн төсөл конгрессоор дамжин хууль болох бөгөөд түүний дараа Ерөнхийлөгчид хүргэгддэг. Конгресс нь гүйцэтгэх эрх мэдлийн зарим албан тушаалтныг томилох, чөлөөлөх, Засгийн газрын үйл ажиллагаанд сангуудыг хуваарилах, улсын төсөв батлах, татвар тогтоох гэх мэт нилээд чиг үүрэгтэй. Харин олон улсын гэрээг батлах нь Сенатын бүрэн эрхэд хамаардаг.

Төлөөлөгчдийн танхим нь 287 гишүүнтэй бөгөөд тэдгээрийн 20 хувийг намын жагсаалтаар, 80 хувийг нэг мандаттай 219 тойргоос олонхийн саналаар сонгодог. Харин үлдсэн 20 хувийг намын жагсаалтаар 2 хувийн босготойгоор улсыг нэг тойрог болгон хувь тэнцүүлэх аргаар сонгодог байна. 2010 оны 5 дугаар сарын сонгуулиар 229 гишүүн сонгогдсон байгаа бөгөөд тэдгээрийн 49 нь эмэгтэй гишүүн байна. Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүнд нэр дэвшигч 25 нас хүрсэн, Сенатын танхимын гишүүнд нэр дэвшигч 35 нас хүрсэн байх шаардлага тавьдаг. Сенатын танхимын 24 гишүүнийг улсыг нэг тойрог болгон шууд олонхийн саналаар 6 жилийн хугацаатайгаар сонгодог.

Цахим хуудас:

<http://www.congress.gov.ph/>

<http://www.senate.gov.ph/>

ЭНЭТХЭГ

Бүгд Найрамдах Энэтхэг Улс

Парламентын танхимуудын нэр: Доод танхим буюу Ардын танхим (Lok Sabha), Дээд танхим буюу Муж улсуудын зөвлөл (Rajya Sabha).

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо: Парламентын доод танхим бүх ард түмнээс шууд сонгогддог 543, Энэтхэгийн Англичуудын нийгэмлэгээс Ерөнхийлөгч томилдог 2, нийт 545 гишүүнтэй. Доод танхимын даргыг (шаардлагатай гэж үзвэл дэд даргыг) сонгуулийн дараа Ерөнхийлөгчийн зарлан хуралдуулсан анхдугаар чуулганы эхний хуралдаанаар гишүүдээс 5 жилийн хугацаагаар сонгодог.

Дээд танхимын нийт 245 гишүүний гуравны нэг хувь нь 2 жил тутамд шинэчлэгдэн сонгогддог. Дээд танхимын даргаар улсын дэд ерөнхийлөгч албан тушаалынхаа хувьд сонгогдон ажилладаг.

Дээд танхимын гишүүдийг 1-31 мандат бүхий тойргоос муж улсуудын болон холбооны нутаг дэвсгэрийн хурлаас саналын хувь тэнцүүлэн хуваарилах системийн нэг шилжих саналын аргаар сонгодог байна.

Доод танхимын гишүүдийн сонгуулийг Сонгуулийн хуулийн дагуу нэг мандат бүхий 543 тойргоос сонгуулийн мажоритар системээр сонгодог. Үлдсэн 2 гишүүнийг Энэтхэгийн англичуудын нийгэмлэгээс дэвшүүлж Ерөнхийлөгч томилдог.

Бүрэн эрх:

- Хууль тогтоох
- Гүйцэтгэх засаглалыг хянах
- Улсын төсөв батлах

- Ерөнхийлөгчийн огцруулах
- Дээд шүүхийн ерөнхий шүүгчийг томилох, чөлөөлөх
- Сонгуулийн ерөнхий комиссарыг томилох, чөлөөлөх
- Улсын аудиторыг томилох, огцруулах

Төрийн дээд эрхийг барих субъект: Төрийн дээд эрхийг парламент хэрэгжүүлдэг.

Хууль тогтоох журам:

Хуулийн төслийг 2 танхим дараалан хэлэлцэх журамтай. Жил бүрийн ээлжит чуулганы хуралдаан болон 2 танхимын хамтарсан хуралдаанаар төслийг танхим тус бүрийн нийт гишүүдийн 1/10–ийн ирцтэйгээр хэлэлцэх бөгөөд Үндсэн хуульд өөрөөр заагаагүй бол гишүүдийн олонхийн саналаар төслийг баталдаг. Хуулийн төслийг хэлэлцэх явцад парламентын 2 танхимын хооронд саналын зөрүү гарвал танхимуудын хамтарсан хурлаар хэлэлцэж, олонхийн саналаар төслийг батлагдсанд тооцдог.

Санхүү, мөнгөний холбогдолтой хуулийн төслийг Дээд танхим хэлэлцэхгүй, харин төслийн талаархи саналаа Доод танхимд хүрүүлнэ. Доод танхим уг төсөлд Дээд танхимаас ирүүлсэн саналыг авч үзэх бөгөөд тэдгээрийг тусгасан, эс тусгаснаас үл хамааран төслийг Доод танхим баталснаар хүчин төгөлдөр болно. Батлагдсан хуулийг Ерөнхийлөгч ёсчилно. Хууль тогтоох болон санхүүгийн асуудлаар парламентын гаргасан шийдвэр эцсийнх байдаг.

<http://www.parliamentofindia.nic.in/>
<http://www.mongolindia.com/>

ЯПОН УЛС

1946 оны 11 дүгээр сарын 3-ны өдөр батлагдан хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа Япон Улсын Үндсэн хуулийн дөрөвдүгээр бүлгийн 41 дүгээр зүйлд заасны дагуу "Парламент бол төрийн эрх барих дээд байгууллага бөгөөд хууль тогтоох эрх мэдлийг гагцхүү хадгална". Энэхүү заалт нь тус улсын төрийн удирдлага нь Парламентын засаглалтай улс гэж тодорхойлсон байна.

Дэлхийн II дайнаас өмнө Японы Эзэнт Улсын 1889 оны Үндсэн хуулийн дагуу парламент нь Дээдсийн танхим (The House of Peers), Төлөөлөгчдийн танхим (The House of Representatives) гэсэн хоёр танхимаас бүрддэг байсан. Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийг ард түмнээс сонгодог байсан бол Дээдсийн танхимын бүрэлдэхүүнд эзэн хааны гэр бүл, ноёд болон эзэн хааны томилсон гишүүд ордог байжээ.

Одоогийн мөрдөгдөж байгаа Үндсэн хуулийн 42 дугаар зүйлд заасны дагуу Парламент (Коккай) нь хоёр танхимаас бүрдэх бөгөөд Төлөөлөгчдийн танхим (Shugiin буюу House of Representative) болон Зөвлөхүүдийн танхим (Sangiin буюу House of Councillors) байна. Хууль тогтоох, улсын төсөв хэлэлцэх, Ерөнхий сайдыг томилох зэрэг асуудлаар Төлөөлөгчдийн танхим нь Зөвлөхүүдийн танхимаас давуу эрхтэй байдгаараа онцлогтой. Парламентын үйл ажиллагаа, бүтэц, зохион байгуулалтыг Парламентын тухай хууль болон Зөвлөхүүдийн танхимын дүрмээр тус тус зохицуулдаг. Засгийн газар, парламентын гишүүн хууль санаачлах эрхтэй. Мөн Үндсэн хуулийн 43 дугаар зүйлд зааснаар хоёр танхимын гишүүд сонгогдох бөгөөд бүх ард түмнийг төлөөлж танхим бүрийн гишүүдийн тоог хуулиар тогтооно.

Парламентын үндсэн чиг үүрэг нь хууль тогтоох явдал. Хуулийн төслийг хоёр танхим батална. Төлөөлөгчдийн танхимаар баталсан хуулийн төслийг Зөвлөхүүдийн танхим хүлээн зөвшөөрөхгүй бол уг төслийг Төлөөлөгчдийн танхим дахин хэлэлцээд гишүүдийн

гуравны хоёрын дэмжсэн саналаар хууль батлагдсанд тооцдог. Хэлэлцэж буй хуулийн төслөөр 2 танхим хамтарсан хороо байгуулж болно. Төлөөлөгчдийн танхимаас ирүүлсэн хуулийн төслийг Зөвлөхүүдийн танхим хүлээн авсан өдрөөс хойш 60 хоногийн дотор ямар нэг шийдвэр гаргахгүй бол Зөвлөхүүдийн танхим уг төслийг батлаагүйд тооцдог.

Ерөнхий сайдын томилгоо, улсын төсөв батлах асууудлаар 2 танхимын санал зөрөлдсөн тохиолдолд, эсхүл Төлөөлөгчдийн танхимаас гаргасан саналын талаар тодорхой хугацаанд Зөвлөхүүдийн танхим нэгдсэн шийдвэрт хүрч чадаагүй бол Төлөөлөгчдийн танхимын саналын дагуу уг хуулийг батлан гаргана. Парламент нь гүйцэтгэх эрх мэдлийг хянах үүрэгтэй. Аль ч танхим Засгийн газраас үйл ажиллагааны талаар тайлбар хийхийг шаардах эрхтэй.

Үндсэн хуулийн 45 дугаар зүйлд заасны дагуу Төлөөлөгчдийн танхимын бүрэн эрхийн хугацаа 4 жил байна. Бүрэн эрхийн хугацаа нь Төлөөлөгчдийн танхим тарсанаар хугацаанаасаа өмнө дуусаж болно. Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийн суудал 480 байдаг. Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийг сонгуулийн холимог системээр сонгох ба 300 гишүүнийг нэг мандаттай 300 тойргоос олонхийн саналаар сонгодог. Үлдсэн гишүүдийг 6-29 олон мандат бүхий 11 тойргоос хувь тэнцүүлэх аргаар сонгодог. 20 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэн санал хураалтад оролцох эрхтэй.

Үндсэн хуулийн 46 дугаар зүйлд заасны дагуу Зөвлөхүүдийн танхимын бүрэн эрхийн хугацаа 6 жил. Зөвлөхүүдийн танхим 242 суудалтай. 121 суудлыг 3 жил тутам шинэчлэн сонгодог. Зөвлөхүүдийн танхимын гишүүдийг мөн холимог системээр сонгох бөгөөд 2-10 мандат бүхий 47 тойргоос 146 гишүүнийг, үлдсэн 96 мандатыг улсыг нэг тойрог болгон сонгодог байна. Харин 121 суудлыг шинэчлэн сонгохдоо нэг мандаттай 29 тойргоос 29 гишүүнийг, 2-5 мандаттай 18 тойргоос 44 гишүүнийг, үлдсэн 48 гишүүнийг улсыг нэг тойрог болгон тус тус сонгодог байна. 20 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэн санал хураалтад оролцох эрхтэй.

Цахим хуудас:

- <http://www.shugiin.go.jp>,
- <http://www.sangiin.go.jp>.
- <http://www.sangiin.go.jp/eng/law/tcoj/index.htm>

АМЕРИК ТИВИЙН ОРНУУД

АНУ

Америкийн Нэгдсэн Улс (United States of America)

Америкийн Нэгдсэн Улсын хууль тогтоох байгууллага буюу парламентыг Конгресс (Congress) гэнэ. Дээд танхим Сенат (Senate) 100 гишүүнтэй, Доод танхим болох Төлөөлөгчдийн танхимд (House of Representative) сонгогдох гишүүдийн тоо тухайн муж улсын хүн амын тооноос хамаардаг агаад 435 гишүүнтэй бөгөөд Нэгдсэн улсын Конгресс нь Үндсэн хуульд баталгаажуулсан хууль тогтоох бүрэн эрхийг эдэлнэ. Сенат нь сайд нар болон Дээд шүүхийн шүүгчдийг томилоход оролцдог бөгөөд импичментийн асуудалтай холбогдсон хэргийг хянан хэлэлцэх онцгой эрхтэй. Төлөөлөгчдийн танхим нь танхимын дарга болон бусад ажилтныг сонгох бөгөөд гагцхүү энэ танхим Импичментын эрх эдэлнэ.

АНУ-н конгрессын бүрэн эрх нь хууль батлах явдал юм. Дараахь 4 төрлийн аль нэг хэлбэрээр нь санал болгож танилцуулдаг байна.

1. Хуулийн төсөл (байнгын эсвэл түр хугацааны; ерөнхий эсвэл тусгай; нийтийн

- эсвэл хувийн)
- 2. Хамтарсан тогтоол (2 танхимын)
- 3. Тусдаа гаргасан тогтоол
- 4. Ердийн тогтоол

Төлөөлөгчдийн танхим нь улсын болон татварын орлогын тухай бүх хуулийн төслийг хэлэлцэнэ. Харин Сенат бусад хуулийн төсөл, тэдгээрт нэмэлт оруулах санал гаргаж, хуулийн хэлэцүүлэгт оролцож болно. Төлөөлөгчдийн танхим ба Сенатын танхим тус бүрээр дэмжигдсэн хуулийн төслийг Нэгдсэн Улсын Ерөнхийлөгчид илгээнэ. Ерөнхийлөгч уг хуулийн төслийг дэмжвэл гарын үсэг зурж хүчин төгөлдөр хэрэгжих ба хэрэв татгалзвал уг хуулийн төслийг эсэргүүцлийн хамт буцаадаг.

Уг хуулийн төслийг дахин авч хэлэлцээд 2/3 саналаар хэвээр нь баталбал Ерөнхийлөгчийн эсэргүүцлийн хамт нөгөө танхимдаа шилжүүлнэ. Тус танхим дахин авч хэлэлцээд 2/3 саналаар баталбал уг хуулийн төсөл хүчин төгөлдөр болсон гэсэн үг. Хэрэв Ерөнхийлөгч ямар нэгэн хуулийн төслийг танилцуулахаар илгээснээс хойш 10 хоногийн дотор (ням гарагийг тооцохгүй) буцаагаагүй бол дэмжсэн гэж үзнэ. Мөн түүнчлэн Сенат болон Төлөөлөгчдийн танхимын бүх тогтоолыг Нэгдсэн Улсын Ерөнхийлөгчид танилцуулах ба дэмжсэн тохиолдолд хүчин төгөлдөр болно. Хэрэв татгалзвал Сенат болон Төлөөгчдийн танхимаас 2/3-ийн саналаар дахин баталж болно.

Сонгууль: Дээд танхим Сенат (Senate)-д Муж улс бүрээс 6 жилийн хугацаатай сонгогдсон 2 Сенатч орно. 30 нас хүрсэн, 9 жилийн турш Нэгдсэн улсын иргэн байсан болон сонгуулийн үед тухайн Муж улсад оршин сууж байгаа хүнийг Сенатчаар сонгоно. Нэгдсэн улсын Дэд ерөнхийлөгч Сенатын дарга байх боловч гагцхүү санал тэнцүү хуваагдахаас бусад тохиолдолд санал хураалтад оролцохгүй.

Доод танхим болох Төлөөлөгчдийн танхим (House of Representative) нь тусгаар Муж улс бүрийн хүн амаас 2 жил тутам сонгогдох гишүүдээс бүрдэнэ. Хамгийн олон гишүүнтэй мужийн хууль тогтоох хурлын сонгогчдод тогтоосон шаардлага муж улс бүрийн сонгуульд оролцогчдод нэгэн адил тавигдах бөгөөд 25 нас хүрсэн, 7 жил Нэгдсэн улсын иргэн байсан, түүнчлэн сонгогдох гэж байгаа Муж улсад тухайн сонгуулийн үед амьдарч буй хүнийг төлөөлөгчөөр сонгоно. Сонгуулийн тогтолцоог сонгуулийн хуулиар зохицуулах бөгөөд Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийг мажоритори системээр сонгодог.

Конгресс дараахь эрх эдэлнэ. Үүнд:

- -Нэгдсэн улсын бүх нийтийн чинээлэг аж байдал, хамтын батлан хамгаалах хүчийг зузаатгах, өр зарлагаа төлөх зорилгоор албан татвар, хураамж, гаалийн болон онцгой татвар тогтоон татах,
- -Нэгдсэн Улсын нэрийн өмнөөс зээл авах,
- -Гадаад худалдаа,
- -Гадаадын хүмүүсийг иргэн болгох нэгдсэн журам тогтоох,
- -Зоос, мөнгөн тэмдэгт хэвлэх, дотоод, гадаад мөнгөн тэмтэгтийн ханшийг зохицуулах, жин хэмжүүрийн нэгж тогтоох,
- -Дээд шүүхээс харьяа доод шатны шүүхүүдийг байгуулах,
- -Дайн зарлах,
- -Усан цэргийн хүчнийг бий болгох,
- -Усан ба хуурай замын цэргийн хүчнийг удирдах болон зохион байгуулах журам зэрэг Нэгдсэн Улсын Үндсэн хуулиар олгосон эрхийг хэрэгжүүлдэг байна.

АРГЕНТИН

Бүгд Найрамдах Аргентин Улс (Republic of Argentina)

Холбооны Бүгд Найрамдах Ерөнхийлөгчийн засаглалтай Аргентин улсын парламент нь Үндэсний Конгресс (National Congress). Үндэсний Конгресс хоёр танхимтай. Депутатуудын танхим (Chamber of Deputies) буюу доод танхим нь 257 гишүүнтэй. Сенат (Senate) буюу дээд танхим нь 72 гишүүнтэй.

Депутатуудын танхимын гишүүнийг 1983 оны 8 дугаар сарын 18-нд (1995 онд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан) баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу хүн амын сүүлийн тооллогон дээр үндэслэж муж бүрээс төлөөлөлтэй байхаар хувь тэнцүүлсэн зарчмаар тухайн нэр дэвшиж буй тойрогтой сүүлийн 2 жил оршин сууж буй 25 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг 4 жилийн хугацаатай сонгоно. Нийт гишүүдийн 1/2 нь 2 жил тутамд шинээр сонгогддог.

Сенатын танхим нь муж бүрээс 3 төлөөлөлтэй байхаар гишүүдээ бүрдүүлдэг. Жилийн орлого нь 2000 хатуу песо эсвэл түүнтэй тэнцэх хэмжээний орлоготой, тухайн нэр дэвшиж буй тойрогтоо сүүлийн 2 жил оршин сууж буй Аргентин улсын 30 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг 6 жилийн хугацаагаар сонгоно.

Депутатын танхимд хадгалагддаг онцгой эрх нь дээд албан тушаалтныг ноцтойгоор хууль зөрчсөн гэж буруутган Сенатын танхимд танилцуулдаг. Мөн Сенатын танхим нь уг дээд албан тушаалтны буруутай эсэхийг шүүдэг онцгой эрхтэй мөн гадны халдлагын үед Холбооны улсыг бүхэлд нь эсвэл хэсэгчлэн бүсчлэн хаах зөвшөөрлийг гаргах эрхтэй. Конгрессын аль ч гишүүн Засгийн газрын Зөвлөл болон төрийн бусад албан тушаалд томилогдож болохгүй.

Жил бүрийн 3 дугаар сарын 1-ээс 11 дүгээр сарын 30-ний хооронд 2 танхимын ээлжит чуулган хуралддаг ба Үндэсний Ерөнхийлөгч ээлжит бус чуулганыг зарлан хуралдуулах эсвэл ээлжит чуулганыг сунган хуралдуулж болно. Конгрессын гишүүн, Ерөнхийлөгч хууль санаачлах эрхтэй байдаг. Уг санаачилсан хуулийн төслийг танхим тус бүрээр хэлэлцэж 2 танхим хоёул дэмжсэн тохиолдолд Ерөнхийлөгчид танилцуулна. Ерөнхийлөгч дэмжвэл уг хуулийн төсөл хууль болон хэрэгжинэ. Улсын орлого санхүү, цэрэг татлагатай холбоотой бүх хуулийн төслийг зөвхөн Депутатуудын танхим санаачилна.

Үндэсний Конгресс нь дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлдэг байна. Үүнд:

- -Хууль тогтоох,
- -Улсын нэрийн өмнөөс зээл авах,
- -Үндэсний газар нутгаас ашиглах болон захиран зарцуулах талаар шийдэх,
- -Холбооны Банк, Улсын мөнгө тэмдэгт хэвлэх, гадаад мөнгөн тэмдэгтийн ханшийг зохицуулах, жин хэмжүүрийн нэгж тогтоох,
- -Гадаад худалдаа,
- -Хүний хөгжил, нийгэм, эдийн засгийн асуудал,
- -Ерөнхийлөгчид дайны байдал зарлах болон энх тайванг тогтоох эрх олгох,
- -Үндэсний аюулгүй байдал зэрэг Үндсэн хуулиар олгосон бүрэн эрхийг хэрэгжүүлдэг.

БОЛИВИ

Бүгд Найрамдах Боливи Улс (Republic of Bolivia)

Ерөнхийлөгчийн засаглалтай нэгдсэн, Бүгд Найрамдах улсын хууль тогтоох байгууллага

нь хоёр танхим бүхий Хууль тогтоох Ассамблей (Legislative Assembly) юм. Хууль тогтоох Ассамблей (Legislative Assembly) хоёр танхимтай. Депутатуудын танхим (Chamber of Deputies) буюу Доод танхим 130 гишүүнтэй. Сенатуудын танхим (Chamber of Senators) буюу Дээд танхим 36 гишүүнтэй. Хууль тогтоох Ассамблейг тус улсын дэд Ерөнхийлөгч удирдана. Жил бүрийн 8 дугаар сарын 6-нд чуулган эхэлж, жилд 2 удаа 15 хоногоор завсарлана. Чуулган завсарласан хугацаанд яаралтай асуудлаар Ассамблейн Зөвлөл үүрэг гүйцэтгэнэ.

Үндэсний Ассамблей бүтцийн хувьд Байнгын болон зарим тодорхой асуудлаар Түр хороодыг байгуулж болно. Хууль тогтоох Ассамблей хууль батална. Үндсэн хуульд заасан хэм хэмжээг тогтооно. Ассамблейн дээд, доод 2 танхимын гишүүд, Ерөнхийлөгч, өөрийн эрхэлсэн асуудлийн хүрээнд Дээд шүүх болон иргэн хүн хууль санаачлах эрхтэй. Уг хуулийн төслийг 2 танхимаар хэлэлцэж гишүүдийн олонхи дэмжсэн тохиолдолд Ерөнхийлөгчид соёрхон батлуулахаар өргөн барьдаг. Ерөнхийлөгчийн соёрхон баталсан хуулийг төрийн хэвлэлд нийтлэснээр хүчин төгөлдөр үйлчилнэ.

Сенатуудын танхимд 2002 оны 4 дүгээр сарын 30-нд баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу Боливи улсын 35 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг мажоритари системээр бүх ард түмнээс, шууд, тэгш, нууцаар 5 жилийн хугацаагаар сонгодог. Депутатуудын танхимд сонгуулийн хуулийн дагуу тус улсын 25 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг холимог системээр буюу 68 суудлыг энгийн мажоритари системээр, 62 суудлыг хувь тэнцүүлэх зарчмаар 5 жилийн хугацаатай сонгодог. Сенатын танхим нь Ерөнхийлөгчийн санал болгож буй Элчин сайдыг зөвшөөрөх, эс зөвшөөрөх эрхтэй байдаг байна.

Хууль тогтоох Ассамблей нь дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлдэг байна. Үүнд:

- Хууль батлах,
- Мөнгөний бодлогын асуудал,
- Засаг захиргааны хуваарьт өөрчлөлт оруулах,
- Сонгуулийн Хорооны гишүүдийг томилох,
- Ерөнхий прокурорыг томилох,
- Засгийн газраас өргөн барьсан улсын төсвийг батлах,
- Үндэсний аюулгүй байдлын асуудал зэрэг Үндсэн хуулиар олгосон бусад бүрэн эрхийг хэрэгжүүлдэг байна.

БРАЗИЛ

Холбооны Бүгд Найрамдах Бразил Улс(Federative Republic of Brazil)

Холбооны Бүгд Найрамдах Бразил Улсын хууль тогтоох байгууллага нь хоёр танхим бүхий Үндэсний Конгресс (National Congress) юм. Доод танхим-Депутатуудын танхим (Chamber of Deputies) 513 гишүүнтэй. Дээд танхим-Холбооны Сенат (Federal Senate) 81 гишүүнтэй. Танхим тус бүр байнгын хороо болон түр хороодыг байгуулан ажиллуулахаас гадна хамтарч эрх зүй, төр, нийгэм, эдийн засгийн салбар чиглэлээр олон чиг үүрэг бүхий Байнгын хороо, тодорхой асуудлаар Түр хороодыг байгуулан ажиллаж болно.

Ерөнхийлөгч, 2 танхимын гишүүд, Дээд шүүх болон Ерөнхий прокурор хууль санаачлах эрхтэй байдаг. Зэвсэгт хүчин, төрийн алба, Захиргааны байгууллага, нутаг дэвсгэр, засаг захиргааны нэгжийн талаар хууль санаачлах эрх нь зөвхөн Ерөнхийлөгчид хадгалагдана.

Хуулийн төслийг 2 танхимаар хэлэлцүүлж, Үндэсний Конгрессын гишүүдийн олонхи дэмжсэн тохиолдолд Ерөнхийлөгчид батлуулахаар өргөн барьдаг. 1965 оны 7 дугаар сарын 15-нд (1995 онд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан) баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу

хувь тэнцүүлэх зарчмаар Бразил улсын сонгуулийн эрх бүхий иргэд Депутатуудын танхимд 21 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг 4 жилийн хугацаатай сонгоно.

Холбооны Сенатын гишүүнийг 8 жилийн хугацаагаар сонгуулийн мажоритари системээр сонгодог. Холбооны Сенатын гишүүнээр Бразил улсын 35 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг сонгоно. Муж тус бүр болон Холбооны тойрог бүр 3 сенатчийн төлөөлөлтэй байна. Мужаас сонгогдсон нийт сенатчийн 1/3 болон Холбооны тойргоос сонгогдсон нийт сенатчийн 2/3 нь дөрвөн жил тутамд шинээр сонгогддог. Бразилийн сенатын сонгуулийн нэг онцлог нь сенатчтай хамт түүний 2 орлогчийг сонгодогт оршино. Орлогч нь Холбооны Сенатын бүрэлдэхүүнд багтдаггүй боловч сенатчийн ажилд тусалж түүнийг орлож, сонгогчидтой уулздаг бөгөөд сенатч нас барсан, эсхүл огцорсон тохиолдолд нөхөн сонгууль явуулахгүйгээр сенатчийн албан тушаалд шууд томилдог байна.

Хорих ял эдэлж байгаа хүмүүс, сэтгэл мэдрэлийн өвчтэй хүмүүс сонгох, сонгогдох эрхгүй мөн тус улсад цэргийн доод тушаалын албан хаагчид сонгууль өгөх эрхгүй байдаг байна. Үндэсний Конгресс нь дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- ✓ Хууль батлах,
- ✓ Мөнгөний бодлого,
- ✓ Зэвсэгт хүчний цэргийн нөөцийн асуудал,
- ✓ Үндэсний болон орон нутгийн хөгжлийн асуудал,
- ✓ Үндэсний газар нутаг, агаар, далай тэнгисийн хил хязгаарын асуудал,
- ✓ Өршөөл үзүүлэх зэрэг Үндсэн хуулиар олгосон бүрэн эрхийг хэрэгжүүлдэг байна.

КАНАД

Канад Улс (Canada)

Парламентын засагтай ардчилсан Үндсэн хуульт, хаант Канад Улс нь парламентын 2 танхимтай: Дээд танхим-**Сенат** (Senate) 105 гишүүнтэй, Доод танхим-**Нийтийн танхим** (House of Commons) 308 гишүүнтэй. Парламентын чуулган жил бүрийн 9 дүгээр сард эхлэж, дундаа завсарлагатайгаар 6 дугаар сар хүртэл үргэлжилдэг. Парламентын гишүүд нь олон үүрэг гүйцэтгэх ёстой. Үүнд жишээ нь:

- сонгогчдыг төлөөлөх,
- хэлэлцүүлэг хийх,
- хууль батлах,
- хянан шалгах гэх мэт бөгөөд парламентын танхимуудын зүгээс дурдсан үүргүүдэд өгөх ач холбогдол нь харилцан адилгүй байдаг ба үндсэн хууль, түүхэн замнал, уламжлагдан ирсэн заншлын дагуу эдгээр үүргийг өөр өөрийн гэсэн арга замаар хэрэгжүүлдэг. Сенатын танхимын хувьд ялгарах онцлог нь орон нутаг болон цөөнхийн эрх ашгийг төлөөлөх ба ямарч хуулийн төсөл Сенатын танхимаар хэлэлцэхгүйгээр хууль болж батлагдахгүй.

Хуулийг Сенат болон Нийтийн танхим аль аль санаачилж болох бөгөөд харин Засгийн газар хуулийн төслийг Нийтийн танхимд өргөн барьдаг. Харин “мөнгө санхүүтэй холбогдсон хуулийн төслийг” Сенатад хэлэлцдэггүй. Хуулийн төслийн хувьд бол нийтлэг (public) болон хувийн (private) гэсэн 2 хэлбэр байдаг ба нийтлэг хуулийн төслийг Засгийн газрын Сайд нар өргөн барих ба ийм хууль нь улсын хэмжээний бодлогын, тухайлбал орлогын татвар, эрүүгийн хэрэгтэй холбогдол бүхий хууль, цагаачлалын зэрэг асуудлыг хамардаг. Үүний зэрэгцээ хувийн хуулийн төслийг Парламентын гишүүн өргөн барьж болох ба тухайн хуулийн санаачлагч нь байна. Ийм хуулийн төсөл нь хамрах хүрээний хувьд хязгаарлагдмал байдаг.

Нийтийн танхим болон Сенатад хуулийн төслийг 3 удаагийн хэлэлцүүлэгээр эцэслэн баталсаны дараа тухайн хуулийг хуульчлан зарлан тунхаглах хүсэлтийг Хатан хаанд хүргүүлдэг. Хааны зөвшөөрлийг авсаны дараа тухайн хуулийн төсөл нь хуульчилагдан батлагдсанд тооцогддог ба ихэвчлэн “Парламентын баталсан хууль” гэж нэрлэдэг.

Хууль тогтоох үйл явц:

❖ НИЙТИЙН ТАНХИМД

- Төсөл өргөн барих тухай мэдэгдэл өгөх
- Хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад оруулах
- Анхны хэлэлцүүлэг, хэвлэн тараахыг зөвшөөрөх
- Хоёрдахь хэлэлцүүлэг
- Хорооны үе шат
- Илтгэх үе шат
- Гуравдахь хэлэлцүүлэг

❖ СЕНАТЫН ҮЕ ШАТ

- Хороодын түвшинд урьдчилан танилцах
- Анхны хэлэлцүүлэг
- Хоёрдахь хэлэлцүүлэг
- Хорооны үе шат
- Илтгэх үе шат
- Гуравдахь хэлэлцүүлэг
- Сенатын нэмэлт, өөрчлөлтийг Нийтийн танхимд хэлэлцэх

❖ ХҮЧИН ТӨГӨЛДӨР БОЛОХ

- Хаан батламжлах

Сонгууль: Сенат нь 1985 оны 1 дүгээр сарын 1-нд баталсан сонгуулийн хуулиар бүс нутаг, мужуудыг төлөөлсөн Канад улсын эсвэл Их Британийн хамтын нөхөрлөлийн орны 30 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг Ерөнхий сайдын зөвлөмжөөр Амбан захирагч томилдог. Тэд 75 нас хүртлээ Сенатын гишүүн байх эрхтэй. Нийтийн танхим нь 2000 оны 9 дүгээр сарын 1-нд баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу Канад улсын 18 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг сонгуулийн мажоритари системээр 5 жилийн хугацаагаар сонгоно. Нийтийн танхимын Спикерийг тус танхимын гишүүд дотроосоо нууцаар санал хурааж сонгодог.

КОЛУМБИ

Бүгд Найрамдах Колумби Улс (Republic of Colombia)

Парламентын танхимуудын нэр: Бүгд Найрамдах Колумби Улсын хууль тогтоох байгууллага болох Конгресс нь 2 танхимтай. Тус улс нь 1979 онд Олон улсын Парламентын Холбоонд элссэн. Колумби Улсын Парламент-Конгресс хоёр танхимтай: Доод танхим-Төлөөлөгчдийн танхим (House of Representative) 166 гишүүнтэй, Дээд танхим-Сенат (Senate) 102 гишүүнтэй. Конгресс нь бүтцийн хувьд 12 Байнгын болон зарим тодорхой асуудлаар 6 Түр хороодыг байгуулан ажиллаж байна.

Бүрэн эрх

Дээд танхимын бүрэн эрх:

1. Ерөнхийлөгчийн зарлиг тушаалыг батламжлах
2. Цэргийн дээд тушаалын офицеруудыг батламжлах
3. Дайны талаарх Ерөнхийлөгчийн зарлиг тушаалыг зөвшөөрөх
4. Гадаадын улс орнуудын цэргийг газар нутгаараа дамжин өнгөрөхийг зөвшөөрөх

Доод танхимын бүрэн эрх:

1. Ерөнхийлөгчид нэр дэвшүүлэх
2. Төсөв болон эрдэнэсийн сангийн ерөнхий гүйлгээг хянах
3. Татвартай холбоотой хууль зүйн журмуудыг зөвшөөрөх
4. Ерөнхийлөгчид итгэл үзүүлэх эсэх асуудлыг шийдэх

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо:

Сенат нь 1900 оны 1 дүгээр сарын 1-нд (1990 онд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан) баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу Колумби улсын 30 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг сонгуулийн пропорционал системээр 4 жилийн хугацаагаар сонгоно. Сүүлийн сонгууль 2010 оны 3 дугаар сарын 14-нд болсон. Төлөөлөгчдийн танхимд сонгуулийн хуулийн дагуу тус улсын 21 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг сонгуулийн пропорциональ системээр 4 жилийн хугацаагаар сонгоно. Сүүлийн сонгууль 2010 оны 3 дугаар сарын 14-нд болсон.

Төрийн эрх барих субъект: Колумби нь 1991 оны Үндсэн хуулиараа Ерөнхийлөгчийн засаглалтай Ардчилсан улсыг байгуулсан. Ерөнхийлөгч нь Төрийн тэргүүн, Засгийн газрын тэргүүн байдаг. Хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Үндсэн хуулийг 1991 онд (1993-2005 онуудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан) баталсан. Анхны Үндсэн хууль 1886 онд батлагдаж байсан Үндсэн хуулиараа хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийн бие даасан байдлыг хангасан. Олон намын тогтолцоотой.

Колумби нь үндсэн хуульт засгийн газрын урт удаан уламжлалтай бөгөөд 1848, 1849 онд тус тус байгуулагдсан Колумбийн Либерал Нам, Колумбийн Консерватив Намууд нь Өмнөд Америк дахь одоо байгаа хамгийн эртний улс төрийн намууд болно. Тус улсын эрх зүй Ром-Германы эрх зүйн системд тулгуурласан.

Хууль тогтоох журам: Конгрессын гишүүд, Ерөнхийлөгч, мөн түүнчлэн эрхэлсэн асуудлынхаа хүрээнд Үндсэн хуулийн Шүүх, Дээд Шүүхийн Зөвлөл, Төрийн Зөвлөл, Үндэсний Сонгуулийн Зөвлөл, Үндэсний Ерөнхий Прокурор болон Бүгд Найрамдах Улсын Ерөнхий Аудитор хууль санаачлах эрхтэй. Хуулийн төслийг танхим тус бүрээр 2 удаа хэлэлцүүлж, төслийг хоёр танхим дэмжсэн үед Ерөнхийлөгчид соёрхон батлуулахаар өргөн барьдаг. Ерөнхийлөгчийн соёрхон баталсан хуулийн төсөл албаны хэвлэлд нийтлэгдсэнээр хүчин төгөлдөр үйлчилнэ.

Хэрэв санаачилсан буюу хүлээн авсан танхимаас ирүүлсэн төслийг нөгөө танхим нь дэмжээгүй тохиолдолд хоёр танхимын гишүүдээс тэнцүү тоотойгоор оролцуулсан төсөл хэлэлцэх холимог хороог байгуулна. Энэ хороо нь төсөл дэх санал зөрөлдөөнтэй зүйл заалтад холбогдох засвар өөрчлөлтийг оруулсны дараа төслийг батлуулахаар Ерөнхийлөгчид өргөн барьдаг.

Ерөнхийлөгч хориг тавих эсэхээ шийдэх хугацаа нь зүйл заалтын тооноос хамаарсан шатлалтай.

- 20-иос дээшгүй зүйл заалттай хуулийн төсөл бол 6 хоногийн дотор
- 21-ээс 50 хүртэл зүйл заалттай хуулийн төсөл бол 10 хоногийн дотор
- 51-ээс дээш зүйл заалттай хуулийн төсөл бол 20 хоногийн дотор хориг тавих

эсэхээ шийднэ.

Үндэсний Конгресс Ерөнхийлөгчийн хоригийг Үндсэн Хууль зөрчсөн гэж үзсэн тохиолдолд Үндсэн Хуулийн Шүүхэд хянуулахаар хүсэлт гаргана. Үндсэн Хуулийн Шүүх энэ талаар 6 хоногийн дотор хэлэлцээд хариу өгнө. Хэрэв Ерөнхийлөгчийн хориг Үндсэн Хууль зөрчсөн гэж шийдвэл хуулийг батлана. Зөрчөөгүй гэж үзвэл төслийг хэлэлцүүлэхээр буцаана. Харин Ерөнхийлөгч хуулийг батлахаас татгалзах буюу эсвэл хориг тавих хугацаа өнгөрсөн ч ямар нэг тодорхой шийдвэр гаргаагүй бол Үндэсний Конгрессын тэргүүн хуулийг батлана.

МЕКСИК

Мексикийн Нэгдсэн Улс (United States of Mexico)

Парламентын танхимуудын нэр: Мексикийн Нэгдсэн Улсын хууль тогтоох байгууллага буюу парламент нь 2 танхим бүхий Холбооны Конгресс (Congress of the Union) юм. Тус улс нь 1925-1928 онд Олон улсын Парламентын Холбооны гишүүн байсан ба 1973 оноос тус холбооны гишүүнчлэлээ сэргээсэн.

Мексикийн Нэгдсэн Улсын хууль тогтоох дээд байгууллага болох Холбооны Конгресс нь (Congress of the Union) хоёр танхимтай. Бүх ард түмний ашиг сонирхлыг төлөөлдөг Доод танхим-Депутатуудын танхим (Chamber of Deputies) нь 500 гишүүнтэй, мужуудын ашиг сонирхлыг төлөөлдөг Дээд танхим-Сенат (Senate) нь 128 гишүүнтэй. Конгресс нь жилд 2 удаа 9 дүгээр сарын 1-ээс 12 дугаар сарын 15-ийг хүртэл мөн 2 дугаар сарын 1-ээс 4 сарын 30 хүртэл чуулдаг бөгөөд Чуулганы явцад хуулийн төслийг хэлэлцэх болон Үндсэн хуульд заасан үүрэгт ажлуудыг гүйцэтгэдэг.

Холбооны Конгресс нь бүтцийн хувьд нутгийн уугуул иргэдийн асуудал, Загасны аж ахуй, Далайн асуудал эрхэлсэн гэх мэт 44 Байнгын Хороо, 39 Түр хороотой.

Дээд танхимын бүрэн эрх:

1. Ерөнхийлөгчийн албан тушаалыг батлах
2. Гадаад бодлого тодорхойлох
3. Улс орнуудтай гэрээ хэлэлцээр байгуулах, татгалзах
4. Дипломат албан тушаалтныг томилох

Доод танхимын бүрэн эрх:

1. Дайн зарлах
2. Нийгмийн халамж болон Засгийн гарын зардалд зарцуулах мөнгөн хөрөнгийн хэмжээг батлах
3. Сенатын гишүүн болон Дээд шүүхийн шүүгчдэд итгэл үзүүлэх эсэхийг шийдвэрлэх
4. Ерөнхийлөгчид итгэл үзүүлэх эсэх асуудлыг шийдвэрлэх явцад Ерөнхийлөгчийн үүрэг гүйцэтгэх

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо: Депутатуудын танхим нь 1900 онд баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу Мексик Улсын 21 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий 500 иргэнийг 3 жилийн хугацаагаар сонгуулийн холимог системээр буюу 300 гишүүнийг сонгуулийн мажоритари, 200 гишүүнийг сонгуулийн пропорционал системээр сонгодог. Мексикийн Конгрессын нэг онцлог нь депутат болон сенатчийн хамт тэдгээрийн орлогчид сонгогддог оршино. Эдгээр орлогчид нь танхимын бүрэлдэхүүнд ордоггүй бөгөөд депутат буюу сенатчийнхаа ажилд тусалдаг бөгөөд харин тэд нас барсан, эсхүл тэтгэвэрт гарсан тохиолдолд нөхөн сонгууль явуулахгүйгээр шууд депутат эсхүл сенатч болдог байна.

Сенатын танхим нь 1917 онд баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу Мексик Улсын 25 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий 128 иргэнийг 6 жилийн хугацаагаар сонгуулийн холимог системээр буюу 96 суудлыг сонгуулийн мажоритари системээр, 32 суудлыг сонгуулийн пропорционал системээр сонгодог.

Төрийн эрх барих субъект: Мексик нь Ерөнхийлөгчийн засаглалтай Холбооны Бүгд Найрамдах Улс. Ерөнхийлөгч нь Төрийн тэргүүн, Засгийн газрын тэргүүн байдаг. Анхны Үндсэн хууль нь 1824 онд батлагдсан. Өдгөө хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Үндсэн хууль нь 1917 оны 2 дугаар сарын 5-нд батлагдаж, 1993, 1999, 2000, 2008 болон 2009 онуудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна. Үндсэн хуулиараа хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийн бие даасан байдлыг хангаж өгсөн юм. 1917 оны Үндсэн хууль батлагдахаас өмнө түүхэндээ Гүйцэтгэх эрх мэдэл нь давамгайлан ноёрхож байсан.

Мексикт гүйцэтгэх засаглалыг Мексикийн Нэгдсэн Улсын ерөнхийлөгч тэргүүлдэг. Ерөнхийлөгч нь 6 жилийн хугацаагаар сонгогддог. Ерөнхийлөгчийн онцгой бүрэн эрхэд Засгийн газрын гишүүн сайд нарыг биечлэн албан тушаалд томилох ба огцруулах, халах зэрэг орно. Засгийн газар нь Ерөнхийлөгчийн өмнө хариуцлага хүлээнэ.

Дээд шүүх нь шүүхийн дээд байгууллага бөгөөд түүний 11 шүүгчийг Сенаттай зөвшилцсөнөөр Ерөнхийлөгч томилдог. Мөн Холбооны Шүүхийн Зөвлөл нь 5 жилийн хугацаатай томилогддог 7 гишүүнтэй. Тус улс нь Ром-Германы эрх зүйн системд суурилсан хууль, эрх зүйн тогтолцоотой улс юм. Мексик Улс нь нэг зонхилоч намтай, олон намын тогтолцоотой.

Хууль тогтоох журам: Ерөнхийлөгч болон Холбооны Конгрессийн гишүүд хууль санаачлах эрхтэй. Уг хуулийн төслийг 2 танхимаар хэлэлцүүлж, Холбооны Конгрессийн гишүүдийн олонхи дэмжсэн тохиолдолд Ерөнхийлөгчид батлуулахаар өргөн барьдаг. Хэрэв анх санаачилсан буюу хүлээн авсан танхимаас ирүүлсэн төслийг нөгөө танхим нь дэмжээгүй тохиолдолд засвар өөрчлөлт оруулах шаардлагатай зүйл заалт болон хэрхэн өөрчлөх тухай саналаа оруулж төслийг буцаана. Энэ саналыг хүлээн зөвшөөрч төсөлдөө тусган шинэчлэн боловсруулсан бол нөгөө танхимдаа дахин хэлэлцүүлэлгүйгээр шууд батлуулахаар Ерөнхийлөгчид өргөн барьдаг.

Харин төслийг анх санаачилсан буюу хүлээн авсан танхим нь нөгөө танхимаас ирүүлсэн төсөлд оруулах засвар өөрчлөлтийг хүлээн зөвшөөрөхгүй бол энэ тухай үндэслэл, тайлбараа багтаан төслийг дахин хэлэлцүүлэхээр ирүүлнэ. Нөгөө танхим энэ тайлбар үндэслэлийг хүлээн зөвшөөрөхгүй, төслийг заавал засч өөрчлөх ёстой байсан гэж үзвэл төслийг хэлэлцэхгүй. Энэ тохиолдолд уг хууль батлагдахгүй. Гэхдээ энэ танхимд төслийг хэлэлцэхдээ зөвхөн хяналтын чиг үүрэгтэй байдаг. Тиймээс хуулийн төсөлд засвар өөрчлөлт оруулах шаардлага гарвал анх санаачилсан буюу хүлээн авсан танхимд нь буцаадаг. Ерөнхийлөгч 10 хоногийн дотор хориг тавих эсэхээ шийдэх ёстой. Ерөнхийлөгчийн хоригийг Холбооны Конгресс хүлээн авсан бол уг төслийг дахин хэлэлцэхгүй. Хоригийг хүлээн зөвшөөрөөгүй бол хуулийн төслийг анхны процедураар дахин хэлэлцэнэ.

ПАРАГВАЙ

Бүгд Найрамдах Парагвай Улс (Republic of Paraguay)

Парламентын танхимуудын нэр: Бүгд Найрамдах Парагвай Улсын хууль тогтоох байгууллага буюу парламент нь 2 танхимтай Конгресс юм. Анхны парламент нь 1813 онд байгуулагдаж байсан. Парагвай улс Олон Улсын Парламентын Холбоонд 1958-2003 оны хооронд гишүүнчлэлтэй байсан бөгөөд 2006 онд гишүүнчлэлээ сэргээсэн.

Парагвай улсын Парламент (Congress) хоёр танхимтай. Депутатуудын танхим (Chamber of Deputies) буюу доод танхим 80 гишүүнтэй, Сенат (Senate) буюу дээд танхим 45 гишүүнтэй.

Конгресс бүтцийн хувьд 26 Байнгын, 7 Түр хороотой.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо: Сенатын танхим нь 1900 оны 1дүгээр сарын 1-нд баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу Парагвай улсын 40 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг пропорционал системээр 5 жилийн хугацаагаар сонгоно. Депутатуудын танхим нь сонгуулийн хуулийн дагуу Парагвай улсын 25 нас хүрсэн иргэнийг сонгуулийн пропорционал системээр 5 жилийн хугацаагаар сонгоно.

Дээд танхимын бүрэн эрх:

1. Хуулийг батлах, өөрчлөх, хүчингүй болгох
2. Орон нутгийн засаг захиргааны нэгж бий болгох
3. Банкны үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл олгох
4. Төсөв батлах
5. ОУ-ын гэрээнд нэгдэн орох эсэхийг шийдвэрлэх
6. Өршөөл уучлал үзүүлэх
7. Сонгуулын системийг боловсруулах

Доод танхимын бүрэн эрх:

1. Батлан хамгаалах болон бусад ОУ-ын гэрээ хэлэлцээрийг боловсруулах
2. Засаг захиргааны нэгжийн талаар санал боловсруулах
3. Хууль, тогтоолуудын батлах, өөрчлөх, татгалзах

Төрийн эрх барих субъект:

Парагвай нь Ерөнхийлөгчийн засаглалтай улс. Ерөнхийлөгч нь Төрийн тэргүүн, Засгийн газрын тэргүүн байдаг. 1992 оны 6 дугаар сарын 20-нд батлагдсан одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа Үндсэн хууль нь 1811 онд тусгаар улс болсноос нь хойшхи 6 дахь Үндсэн хууль юм. Анхны Үндсэн хууль нь 1813 онд батлагдаж байжээ. Тус улсын эрх зүй нь Ромын эрх зүйн системд суурилсан. Үндсэн хуулиараа хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийн бие даасан байдлыг хангасан. Олон намын тогтолцоотой.

Хууль тогтоох журам:

Конгрессын гишүүн, Ерөнхийлөгч мөн түүнчлэн өөрийн эрхэлсэн хүрээний асуудлаар Дээд Шүүх хууль санаачлах эрхтэй. Уг хуулийн төслийг Үндэсний Конгрессын гишүүдийн олонхи дэмжсэн тохиолдолд Ерөнхийлөгчид батлуулахаар өргөн барьдаг. Ерөнхийлөгч 10 хоногийн дотор хориг тавих эсэхээ шийдэх ёстой. Ерөнхийлөгчийн хоригийг Үндэсний Конгресс хүлээн авсан бол уг төслийг дахин хэлэлцэхгүй.

Хоригийг хүлээн зөвшөөрөөгүй бол хуулийн төслийг анхны процедураар, санаачилсан буюу анх хүлээн авсан танхим нь 60 хоногийн дотор дахин хэлэлцээд нөгөө танхимдаа шилжүүлнэ. Үндэсний Конгрессын гишүүдийн олонхи буюу 2/3 нь хоригийг хүлээн зөвшөөрөхгүйгээр шийдвэл уг хууль батлагдана. Хэрэв хоригийг яаралтай хэлэлцэх шаардлагатай бол дээрх процедураар 30 хоногийн дотор төслийг хэлэлцэнэ.

УРУГВАЙ

Дорнын Бүгд Найрамдах Уругвай Улс (Oriental Republic of the Uruguay)

Парламентын танхимуудын нэр: Дорнын Бүгд Найрамдах Уругвай Улсын хууль тогтоох байгууллага буюу парламент нь Үндэсний Ассамблей. Үндэсний Ассамблей (National Assembly) хоёр танхимтай. Төлөөлөгчдийн танхим (House of Representative) буюу доод

танхим 99 гишүүнтэй, Сенат (Senate) буюу дээд танхим 31 гишүүнтэй. Үндэсний Ассамблей бүтцийн хувьд Байнгын болон зарим тодорхой асуудлаар Түр хороодыг байгуулж болно.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо:

Төлөөлөгчдийн танхим нь 1925 оны 10 дугаар сарын 1-нд (1999 оны 6 дугаар сарын 9-нд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан) баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу Уругвай улсын 25 нас хүрсэн сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг пропорционал системээр 5 жилийн хугацаатай сонгоно. Сенатын танхимд Уругвай улсын 30 нас хүрсэн, эрх зүйн чиглэлээр эсвэл албан үүрэг 7 жил гүйцэтгэсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг сонгуулийн хуулийн дагуу пропорционал системээр 5 жилийн хугацаатай сонгоно.

Төлөөлөгчдийн танхим нь сонгуулийн хувь тэнцүүлэх зарчмын дагуу ард түмнээс шууд сонгогддог 99 гишүүнтэй.

- -Муж тус бүрээс доод тал нь 2 төлөөлөлтэй байна
- -2 танхимын нийт гишүүдийн 2/3 саналаар төлөөлөлийн тоог хуулиар өөрчилж болно.

Дараахь тохиолдолд Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүнээр сонгогдохгүй. Үүнд:

- 1) Бүгд Найрамдах Улсын Ерөнхийлөгч, Дэд ерөнхийлөгч, Шүүх эрх мэдлийн гишүүд, орон нутгийн хороодын тэргүүлэгч нар, Төвлөрөлийг сааруулах үйлчилгээний удирдлага
- 2) Нэгээс дээш жил Бүгд Найрамдах Улсын Ерөнхийлөгч болон Дэд Ерөнхийлөгчийн алба хашиж байсан иргэн, мөн ажил үүргээ гүйцэтгэж байгаа шүүгч, прокурор болон сонгууль болохоос 3 сарын өмнө ажил үүргээ гүйцэтгэж байсан Цагдаагийн байгууллагын ажилтан, цэргийн албан хаагч нар Төлөөлөгчдийн танхимд нэр дэвшихгүй.

Сенатын танхим нь сонгуулийн хувь тэнцүүлэх зарчмын дагуу ард түмнээс шууд сонгогддог 30 гишүүнтэй.

Бүрэн эрх

Ерөнхий Ассамблей дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- 1) Хууль баталж түүнийг хэвлэн нийтлэх,
- 2) Шүүхийг томилох,
- 3) Бүгд Найрамдах Улсын тусгаар тогтнол, аюулгүй байдал, түүний бүрэн бүтэн байдал; хүний эрх, эрх чөлөө; хөдөө аж ахуй, гадаад дотоод худалдаатай холбоотой хуулинд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах,
- 4) Шаардлагатай татварыг тогтоож улсын төсвийг бүрдүүлэх,
- 5) Засгийн газрийн танилцуулж буй зардалыг бүхэлд нь эсвэл хэсэгчлэн зөвшөөрөх эсвэл зөвшөөрөхгүй байх
- 6) Засгийн газрыг байгуулах
- 7) Хоёр танхимын нийт гишүүдийн үнэмлэхүй олонхийн саналаар дайныг зарлана.
- 8) Жил бүр шаардлагатай зэвсэгт хүчнийг томилно
- 9) Хоёр танхимын нийт гишүүдийн 2/3 саналаар шинэ хэлтэс, албадыг байгуулж болно. Тус шинэ хэлтэс, албад нь чиг үүрэгийнхээ дагуу харьяалсан яамандаа харьяална.
- 10) Бүгд Найрамдах Улсын газар нутагт гадны цэргийг орж ирэхийг зөвшөөрөх болон хориглох

- 11) Үндэсний зэвсэгт хүчнийг Бүгд Найрамдах Улсаас явахыг зөвшөөрөх болон татгалзах, явах тохиолдолд буцаж ирэх хугацааг тогтоож өгнө
- 12) Ажлын байрыг нэмэгдүүлэх болон шинээр бий болгох; Засгийн газрын төсвийг батлах, зөвшөөрөхгүй байх болон төсвийг багасгах; Засгийн газартай тэтгэвэр тэтгэмж болон бусад нийгмийн халамжийг хэлэлцэх
- 13) Хоёр танхимын нийт гишүүдийн 2/3 саналаар уучлал үзүүлэхийг зөвшөөрөх; зарим онцгой тохиолдолд өршөөл үзүүлэхийг тохирохдоо хоёр танхимын нийт гишүүдийн үнэмлэхүй олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ
- 14) Цагдан сэргийлэх газрын эрх зүйн зохицуулалтыг тодорхойлох
- 15) Хоёр танхимын хурлаар Дээд шүүхийн, Сонгуулийн Шүүхийн, Захиргааны хэргийн шүүхийн болон Санхүүгийн шүүхийн гишүүдийг сонгоно.
- 16) Яамдуудын үйл ажиллагааг үнэлэх
- 17) Үндсэн хуулийг тайлбарлах
- 18) Хоёр танхимын нийт гишүүдийн үнэмлэхүй олонхийн саналаар төсвийг батална

Доод танхимын бүрэн эрх: Төлөөлөгчдийн танхим нь Сенатын танхимын өмнө 2 танхимын гишүүд, Бүгд Найрамдах Улсын ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгч, Төрийн яамдын сайдууд, Дээд шүүхийн гишүүд, Захиргааны Шүүхийн гишүүд, Санхүүгийн шүүхийн гишүүд, Сонгуулийн Шүүхийн гишүүд Үндсэн хуулийг зөрчсөн болон хүнд гэмт хэрэг үйлдсэн нь илэрсэн гомдол өргөдлийн дагуу буруутгах онцгой эрхтэй.

Төрийн эрх барих субъект:

Уругвай нь Ерөнхийлөгчийн засаглалтай улс. Ерөнхийлөгч нь Төрийн тэргүүн, Засгийн газрын тэргүүн байдаг. 1967 онд батлагдсан (1989, 1994, 1996, 2004 онуудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан) одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Үндсэн хууль нь 1828 онд тусгаар улс болсноос нь хойшхи 5 дахь Үндсэн хууль. Анхны Үндсэн хууль нь 1830 онд батлагдаж байжээ. Тус улсын эрх зүй нь Ром-германы эрх зүйн тогтолцоонд суурилсан. Үндсэн хуулиараа хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийн бие даасан байдлыг хангасан. Олон намын тогтолцоотой.

Хууль тогтоох журам

Парламентын гишүүн, Ерөнхийлөгч хууль санаачлах эрхтэй байдаг. Уг хуулийн төслийг Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн олонхи дэмжсэн тохиолдолд Ерөнхийлөгчид батлуулахаар өргөн барьдаг. Ерөнхийлөгч 10 хоногийн дотор хориг тавих эсэхээ шийдэх ёстой. Ерөнхийлөгч хориг тавих тохиолдолд хоригийг Үндэсний Ассамблей хүлээн авсан бол уг төслийг дахин хэлэлцэхгүй. Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн олонхи буюу 3/5 нь хоригийг хүлээн зөвшөөрөхгүйгээр шийдвэл уг хууль батлагдана.

ЧИЛИ

Бүгд Найрамдах Чили Улс (Republic of Chile)

Парламентын танхимуудын нэр:

Бүгд Найрамдах Чили Улсын хууль тогтоох байгууллага буюу парламент нь Үндэсний Конгресс юм. Үндэсний Конгресс (National Congress) нь 1811 оны 7 дугаар сарын 4-нд байгуулагдсан. Чили улс 1990 онд Олон Улсын Парламентын Холбоонд элсжээ. Үндэсний Конгресс нь 2 танхимтай. Сенат (Senate) 38 гишүүнтэй, Депутатуудын Танхим (Chamber of Deputies) 120 гишүүнтэй.

Дээд танхимын бүрэн эрх: Сенатын танхим нь дараахь онцгой эрхийг эдэлнэ. Үүнд:

1. Депутатуудын танхимын гэм буруутай гэж үзсэн хэрэгтэй танилцах бөгөөд

Сенатын танхим нь шүүгч адил буруутан гэм буруутай эсэхийг тогтооно.

2. Бүгд найрамдах Улсын Ерөнхийлөгчийн гэм буруутайг тогтоох үед нийт сенаторын 2/3 саналаар шийдвэрлэнэ. Бусад хэрэгт олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ.

Доод танхимын бүрэн эрх: Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавина. Депутатын танхимын гишүүдийн олонхийн саналаар Засгийн газрын мөрийн хөтөлбөрийг батлах эсвэл нэмэлт санал болгох

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо:

Депутатуудын танхимд сүүлийн 2 жил харьяалсан сонгуулийн тойрогтоо амьдарсан, бүрэн дунд боловсролтой эсвэл түүнтэй ижил боловсрол эзэмшсэн, 21 нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий Чили улсын иргэнийг 4 жилийн хугацаагаар сонгуулийн мажоритари системээр сонгоно. Чилийн иргэд сонгуульд заавал оролцож саналаа өгөх үүрэгтэй. Сонгуульд оролцохоос зайлсхийсэн иргэдэд торгох хүртэл захиргааны арга хэмжээ авдаг.

Чили улсын муж тус бүрээс шууд санал хураалтаар сонгогдох (хамгийн багадаа муж тус бүрээс нэг төлөөлөл байна) сенаторуудаас Сенатын танхим бүрдэнэ. Сонгуулийн мажоритари системээр сонгоно. Сенатын танхимын гишүүдийн бүрэлдэхүүн, тэдгээрийн сонгогдох сонгуулийн зарчмыг хуулиар тогтооно. Түүний бүрэн эрхийн хугацаа 8 жил. Нийт гишүүдийн 1/2 нь 4 жил тутамд шинээр сонгогдоно. Шинэчлэн сонгох журмыг хуулиар тогтооно. Бүрэн дунд боловсрол эзэмшсэн, сонгуулийн эрх бүхий Чили Улсын 35 насанд хүрсэн иргэнийг Сенатын танхимд нэр дэвшүүлж сонгож болно. Депутатын танхимын болон Сенатын танхимын сонгууль нэг дор болно.

Төрийн эрх барих субъект:

Чили нь Ерөнхийлөгчийн засаглалтай Бүгд Найрамдах улс юм. 1980 оны 9 дүгээр сарын 11-нд өнөөдөр хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Үндсэн хууль нь батлагдсан. Чили бол олон намын системтэй улс. Төрийн тэргүүн ерөнхийлөгч нь Төр, Засгийн эрхийг давхар барьдаг, хууль тогтоох дээд байгууллага нь хоёр танхимт парламент ажээ. Ром-Германы эрх зүйн системд суурилсан эрх зүйн тогтолцоотой.

Хууль тогтоох журам

Ерөнхийлөгч болон Конгрессын гишүүд хууль санаачлах эрхтэй. Хуулийн төслийг танхим тус бүрээр хэлэлцүүлж, нийт гишүүдийн олонхийн дэмжлэг авсан тохиолдолд Ерөнхийлөгчид батлуулахаар өргөн барьдаг. Хэрэв санаачилсан буюу хүлээн авсан танхимаас ирүүлсэн төслийг нөгөө танхим нь дэмжээгүй тохиолдолд хоёр танхимын гишүүдээс тэнцүү тоотойгоор оролцуулсан төсөл хэлэлцэх холимог хороог байгуулна. Энэ хороо нь төсөл дэх санал зөрөлдөөнтэй зүйл заалтад холбогдох засвар өөрчлөлтийг оруулсны дараа төслийг анх санаачилсан буюу хүлээн авсан танхимд нь хэлэлцүүлэхээр оруулна.

Хэрэв холимог хороо нэгдсэн саналд хүрэхгүй буюу холимог хорооны ирүүлсэн засвар өөрчлөлтийг төслийг анх санаачилсан буюу хүлээн авсан танхим хүлээн зөвшөөрөхгүй тохиолдолд Ерөнхийлөгч төслийг анх санаачилсан буюу хүлээн авсан танхимын гишүүдийн 2/3-ын саналаар батлагдсан төслийг нөгөө танхим нь шууд хүлээн авч хэлэлцэхийг шаардах эрхтэй. Энэ шаардлагаар хүлээн авсан төслийг гишүүдийн 3/5 нь дэмжсэн тохиолдолд хууль батлагдана. Хэрэв дэмжээгүй тохиолдолд дахин хоёр танхимын гишүүдээс бүрдсэн шинэ холимог хороо байгуулж хэлэлцэх процессыг санал нэгдэх хүртлээ явуулна.

Эцэст нь санал нэгдэж чадвал Ерөнхийлөгчид батлуулахаар өргөн барьдаг. Ерөнхийлөгч 30 хоногийн дотор хориг тавих эсэхээ шийдэх ёстой. Ерөнхийлөгчийн хоригийг Үндэсний

Конгресс хүлээн авсан бол уг төслийг дахин хэлэлцэхгүй. Хоригийг хүлээн зөвшөөрөөгүй бол хуулийн төслийг анхны процедураар хоёр танхим дахин хэлэлцээд Ерөнхийлөгчид батлуулахаар өргөн барьдаг. Үндэсний Конгрессын гишүүдийн олонхи буюу 3/2 нь хоригийг хүлээн зөвшөөрөхгүйгээр шийдвэл уг хууль батлагдана. Энэ тохиолдолд Ерөнхийлөгч хуулийг батлах үүрэгтэй. Хэрэв хоригийг яаралтай хэлэлцэх шаардлагатай бол дээрх процедураар 30 хоногийн дотор төслийг хэлэлцэнэ.

АФРИК ТИВИЙН УЛСУУД

АЛЖИР УЛС

Алжир Улс Ерөнхийлөгч нь төрийн дээд эрхийг барьдаг нэгдмэл улс. Парламентын а/ доод танхим нь Үндэсний ардын ассамблей (Аль-Маджлис аш-Шааби аль-Ватани), б/ дээд танхим нь Үндэстний зөвлөл (Меджлис аль-Оумма) Парламентын доод танхим 389 гишүүнтэй, танхимын гишүүдийг 5 жил тутам бүх ард түмнээс шууд сонгоно. 8 суудлыг гадаадад амьдарч байгаа алжирчуудын сонгуульд зориулдаг.

Сонгуулийг 1997 оны 3 дугаар сарын 2-нд батлагдсан сонгуулийн хуулийн дагуу хувь тэнцүүлэн хуваарилах системээр явуулах журамтай. Парламентийн дээд танхим нь 144 гишүүнтэй. Гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа 6 жил, 3 жил тутамд 50 хувь нь шинэчлэгдэн сонгогддог.

Дээд танхимын гишүүдийн 96 нь шууд бус сонгуулиар, 48 нь томилогддог байна. 1997 оны III сарын 7-нд баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу 96 гишүүнийг орон нутгийн иргэдийн нийтийн хурлаас сонгон шалгаруулсан сонгогчид мужуудын Үндэсний хурлын гишүүдээс сонгодог. Нийгэм, эдийн засаг, соёл, боловсрол, шинжлэх ухааны салбарын 40 нас хүрсэн нэртэй зүтгэлтнүүдээс 48 гишүүнийг Ерөнхийлөгч томилдог.

Парламентын доод танхим дор дурдсан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлдэг

- Хууль тогтоох;
- Засгийн газрын мөрийн хөтөлбөрийг батлах;
- Засгийн газрын жил бүрийн бодлогын асуудлыг батлах;
- Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих;
- Засгийн газарт итгэл хүлээлгэх эсэх асуудлаар шийдвэр гаргах;
- Гадаад бодлогын асуудлаар хэлэлцүүлэг явуулах;
- Төсвийн зарцуулалтад хяналт тавих;

Парламентын дээд танхим дор дурдсан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлдэг

- Хууль тогтоох;
- Засгийн газрын мөрийн хөтөлбөрийг зөвшөөрөх;
- Засгийн газрын жил бүрийн бодлогын асуудлыг зөвшөөрөх;
- Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих;
- Гадаад бодлогын асуудлаар хэлэлцүүлэг явуулах;
- Төсвийн зарцуулалтад хяналт тавих;

Үндсэн хуульд заасны дагуу хууль, тогтоомжийн төслийг эхлээд парламентын доод танхим хэлэлцэж, баталсны дараа дээд танхим хэлэлцэж 3/4-ийн саналаар баталснаар Ерөнхийлөгчид ёсчлуулахаар өргөн барина. Доод танхим нь хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлэхдээ ердийн хуулийн төслийг олонхиор, органик хуулийн төслийг 2/3-оос дээшхийн саналаар батална. Үндсэн хуулийн зөвлөл батлагдсан төсөл Үндсэн хуульд

нийцсэн эсэхийг хянаана. Харин Ерөнхийлөгч 30 хоногийн дотор төслийг дахин хэлэлцүүлэх санал тавих эрхтэй. Энэхүү саналыг доод танхим хүлээн авч хэлэлцээд 2/3-ийн саналаар баталбал хууль батлагдсанд тооцно.

Парламентын доод танхимын хэлэлцэж олонхиороо баталсан хуулийн төслийг дээд танхим хэлэлцэх журамтай. Дээд танхим төслийг 3/4-ын саналаар баталсан тохиолдолд уг хууль Ерөнхийлөгчид ёсчлуулахаар өргөн баригдана. Доод танхимын баталсан төслийг дээд танхим 3/4-ын саналаар зөвшөөрөөгүй бол 2 танхимаас тэнцүү тооны гишүүдийн бүрэлдэхүүнтэй ажлын хэсэг томилж холбогдох асуудлаар Засгийн газрын байр суурь, үндэслэлийг сонсож, Засгийн газрын саналтай нийлэхгүй байвал уг заалтыг батлагдаагүйд тооцно.

БҮГД НАЙРАМДАХ АРДЧИЛСАН КОНГО УЛС.

БНАКонго Улс Ерөнхийлөгч нь Төрийн дээд эрхийг барьдаг нэгдмэл улс. БНАКУ-ын парламент буюу конгресс нь доод танхим буюу Үндэсний ассамблей (Assemblée nationale), дээд танхим буюу Сенат (Senate) гэсэн 2 танхимтай. Энэхүү 2 танхим хоёулаа байнгын ажиллагаатай. Парламентын доод танхим бүх ард түмнээс шууд, нууц санал хураалтын үндсэн дээр сонгогддог, 5 жилийн бүрэн эрх бүхий 500 гишүүнтэй.

Парламентын доод танхимын сонгууль 2006 оны III сарын 9-нд баталсан сонгуулийн тухай хуулийн дагуу явагдана. Нэг мандаттай 60 тойрогт нэр дэвшигчдээс хамгийн олон санал авсан нэр дэвшигч сонгогдсонд тооцогдоно. 109 тойрог (2-оос дээш мандаттай)-т 440 нэр дэвшигчийг пропорциональ системийн нээлттэй жагсаалтаар санал хурааж, хуульд заасан журмын дагуу суудлын хуваарилалтыг тооцож гаргана.

Сенатын сонгууль 2006 оны III сарын 9-нд баталсан сонгуулийн тухай хуулийн дагуу явагдана. Энэ хуулиар 108 гишүүнийг мужуудын ассамблейгаас шууд бусаар 5 жилийн хугацаагаар сонгох журамтай. Харин Ерөнхийлөгчөөр ажиллаж байсан хүн бүх насаараа Сенатын гишүүн байхаар тогтоожээ. Сенатын гишүүн 50 нас хүрсэн байх ёстой.

Парламентын доод, дээд танхим хууль батлах, Засгийн газар болон төрийн үйлдвэр байгууллагуудын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, Үндсэн хуулийн шүүхийн 3 гишүүний асуудлыг хамтран зөвшилцөх, дайн зарлах зөвшөөрлийг Ерөнхийлөгчид олгох, Ерөнхийлөгчийн зарласан бүслэлтийн байдал, онцгой байдлын дэглэмийг цуцлах, зөвшөөрөл олгох, хууль сахиулах байгууллагаас нэн яаралтай хэрэгжүүлэх шаардлагатай асуудлаар шийдвэр гаргах зөвшөөрлийг Засгийн газарт олгох, улсын төсвийн тухай хуулийн төслийг хэлэлцэх, мужуудын ассамблейд хамааралтай асуудлаар зарлиг гаргах чиглэл өгөх, Үндсэн хуулийн өөрчлөлтийн асуудлаар баталгаа гаргах, дотоод зохион байгуулалтын асуудал (гишүүдийн мандатыг шалгах, дотоод дүрэм, журамд өөрчлөлт оруулах, удирдах ажилтнуудыг томилох, улс төрийн болон мужуудын бүлэгт нэр дэвшигчдийг батлах, байнгын хороо байгуулах график батлах, чуулганы хуралдааны тов зарлах, байнгын хороодын болон парламентын төлөөлөгчдийн илтгэлийг батлах)-ыг хэлэлцэж шийдвэрлэх эрхтэй.

Хуулийн төслүүдийг доод, дээд танхим дараалан чуулганы хуралдаанаар хэлэлцэж, гишүүдийн 2/3 нь оролцсон тохиолдолд хуралд оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар батлах журамтай. Танхим дундын нэгдсэн байнгын болон тусгай хорооны хурлаар шаардлагатай гэж үзсэн асуудлыг хэлэлцдэг. 2 танхимын хооронд хэлэлцэж буй асуудлаар саналын зөрүү гарвал доод танхимын гишүүдийн туйлын олонхийн саналаар баталсан шийдвэр давуу эрхтэй байдаг. Засгийн газар болон бусад байгууллагуудад хяналт тавихдаа төсөв батлах, аудитын хяналт шалгалт оруулах хэлбэрээр хэрэгжүүлдэг байна.

ЗИМБАБВЕ УЛС.

Зимбабве Улс Ерөнхийлөгч нь төрийн дээд эрхийг барьдаг нэгдмэл улс. Зимбабве улсын парламент нь Хурлын танхим (House of Assembly) буюу доод танхим, Сенатын танхим буюу дээд танхимаас бүрдэнэ. Парламентын доод танхим 5 жилийн бүрэн эрх бүхий 214 гишүүнтэй. Парламентын доод танхимын сонгууль 2004 оны XII сарын 15-нд батлагдсан сонгуулийн хуулийн дагуу явагдана. Танхимын 210 гишүүн нь 1 мандат бүхий тойргоос мажоритар системээр бүх ард түмнээс шууд сонгогдоно. 4 гишүүнийг албан тушаалыг нь харгалзан томилдог.

Дээд танхим 100 гишүүнтэй.

Парламентын дээд танхим-Сенат 1981 онд ОУПХ-нд бүртгүүлсэн байна. Парламентын дээд танхим 100 гишүүнтэй, гишүүдийн бүрэн эрхийн хугацаа 5 жил байна. Сенатын гишүүдийн 60 нь шууд сонгуулиар мажоритар системээр 10 мужаас тус бүр 6 сенатор сонгогдох бөгөөд 5-ыг нь Ерөнхийлөгч томилох, 35 нь бусад албан тушаал заасан (10 бүс нутгийн захирагч, 16 удирдах тушаалтан, худалдаа, үйлчилгээний салбарын 7, захирлуудын зөвлөлийн дарга, орлогчид) хүмүүс орох журамтай.

Зимбабве Улсын парламентын доод танхимд Үндсэн хуулийн дагуу байгуулагддаг Хууль зүйн байнгын хороо нь Үндсэн хуулиар тогтоосон бүрэн эрхтэй байдаг. Хууль зүйн байнгын хороог Байнгын дүрэм журмын хороо гэх бөгөөд парламентын гишүүн, Засгийн газрын гишүүн, мужуудын захирагч тус бүрээс 3-аас доошгүй хүний бүрэлдэхүүнтэй байгуулах бөгөөд гишүүд нь Үндсэн хуульд заасан эрх зүйн салбарын мэргэжил, боловсрол, онол практикийн шалгуурыг хангасан байх ёстой.

Хууль зүйн байнгын хороо парламентад өргөн барьсан хуулийн төслийг эцэслэн батлахын өмнө уг төсөл хүний эрхийн хэм хэмжээ, Үндсэн хуулийн заалтад нийцсэн эсэх талаар дүгнэлт гаргаж парламентын дээд, доод танхимын хуралдаанд илтгэх бүрэн эрхийг хэрэгжүүлдэг.

Парламентын дээд, доод танхим дор дурдсан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

- Үндсэн хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах;
- Хууль батлах
- Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих;
- Иргэнийг харъяат болгох;
- Иргэнийг харъяатаас хасах;
- Зимбабве Улсын иргэн болгохоос татгалзах;
- Зимбабве Улсын иргэнээс хасах

Хууль тогтоох журам

Парламентын доод танхим хууль тогтоох чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ Парламентын хуулийн хороогоор хэлэлцэж, дүгнэлт гаргасан хууль, тогтоомжийн төслийг хэлэлцэж, олонхийн саналаар батлан Сенатад шилжүүлэхийн хамт Хурлын танхимын дотоод зохион байгуулалтын асуудлыг шийдвэрлэх бүрэн эрхтэй. Доод танхим батлагдсан хуулийг Ерөнхийлөгчид батламжлуулахаар шилжүүлнэ.

Ерөнхийлөгч буцаасан хуулийн төслийг 6 сарын дотор дахин хэлэлцэж батлан Ерөнхийлөгчид батламжлуулахаар дахин хүргүүлнэ. Парламент баталж, Ерөнхийлөгч батламжилсан хуулийг бүх нийтээр мөрдүүлэхээр нийтлүүлнэ. Парламентын дээд танхим доод танхимаар хэлэлцэж шилжүүлсэн хуулийн төсөл болон Үндсэн хуулиар шууд хэлэлцэхээр заасан хуулийн төслийг хэлэлцэж батлах, Сенатын дотоод зохион

байгуулалттай холбоо бүхий асуудлыг хэлэлцэж шийдвэрлэхдээ олонхийн саналыг баримтална.

Парламентын доод танхимаас Засгийн газарт хяналт тавих, хариуцлага хүлээлгэх, сонгогчдыг илүү үр дүнтэй төлөөлөх, олон нийттэй харилцах эрх үүргийг нийгмийн зүгээс шаардаж буй хэмжээнд хүргэх зорилгоор 1996 онд Парламентын чиглэлийн хороодыг байгуулан ажиллуулсан байна.

КОНГО УЛС.

Конго Улс Ерөнхийлөгч нь төрийн дээд эрхийг барьдаг нэгдмэл улс. Үндсэн хуулиар Конго улсын парламент доод танхим буюу Үндэсний ассамблей (Accamblee Nationale), дээд танхим буюу Сенат (Senate) гэсэн 2 танхим бүхий парламент хууль тогтоох бүрэн эрхийг Үндсэн хуульд заасны дагуу Ерөнхийлөгчтэй хамтран хэрэгжүүлдэг байна.

Парламентын доод танхим нь бүх ард түмнээс 5 жилийн хугацаатайгаар шууд сонгогддог 137 гишүүнтэй, Үндсэн хуулиар тогтоосон хүрээний асуудлаар хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлдэг. Парламентын доод танхимын гишүүдийн сонгуулийг 2001 оны XII сарын 22-нд баталсан сонгуулийн тухай хуулийн дагуу явуулдаг. Парламентын доод танхимын гишүүнд нэр дэвшигчдийг нэг мандат бүхий 137 тойргоос мажоритар системээр олонхийн санал авсан тохиолдолд сонгогдсонд тооцдог.

Конго улсын Сенат болох парламентын дээд танхим нь 1992 онд анх байгуулагдаж байсан. Сенат нь шууд бус сонгуулиар 45 нас хүрсэн муж, дүүрэг, орон нутгийн коммуны зөвлөлөөс 6 жилийн хугацаагаар сонгогдох 72 гишүүнтэй. 50 хувь нь 3 жил тутамд шинэчлэгдэн сонгогдох журамтай. Сенатын сонгууль 2002 оны I сарын 20-нд баталсан сонгуулийн тухай хуулийн дагуу 42 мандатад 7 муж тус бүрээс 6 гишүүн сонгогддог.

Парламентын бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх зорилгоор хууль тогтоох, Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, дотоод дэгийг батлах, зохион байгуулалтын асуудлыг шийдвэрлэх чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг байна.

Сенатын удирдах бүрэлдэхүүнийг Сенатын гишүүд шинэчлэгдэн сонгогдсон тухай бүр шинэчлэх журамтай. Сенат нь Үндсэн хуулиар тогтоосон хүрээнд хууль тогтоох үйл ажиллагаанд оролцохоос гадна Ерөнхий шүүгч, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн гишүүдийг томилоход саналаа өгөх, орон нутгийн удирдах байгууллага, нийгэм соёлын үүсгэл санаачлагын байгууллагын ашиг сонирхлыг төлөөлж хамгаалах үүрэгтэй. Сенатын гишүүд орон нутгийн удирдах байгууллагыг төлөөлж, үндэстний шинэчлэгч, зөвлөхийн үүргийг гүйцэтгэнэ.

Хууль тогтоох чиг үүргийг хэрэгжүүлэхдээ парламентад хэлэлцүүлэхээр оруулсан хуулийн төслийг 2 танхим дараалан хэлэлцэж батлах журамтай. Парламент жилд 3 удаа ээлжит чуулганыг тус бүр 2 сарын хугацаагаар хийж, Ерөнхийлөгч болон гишүүдийн санаачилсан хуулийн төслийг 20 хоногийн дотор танхимуудын холбогдох байнгын хороогоор хэлэлцүүлсний дараа нэгдсэн хуралдаанд оруулж, олонхийн саналаар батлах журамтай. Хуулийн төслөөр парламентын танхимуудын хооронд саналын зөрүү гарвал Засгийн газраас танхимуудын хамтарсан комисс байгуулж нэгдсэн саналд хүрэх талаар хүсэлт тавина. Үүний дагуу комисс нэгдсэн саналд хүрээгүй бол доод танхим эцэслэн шийдвэрлэх журамтай. Ерөнхийлөгч тодорхой асуудлаар зарлиг гаргаж эрх зүйн хэм хэмжээ тогтоох тухай парламентад хүсэлт гаргасан тохиолдолд гишүүдийн олонхи зөвшөөрөл олгоно. Ерөнхийлөгчийн шийдвэрээр гарсан эрх зүйн хэм хэмжээний акт тогтоосон хугацаанд парламентаар батламжлагдахгүй бол хүчин төгөлдөр бус болно.

Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ асуулт, асуулга тавих, хяналт шалгалт хийх, хяналт шалгалтын ажлын хэсэг байгуулан гүнзгийрүүлэн шалгах, Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэх тухай асуудлыг хэлэлцэж шийдвэр гаргах, Ерөнхийлөгчийн зарласан бүслэлт, онц байдал, дайн бүхий байдлын эрх зүйн үндэслэлийг хэлэлцэх, Сенаттай санал зөрсөн хуулийн төслөөр хамтарсан комисс байгуулж уг төслийг шийдвэрлэх зэрэг хэлбэрээр ажиллана. Ерөнхийлөгчийг албан тушаалаас нь зайлуулах эрхийг парламент эдэлнэ. Парламентын 2 танхимын хамтарсан хурлыг шаардлагатай үед ерөнхийлөгч, 2 танхимын даргын санаачлагаар хуралдуулах бөгөөд доод танхимын дарга уг хуралдааныг даргална.

ЛЕСОТО УЛС.

Лесото Улс нь Парламент бүхий Үндсэн хуульт Эзэн хаант, нэгдмэл улс. Эзэн хаан парламентыг тараах эрхтэй. Ерөнхий сайд намын дарга байхыг хуулиар хориглодог. 1993 оны Үндсэн хуулийн дагуу Лесото улсын парламент доод танхим буюу Үндэсний ассамблей (National assamblee), дээд танхим буюу Сенат (Senate) гэсэн 2 танхимтайгаар хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлдэг. Парламентын доод танхим нь бүх ард түмнээс 5 жилийн хугацаатайгаар шууд сонгогддог 120 гишүүнтэй.

Парламентын доод танхимын гишүүдийн сонгуулийг 2002 оны I сарын 9-нд баталсан сонгуулийн тухай хуулийн дагуу явуулна. Сонгуулийг нэг мандат бүхий 80 тойргоос мажоритар системээр олонхийн санал авсан нэр дэвшигчийг сонгогдсонд тооцох ба улсын хэмжээний нэг тойргоос пропорциональ системээр намын нэрийн жагсаалтаар санал хурааж, 40 суудлыг хуваарилдаг байна.

Парламентын дээд танхим-Сенат Английн колони байх үеэс Басутолендийн зүгээс гарч байсан эсэргүүцлийг зөөллөх зорилгоор 1900 оноос зөвлөлдөх зөвлөл болох Үндэсний зөвлөлийг байгуулж ирсний үе уламжилсан хэлбэр нь өнөөгийн парламентын дээд танхим Сенат болсон байна.

Сенат 33 гишүүнтэй, 1900 онд батлагдсан хуулийн дагуу 22 гишүүн нь дээд албан тушаалтан байх бөгөөд тэднийг хэлбэрийн төдий нууцаар санал хурааж сонгоно. 11-ийг нь хаан томилдог байна.

Парламент дор дурдсан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

1. Хоёр танхим хамтарч хууль тогтоох;
2. Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавихдаа
 - а/ Засгийн газрын тайланг сонсох
 - б/ Төсвийн гүйцэтгэлийг хэлэлцэх
 - в/ Төрийн зардлын санхүүжилтийн тайланг хэлэлцэх
 - г/ төрийн гадаад бодлогыг тодорхойлж, явцад нь хяналт тавих
 - д/ Үндсэн хуулийн биелэлтийг омбудсманы хяналтаар дамжуулан хянах
 - е/ Онц байдал, дайн бүхий байдлын эрх зүйн үндэслэлийг хэлэлцэх
 - ж/ Иргэнийг харъяат болгох;
 - з/ Иргэнийг харъяатаас хасах;
 - и/ Лесотто Улсын иргэн болгохоос татгалзах;
 - к/ Лесотто Улсын иргэнээс хасах

Доод танхим хууль тогтоох дээд эрх мэдлийг Сенаттай хамтарч гүйцэтгэнэ. Хуулийн төслөөр хэлэлцүүлэг хийж олонхийн саналаар батлан Сенатад шилжүүлнэ. Сенатад

өөрчилсөн зүйл заалтыг Доод танхим зөвшөөрсөн ч эс зөвшөөрсөн ч тэр парламентын эцсийн шийдвэр байна. Засгийн газраас явуулж байгаа төрийн бодлогын асуудалд дүн шинжилгээ хийх чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ Засгийн газрын тайлан, төсвийн гүйцэтгэл, төрийн зардлын санхүүжилтийн тайланг хэлэлцэх, гадаад бодлогын асуудал, онц байдал тогтоох эрх зүйн үндэс, хуулийг хэрэгжүүлэх явц дахь Үндсэн хуулийн зарчмын биелэлтэд омбудсманы хяналт тавих замаар хэрэгжүүлнэ. Парламентын дээд танхим Сенат доод танхимын баталсан хуулийг тоймлон хэлэлцэж батлах бөгөөд хууль санаачлах эрх эдлэхгүй. Парламентыг тараасан ч Сенатын гишүүн дээд тушаалтнууд хэвээр үлдэнэ.

МАРОККО УЛС.

Марокко Улс бол Үндсэн хуульт, Эзэн хаант, нэгдмэл улс. Марокко Улс бол Арабын эзэн хаант улсуудаас хамгийн орчин үеийн либерал улсуудын нэг юм. Марокко Улсын Ван Засгийн газраа огцруулах, цэрэг хөдөлгөх, парламентыг тараах эрхтэй, гэхдээ шинээр байгуулагдсан танхимыг 1 жилийн дотор тараахгүй.

1972 он (1992 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан)-д батлагдсан Үндсэн хуулийн дагуу Марокко Улсын парламент доод танхим буюу Төлөөлөгчдийн танхим (Majliss-annouwab), дээд танхим буюу Зөвлөхүүдийн танхим (Majliss al-Mustacharin) гэсэн 2 танхимтайгаар хууль тогтоох бүрэн эрхийг Үндсэн хуулиар олгосон эрх хэмжээний хүрээнд хэрэгжүүлдэг. Парламентын доод танхим нь бүх ард түмнээс 5 жилийн хугацаатайгаар шууд сонгогддог 325 гишүүнтэй. Парламентын доод танхимын сонгууль 1997 оны 3 дугаар сарын 27-нд батлагдсан Сонгуулийн тухай хуулийн дагуу явагдах бөгөөд гишүүдийн 295 нь 95 тойргоос, эмэгтэйчүүдэд зориулсан үндэсний хэмжээний 1 тойргоос 30 нь хувь тэнцүүлэн хуваарилах системээр их дунджийн аргаар суудлыг хуваарилдаг байна.

Парламентын дээд танхим 1996 онд Үндсэн хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулсны дараа 1997 онд анх удаа байгуулагдсан. Дээд танхимд Үйлдвэрчний эвлэл, мэргэжлийн холбоод, орон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагуудын төлөөлөгчид ордог. Дээд танхим нь шууд бус сонгуулиар бүс нутгийг төлөөлөх, 9 жилийн бүрэн эрх бүхий 270 гишүүнтэй. Гишүүдийн 1/3 нь 3 жил тутамд шинэчлэгдэн сонгогдох бөгөөд эхний сонгуулийн эхний ээлжийн шинэчлэх сонгууль сугалаагаар шийдвэрлэгдэнэ.

Дээд танхимын гишүүд нь дүүрэг, орон нутгийн зөвлөлийн гишүүд, аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуй, үйлдвэрчний байгууллагын төлөөлөгчдөөс шууд бусаар сонгогддог. Шууд биш сонгуулийн сонгогчид болох орон нутаг, бүс нутгийн зөвлөлийн гишүүд нэг талаас 162 гишүүнийг сонгох ба аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуй, үйлдвэрчний эвлэлүүд зэрэг 6 төлөөллөөс 108 гишүүнийг сонгох журамтай.

Парламент дор дурдсан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- а/ Хууль тогтоох;
- б/ Засгийн газрын мөрийн хөтөлбөрийг батлах;
- в/ Улсын төсвийн тухай хууль, хөрөнгө оруулалтын төлөвлөгөө, хөрөнгө оруулалтын зардлын хэмжээ;
- в/ Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, мөрдөн шалгах түр комисс байгуулан ажиллуулах;
- г/ Засгийн газарт парламентын доод танхимын гишүүдийн s-ийн саналаар итгэл үзүүлэхгүй гэж үзсэн тохиолдолд Засгийн газар бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ огцрох;
- д/ Засгийн газраас оруулсан Засгийн газарт итгэл хүлээлгэх эсэх асуудлыг доод танхимын гишүүдийн j-ийн саналаар хэлэлцэх;

Хууль тогтоох журам

Парламент хууль тогтоох чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ жилд 2 удаа хуралддаг ээлжит чуулган, Вангийн зарлиг болон гишүүдийн олонхийн саналаар хуралдах ээлжит бус чуулганы хуралдаанаар өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслийг 2 танхим хоёулаа хэлэлцэж, олонхийн саналаар шийдвэр гаргана. Ерөнхий сайд, парламентын гишүүдийн санаачилж, Засгийн газрын танхимын хурлаар дэмжигдсэн хуулийн төсөл болон чуулганы завсарлагааны үед Засгийн газар баталсан хууль тогтоомжийн актуудыг хэлэлцэнэ. Парламентын доод танхим хэлэлцэж олонхийн саналаар шийдвэрлэсэн төслийг Парламентын дээд танхимд шилжүүлнэ.

Парламентын 2 танхим хуулийн төслийг тус бүр 2 удаа хэлэлцсэн ч саналын зөрүүтэй асуудал гарсан бол уг асуудлаар адил тооны гишүүд оролцсон хамтарсан комисс байгуулж, Засгийн газартай хамтран үндэслэлийг нь сонсож, эцсийн шийдвэр гаргана. Органик хуулийн төслийг 2 танхим заавал хэлэлцэнэ.

НАМИБИ УЛС.

Намиби Улсын Ерөнхийлөгч нь төрийн дээд эрхийг барьдаг, нэгдмэл улс юм. Ерөнхийлөгч парламентыг тараах эрх эдлэх бөгөөд парламентын 2 танхим 2/3-ын саналаар Ерөнхийлөгчийг албан тушаалаас зайлуулах эрх эдэлнэ.

Намиби Улсын парламент доод танхим буюу Үндэсний ассамблей (National assambly), дээд танхим буюу Үндэстний зөвлөл (National council) гэсэн 2 танхимтай, хууль тогтоох бүрэн эрхийг хэрэгжүүлдэг. Парламентын доод танхим бүх ард түмнээс 5 жилийн хугацаатайгаар шууд сонгогдох 72 гишүүн, танхимын дарга, ажлын туршлага, мэргэжил, чадварыг нь харгалзаж томилсон таслах эрхгүй 6-аас дээшгүй гишүүнээс бүрдэнэ.

Парламентын доод танхимын сонгуулийг 1992 оны VIII сарын 28-нд баталж, 1998, 1999 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан сонгуулийн хуулийн дагуу явуулах журамтай. Сонгуулийг үндэсний хэмжээний 1 тойрог, 107 хэсэгт намуудын нэрсийн жагсаалтаар пропорциональ системээр явуулж, суудлыг их үлдэгдлийн зарчмаар хуваарилах журамтай. Бүрэн эрхийн хугацаа дуусаагүй байхад гишүүний суудал чөлөөлөгдвөл тухайн намд нь эрхийг нь өгөх боловч сонгуульд нэрсийн жагсаалтад хамрагдсан нэр дэвшигч байхыг илүүтэйд үздэг.

Парламентын дээд танхим нь орон нутгийн зөвлөлөөс шууд бус сонгуулиар 6 жилийн хугацаатайгаар сонгогддог 26 гишүүнтэй. Парламентын дээд танхимын сонгуулийг 1992 оны VIII сарын 28-нд баталсан сонгуулийн тухай хуулийн дагуу явуулах журамтай. Дээд танхимд 13 бүс нутгаас тус бүр 2 гишүүнийг 107 хэсэгт санал хураахдаа бүс нутгийн зөвлөлөөс шууд санал хураах зарчим баримтална.

Парламентын доод танхим-Үндэсний Ассамблей дор дурдсан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- 1/ Хууль тогтоох;
- 2/ Төсөв батлах;
- 3/ Татвар ногдуулах;
- 4/ Олон улсын гэрээ хэлэлцээрт нэгдэн орох асуудлыг хэлэлцэу дүгнэлт гаргах;
- 5/ Олон улсын гэрээ хэлэлцээрийг соёрхон батлахад санал өгөх;
- 6/ Гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллагуудын тайланг хүлээн авч, холбогдох эрх мэдэлтнээс тайлбар авах;
- 7/ Ард нийтийн санал асуулгыг санаачилж, үндэсний ашиг сонирхлыг хөндсөн асуудлаар шийдвэр гаргах;

- 8/ Үндсэн хуулийн холбогдолтой асуудлаар Ерөнхийлөгчтэй зөвлөлдөх;
- 9/ Тусгаар тогтносон, эрх чөлөөт Намибийн төлөө, ядуурал, өлсгөлөн, салан тусгаарлах үйл явцын хохирогч болсон ядуу хүмүүст дэмжлэг үзүүлэх;
- 10/ Үндсэн хууль, хуулиар тогтоосон бусад бүрэн эрх;

Парламентын дээд танхим-Үндэсний зөвлөл дор дурдсан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.

Үүнд:

1. Үндэсний Ассамблейгаар хэлэлцэж шилжүүлсэн хуулийг төслийг хэлэлцэх;
2. Хууль тогтоомжийн дэд актын тайланг шалгаж, Үндэсний Ассамблейд энэ талаар илтгэл тавьж хэлэлцүүлэх;
3. Бүс нутгийн асуудлаар хууль тогтоомжийн төслийг Үндэсний Ассамблейд оруулж хэлэлцүүлэх;
4. дотоод зохион байгуулалтын асуудал, дэг журмыг тогтоох;

Парламентын доод танхим хууль тогтоохоос гадна улсын төсвийг батлах, олон улсын гэрээ, хэлэлцээрт нэгдэх асуудлыг хэлэлцэж шийдвэрлэх, Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, ард нийтийн санал асуулгыг санаачлах, хууль батлах, Ерөнхийлөгчийн хоригийг хэлэлцэж, 2/3-оос дээшхийн саналаар шийдвэрлэх эрхийг эдэлнэ. Доод танхим аливаа асуудлыг хэлэлцэхэд 37, түүнээс дээш гишүүн оролцох бөгөөд Үндсэн хуульд тусгайлан зааснаас бусад тохиолдолд олонхийн саналаар асуудлыг шийдвэрлэнэ. Доод танхим хэлэлцэж баталсан хуулийн төслийг дээд танхимын даргад шилжүүлнэ. Дээд танхимаар хэлэлцэж, хуулийн төслийг зөвшөөрсөн бол дээд танхимын дарга батлагдсан хуулийг Ерөнхийлөгчид хэвлэн нийтлүүлэх зөвшөөрөл авахаар хүргүүлнэ.

Дээд танхимаар хэлэлцсэн төслөөр саналын зөрүү гарвал танхимын дарга энэ тухай илтгэлдээ дурдаж, доод танхимд дахин хэлэлцүүлэхээр буцаана. Дээд танхимаас ирүүлсэн саналыг доод танхимаар хэлэлцэж, баталсан төслийн хувилбарыг дахин дээд танхимд хүргүүлэх шаардлагагүй бөгөөд хууль батлагдсанд тооцож Ерөнхийлөгчид хэвлэн нийтлүүлэх зөвшөөрөл авахаар хүргүүлнэ. Хэрэв Дээд танхимын бүх гишүүдийн 2/3-ын саналаар оруулсан өөрчлөлтийг доод танхимаар хэлэлцүүлэхээр буцаасан бол доод танхим хэлэлцэж гишүүдийн 2/3-ын саналаар баталсан төсөл хүчин төгөлдөр болох ба 2/3-оос доош санал авсан бол энэ төслийг үргэлжлүүлэн хэлэлцэхгүйгээр хууль санаачлагчид буцаана.

Парламентын дээд танхим доод танхимаар хэлэлцэн баталж шилжүүлсэн хуулийн төслийг хэлэлцэхээс гадна бүс нутгийн асуудлаархи хуулийн төслийг доод танхимд санал болгох, Парламентын доод танхимтай санал нийлээгүй асуудлыг 2/3-оос дээшхийн саналаар баталж, энэ тухай илтгэлдээ оруулна. Доод танхим энэ асуудлыг дахин хэлэлцэж, 2/3-оос дээшхийн саналаар зөвшөөрвөл уг асуудал дээд танхимын саналаар шийдвэрлэгдсэнд тооцно. Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ Засгийн газрын хөтөлбөрийг хэлэлцэж батлах, улсын төсвийг батлахын өмнө шалгалтын комисс оруулах, Засгийн газарт асуулт, асуулга тавьж, хариуг сонсох, омбудсманы хяналт зэрэг хэлбэрийг ашигладаг байна.

НИГЕРИ

Холбооны Бүгд Найрамдах Нигери Улс

Парламентын танхимуудын нэр:

- а) Дээд танхим: Сенат (Senate)

б) Доод танхим: Төлөөлөгчдийн танхим (House of Representatives)²⁸

Бүрэн эрх

2007 оны парламентын сонгуулиар өнгөрсөн 37 жилийн хугацаанд 7 дахь парламент нь байгуулагдсан байна. Парламентын доод танхим бүх нийтийн шууд сонгуулиар 4 жилийн хугацаатайгаар сонгогддог 360 гишүүнтэй, дээд танхим муж улс тус бүрээс 3, нийслэлээс 1 бүгд 109 гишүүнтэй байна. Парламентын дээд танхимын гишүүн 35 нас, доод танхимын гишүүн нэр дэвшихдээ 30 насанд хүрсэн байх ёстой. Парламентын доод, дээд танхимын дарга, дэд даргыг гишүүдийн дотроос нэр дэвшүүлж, танхим тус бүрээсээ сонгоно.

Тус улсын Үндсэн хуулийн 5 дугаар бүлэгт хууль тогтоох эрх мэдлийг хуульчилсан бөгөөд Үндэсний Ассамблейн танхимуудын бүрэн эрхийг нэгтгэн зохицуулсан байна. Үндсэн хуулиар танхимуудын бүрэн эрхийг дараахь байдлаар зохицуулсан байна:

57.1 Парламент нь хоёр танхим бүрээр хууль хэлэлцэн батлах замаар хууль тогтоох эрхээ эдлэнэ.

57.2 Санхүүгийн хуулиас бусад хуулийг Парламентийн аль ч танхим санаачлан хэлэлцэж болно. Санхүүгийн хуулийг зөвхөн Төлөөлөгчдийн танхим санаачлан хэлэлцэнэ.

57.3 Хуулийн төсөл нь анх санаачлан хэлэлцсэн танхимаас батлагдвал нөгөө танхимд шилжинэ.

Түүнчлэн, Үндсэн хуулийн 58 дугаар зүйлд зааснаар **Сенат нь**:

1. Тухайн хууль тогтоомж нь Төлөөлөгчдийн танхимаас өргөн баригдаагүй тохиолдолд дараах зорилгоор тухайн хуулийг хэлэлцэхгүй:

- (i) Татвар ногдуулах, хүчингүй болгох, өөрчлөх
- (ii) Холбооны нэгдсэн орлогын сан болон Холбооны бусад сангуудад төлбөр хураамж тогтоох
- (iii) Нэгдсэн орлогын сангаас болон Холбооны бусад сангуудаас төлсөн төлбөр, эдгээрт орсон орлого, зарлагын ямар ч дүнд аливаа төлбөр ноогдуулах
- (iv) Холбооны татварын бүрэлдэхүүн болон хөнгөлөлт үзүүлэх зорилгоор тус хуулийн төслийг хэлэлцэхгүй.

Үндсэн хуулийн 58 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт зааснаар **Төлөөлөгчийн танхим нь**: Ерөнхийлөн захирагчийн санал болгосноор, Холбооны Засгийн газрын сайдын мэдэгдснээс бусад тохиолдолд Төлөөлөгчдийн танхим нь дараах зорилгоор аливаа хууль тогтоомж болон хуулинд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хэлэлцэхгүй:

- (i) Татвар ногдуулах, хүчингүй болгох, хөнгөлөхөөс бусдаар өөрчлөх
- (ii) Холбооны нэгдсэн орлогын сан болон Холбооны бусад сангуудад аливаа төлбөр хураамж тогтоох, хөнгөлөхөөс бусдаар өөрчлөх
- (iii) Нэгдсэн орлогын сангаас болон Холбооны бусад сангуудаас төлсөн төлбөр, эдгээрт орсон орлого, зарлагын ямар ч дүнд аливаа төлбөр ноогдуулах, хэрэв тийм төлбөр байгаа бол үүнийг ихэсгэх
- (iv) Холбооны татварын бүрэлдэхүүн болон хөнгөлөлт зорилгоор тус хуулийн төслийг хэлэлцэхгүй.

²⁸ ХБННУ-ын Үндсэн хууль, 5 дугаар бүлэг, 1 дүгээр хэсэг, 47-р зүйл.

Нигери улсын нэг онцлог нь Үндсэн хуулиар Сенатын хууль тогтоох эрх мэдэлд тодорхой хязгаарлалт²⁹ тавьсан явдал юм.

Сенатын эрх мэдлийн хязгаарлалт

- Санхүүгийн хуулийн төсөл нь Төлөөлөгчдийн танхимаас батлагдан чуулган тарахаас хамгийн багадаа 1 сарын өмнө Сенатад хүргэгдсэн тохиолдолд 1 сарын дотор Сенатаас ямар нэгэн өөрчлөлтгүйгээр батлагдаагүй байвал хэрэв Төлөөлөгчдийн танхим өөрөөр шийдвэрлээгүй бол Ерөнхийлөн захирагчид өргөн барина.
- Хэрэв:
 - (а) Санхүүгийн хуулиас бусад хуулийн төсөл нь Төлөөлөгчдийн танхимаар батлагдан, чуулган тарахаас өмнө хамгийн багадаа 1 сарын өмнө Сенатад шилжиж, чуулган тарахаас өмнө Сенатаас батлагдаагүй, эсвэл ямар нэгэн өөрчлөлтгүйгээр батлагдан, тухайн өөрчлөлтийг Төлөөлөгчдийн танхим чуулган тарахаас өмнө хэлэлцэн зөвшөөрөөгүй тохиолдолд;
 - (b) Дараагийн чуулган хуралдахад (өмнөх парламент эсвэл шинэ парламент болохтой үл хамааран) тухайн хуулийн төсөл нь Төлөөлөгчдийн танхимаас дахин батлагдаж, чуулган тарахаас хамгийн багадаа 1 сарын өмнө Сенатад шилжин, чуулган тарахаас өмнө Сенатаас батлагдаагүй эсвэл ямар нэгэн өөрчлөлтгүйгээр батлагдан, тухайн өөрчлөлтийг төлөөлөгчдийн танхим чуулган тарахаас өмнө хэлэлцэн зөвшөөрөөгүй тохиолдолд;
 - Төлөөлөгчдийн танхим өөрөөр шийдвэрлээгүй бол Ерөнхийлөн захирагчид өргөн барина. Хэрэв хоёр танхимаар хоёулангаар нь хэлэлцэгдэн батлагдсан нэмэлт өөрчлөлт байвал эдгээрийг мөн Ерөнхийлөн захирагчийн зөвшөөрөлд өргөн барина.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Парламентын доод танхимын сонгуулийг 1982 оны VIII сарын 5-нд баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу сонгуулийн мөжаритар системээр явуулах журамтай. Нэг мандат бүхий 360 тойргоос улс төрийн намуудаас нэр дэвшигчдийг сонгогч шууд сонгох бөгөөд олонхийн санал авсан нэр дэвшигч сонгогдсонд тооцогддог. Доод танхимын гишүүн 30 нас хүрсэн байх бөгөөд төрийн тэргүүн, бусад танхимын гишүүн, төрийн сайд, төрийн өндөр албан тушаалтан, шүүгчид, төрийн албан хаагчид, сонгуулийн комиссын гишүүд, зэвсэгт хүчний бие бүрэлдэхүүнийхний үүргийг бүрэн эрхийн хугацаанд хавсарч болохгүй. Нэр дэвшигчид намаас дэвших ба 20000 найра-г барьцаа болгож өгөх журамтай.

2007 оны IV сарын 27-нд явагсан Парламентын доод танхимын сонгуулиар Ардын ардчилсан нам (PDP) олонхи болж, тус танхимын даргаар хатагтай Патриция Олубунми Этте (анхны эмэгтэй дарга) сонгогджээ. Харин 3 сарын дараа энэ хатагтай мөнгө, хөрөнгө шамшигдуулсан асуудлаар огцорсон байна. Энэ сонгуулийн дүнгээр 25 эмэгтэй нэр дэвшигч гишүүнээр сонгогдсон байна.

Сенатын сонгуулийг 1982 оны VIII сарын 5-нд баталсан сонгуулийн тухай хуулийн дагуу сонгуулийн мөжаритар системээр явуулах журамтай. Нийслэлийн 1 мандат бүхий 1 тойрог, 3 мандат бүхий 36 тойргоос улс төрийн намуудаас нэр дэвшигчдийг сонгогч шууд сонгох бөгөөд олонхийн санал авсан нэр дэвшигч сонгогдсонд тооцогддог. Сенатын гишүүн 35 нас хүрсэн байх бөгөөд төрийн тэргүүн, бусад танхимын гишүүн, төрийн сайд, төрийн өндөр албан тушаалтан, шүүгчид, төрийн албан хаагчид, сонгуулийн комиссын гишүүд,

²⁹ ХБННУ-ын Үндсэн хууль, 5 дугаар бүлэг, 59 дүгээр зүйл.

зэвсэгт хүчний бие бүрэлдэхүүнийхний үүргийг бүрэн эрхийн хугацаанд хавсарч болохгүй. Нэр дэвшигчид намаас дэвших ба 30000 найра-г барьцаа болгож өгөх журамтай.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект: Нигери Улс АНУ-ын загвартай Ерөнхийлөгч нь төрийн дээд эрхийг барьдаг, Холбооны улс юм.

ӨМНӨД АФРИКИЙН БҮГД НАЙРАМДАХ УЛС

Парламентын танхимуудын нэр:

- а) Дээд танхим: Үндэсний Ассамблей (the National Assembly)
- б) Доод танхим: Мужийн Үндэсний Зөвлөл (the National Council of Provinces)

Парламент, түүний бүрэн эрх

Өмнөд Африкийн анхны парламент-Үндэсний Конгресс 1912 онд байгуулагджээ. 1948-1980 онд 2 танхимтай парламент ажиллаж байгаад 1980-1984 онд 1 танхимтай, 1984-1994 онд 3 танхимтай парламенттай байжээ. 1994 оноос 2 танхимтай парламентыг сэргээсэн байна. 1960-1990 он хүртэл 30 жилийн турш улс төрийн нам нууц байдалд ажилласан байна. 1990 онд Нелсон Мандела зэрэг улс төрийн хоригдлууд суллагдсаны дараа улс төрийн намуудын үйл ажиллагаа ил болсон байна. 1996 оны Үндсэн хуулиар үндэсний хэмжээний хууль тогтоох эрх мэдлийг Парламент хэрэгжүүлэхээр тогтоосон байна.

ӨАБНУ-ын Үндсэн хуулийн 43, 44 дүгээр зүйлүүдэд хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрхийг хуульчилсан бөгөөд мөн хуулийн 55 дугаар зүйлд Үндэсний Ассамблейн бүрэн эрхийг, 68 дугаар зүйлд Мужийн Үндэсний Зөвлөлийн бүрэн эрхийг тус тус хуульчилсан байна.

43 дугаар зүйлд заасны дагуу Парламентын дээд танхим нь хууль тогтоох дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

- Үндсэн хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах
- Үндсэн хуулийн 4 болон 5 дугаар Хавсралтад холбогдох асуудлаар хууль батлах
- Төрийн албан хаагчдыг томилно.

Түүнчлэн, Үндсэн хуулийн 55 дугаар зүйлд зааснаар Үндэсний Ассамблей нь:

1. Үндэсний Ассамблей нь хууль тогтоох дараахь эрх мэдлийг хэрэгжүүлнэ:
 - Аливаа хууль тогтоомжийг хэлэлцэх, батлах, нэмэлт өөрчлөлт оруулах болон хүчингүй болгох
 - Мөнгөний хуулийн төслөөс бусад хууль тогтоомжийг санаачлах,
2. Үндэсний Ассамблей нь дараахь механизмийг бүрдүүлнэ:
 - Гүйцэтгэх засаглалын бүх байгууллагууд нь Үндэсний Засгийн газарт үйл ажиллагаагаа тайлагнах нөхцлийг бүрдүүлэх
 - Дараахь хяналтыг хэрэгжүүлнэ:
 - Үндэсний гүйцэтгэх эрх мэдлийн биелэлт, хуулийн хэрэгжилт
 - Төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагаанд хяналт тавина.

Доод танхим нь хууль тогтоох, мужийг парламентад төлөөлөх, Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавихаас гадна өөрийн бүтцийг байгуулах дотоод дэг журмаа тогтоох эрх эдэлнэ.

Парламентын хяналтыг дор дурдсан чиглэлээр хэрэгжүүлнэ:

- ❖ Улс төрийн системийн
- ❖ Тайлангийн
- ❖ Төрийн захиргааны байгууллагуудын үйл ажиллагааны
- ❖ Төсөв
- ❖ Улсын төсвийн зардал
- ❖ Төсвийн гүйцэтгэл
- ❖ Гадаад бодлого
- ❖ Батлан хамгаалах салбарын үндэсний бодлогын
- ❖ Онц байдлын
- ❖ Хуулийг Үндсэн хуульд нийцүүлэн хэрэглэж байгаа эсэхэд хяналт тавина.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Үндсэн хуулийн 46 болон 47 дугаар зүйлээр дээд танхим буюу Үндэсний Ассамблейн сонгуулийн ерөнхий зохицуулалтыг журамласан. ӨАБНУ-ын Парламентын доод танхим бүх ард түмнээс 5 жилийн хугацаатайгаар шууд сонгогддог 400 гишүүнтэй, Парламентын дээд танхим нь мужийн хууль тогтоох байгууллагаас 5 жилийн хугацаатайгаар сонгогддог 90 гишүүнтэй, 54 нь сонгогдох бөгөөд байнгын гишүүн, 36 нь солигдож томилогдож байдаг байна. Тэдгээрийн дотор мужийн Ерөнхий сайд, түүний сонгосон 3 тусгай, 6 байнгын гишүүн ордог. Парламентын 2 танхим танхимын дарга, дэд даргыг гишүүдийн дотроос нэр дэвшүүлж, танхим тус бүрээсээ сонгоно. Парламентын 2 танхимын даргын дэргэд танхимын товчоо, Дарга нарын бага хурлыг байгуулан ажиллуулдаг.

Парламентын доод танхимын сонгуулийг 1993 оны XII сарын 1-нд баталсан Сонгуулийн тухай хуулийн дагуу явуулах журамтай. Сонгуулийн тухай хуулийн дагуу доод танхимын гишүүдийн сонгуулийг 9 мужид байгуулагдсан 4-43 мандаттай тойргоос пропорциональ системээр явуулж, намын хаалттай жагсаалтаар санал хурааж суудлыг хуваарилна. Ингэхдээ 200 суудлыг Үндэсний хэмжээний намуудын жагсаалтаас, 200 суудлыг бүс нутгийн намуудын жагсаалтаас сонгох журамтай.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

ӨАБНУ-ын парламент нь төрийн дээд эрхийг барьдаг, Холбооны улсын зарим шинж бүхий Нэгдмэл улс юм. Ийм эрх мэдлийн хуваарьтай улс дэлхийд өөр байхгүй ба Ерөнхийлөгч нь Парламентаас 5 жилийн хугацаатай сонгогдох бөгөөд Засгийн газрын тэргүүн байна.

Хууль тогтоох журам

Аливаа төслийг Үндсэн хуульд өөрөөр заагаагүй бол Парламентын 2 танхим дараалан хэлэлцэж, олонхийн саналаар баталсны дараа Ерөнхийлөгчид батламжлуулахаар шилжүүлдэг. Хуулийн төслийг 2 танхимын алинд ч өргөн барьж болно. Санхүүгийн холбогдол бүхий хуулийн төслийг зөвхөн доод танхимд өргөн барина. Парламентын доод танхим нь хууль тогтоох, Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавихаас гадна өөрийн бүтцийг байгуулах дотоод дэг журмаа тогтоох эрх эдэлнэ. Тус улсын Үндсэн хуулийн 4 дүгээр бүлэгт “Үндэсний хууль тогтоох процесс” гэсэн бие даасан зохицуулалт байх ба 73-83 дугаар зүйл бүхий нилээд өргөн хүрээний зохицуулалт багтсан байна. Үүнээс 75 дугаар зүйлд хуулийн төслийг батлахад 2 танхим санал зөрсөн тохиолдолд хэрхэн шийдвэрлэхийг дараахь байдлаар тусгасан байна. Үүнд:

1. Үндэсний Ассамблей энэ хуулийн 74 болон 76 дугаар зүйлд зааснаас бусад

хуулийг баталсан тохиолдолд тухайн хууль нь Мужийн Үндэсний Зөвлөлд шилжинэ.

- (а) Үндэсний Зөвлөл дараах байдлаар шийдвэрлэж болно.
 - (i) Хуулийг тэр чигээр нь батлах;
 - (ii) Хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах саналтайгаар батлах;
 - (iii) Хуулийг буцаах.
- (b) Хэрэв хуулийг нэмэлт өөрчлөлт оруулах саналтайгаар баталвал уг хуулийг Ерөнхийлөгчийн зөвшөөрөлд өргөн барина.
- (c) Хэрэв хуулийг буцаах буюу нэмэлт өөрчлөлт оруулах саналтайгаар баталвал Үндэсний Ассамблей тухайн хуулийг дахин авч хэлэлцэх буюу Мужийн Үндэсний Зөвлөлөөс оруулсан нэмэлт өөрчлөлт оруулах саналыг авч хэлэлцэн дараахь шийдвэр гаргана:
 - (i) Хуулийг нэмэлт өөрчлөлтэйгээр болон хэвээр нь дахин батлах; буюу
 - (ii) Хуулийг дахин авч хэлэлцэхгүй байхаар шийдвэрлэж болно.
 - (d) Хэрэв энэ хуулийн С хэсэгт заасан хууль батлагдвал Ерөнхийлөгчийн зөвшөөрөлд өргөн барина. гэж заасан байна.

СЕНЕГАЛ

Бүгд Найрамдах Сенегал Улс

Парламентын танхимуудын нэр:

- a) Дээд танхим: Үндэсний ассамблей (Assemblée nationale)
- b) Доод танхим: Сенат (Senate)

Парламент, түүний бүрэн эрх

Сенегал Улсын анхны хууль тогтоох байгууллага 1960 онд байгуулагдаж байв. 1973 оны сонгуулийг оруулаад 4 сонгуулиар зөвхөн нэг намын оролцоотой парламент байгуулагдаж байжээ. 1993 оноос хойш олон намын оролцоотой парламентын сонгуулийг явуулах болсон байна.

Парламентын доод танхимын гишүүн төрийн сонгуульт бус чиг үүрэг биелүүлдэг этгээдийн, эдийн засаг, нийгмийн зөвлөлийн гишүүний, гадаадын улс, олон улсын байгууллагад ажил эрхлэгчийн, гүйцэтгэх засаглалын болон төрийн оролцоотой компани, хадгаламж, зээлийн байгууллага, компанийн удирдлагын, Засгийн газрын сайдын, зэвсэгт хүчин, цагдаа, цэргийн жинхэнэ албан хаагчийн үүргийг хавсран гүйцэтгэж болохгүй.

Түүнчлэн Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавихдаа Засгийн газрын хөтөлбөрийг батлах, гүйцэтгэлд нь хяналт тавих, Засгийн газарт итгэл үзүүлэх, эсэх, буруушаах, төсөв, татварын бодлогын асуудлаар хэлэлцүүлэг явуулах, тодорхой асуудлаар хяналтын түр хороо байгуулан ажиллуулах, Үндэсний болон олон улсын чанартай асуудлаар асуулга, асуулт тавьж хариуг сард 1 удаа сонсох, төрийн байгууллагуудын ажилтай танилцах зэрэг хэлбэрээр хэрэгжүүлнэ.

Сенегал улсын Үндсэн хуулийн 56 дугаар зүйлд танхимуудын бүрэн эрхийг дараахь байдлаар хуульчилсан байна:

- a) Үндэсний Ассамблей нь хууль тогтоох эрхийг эдэлнэ.
- b) Үндэсний Ассамблей нь дараахь асуудлаар хууль батлана:
 - Иргэний эрх, нийтлэг эрх чөлөөгөө эдлэхэд нь иргэдэд олгосон үндсэн

баталгаа

- Үндэсний батлан хамгаалах хүчний хувь хүн болон иргэдийн өмчид үзүүлэх хязгаарлалтууд
- Иргэншил, хувь хүний статус, иргэний гэрлэлт, өв залгамжлуулалт болон бэлэглэл
- Гэмт үйлдлүүд болон авах арга хэмжээ, шийтгэлийг тогтоох, өршөөл, шүүхийн шинэ журмыг тогтоох, шүүгч нарын статус
- Бүх төрлийн татварын хувь хэмжээ, татвар хураах нөхцөл, мөнгөн тэмдэгт хэвлэн, тараах тухай дүрэм журам
- Үндэсний ассамблей болон орон нутгийн ассамблейн сонгуулийн систем
- Төрийн байгууллагыг байгуулах
- Иргэний болон улсын цэргийн үндсэн баталгаа
- Аж ахуйн нэгжүүдийг улсын мэдэлд авах, төрийн өмчит аж ахуйн нэгжийг хувийн өмчид шилжүүлэх
- Үндэсний Ассамблей нь дараахь асуудлуудын үндсэн зарчмыг хуулиар тогтооно:
- Үндэсний батлал хамгаалахын ерөнхий бүтэц, зохион байгуулалт
- Орон нутгийн удирдлагын ур чадвар болон нөөц
- Боловсрол
- Өмчийн дэглэм, бодит эрх, иргэний үүрэг, худалдаа
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгаалал
- Төрийн албан хаагчдын цалин урамшууллын багц

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Парламентын доод танхимын сонгуулийг 1991 оны Ү сарын 20-нд баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу можаритар, пропорциональ холимог системээр явуулах журамтай. Үндэсний ассамблейн 90 суудалд нэр дэвшигчдийг олон мандат бүхий 35 тойргоос можаритар системээр ердийн олонхийн санал авсан нэр дэвшигчдийг сонгогдсонд тооцох ба 60 суудалд намуудаас нэр дэвшигчдийг пропорциональ системийн их үлдэгдлийн аргаар суудал хуваарилах зарчмаар сонгох журамтай.

Сенатын 35 гишүүнийг нэг мандаттай 35 тойрогт нам, намын эвслүүдээс нэр дэвшүүлж, 45 бүс нутгийг төлөөлсөн бүс нутгийн, орон нутгийн зөвлөлийн гишүүдээс бүрдсэн сонгогчид сонгох журамтай.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Сенегал улс нь Ерөнхийлөгчийн засаглалтай улс бөгөөд бүх ард түмний сонгуулиар 5 (2001 оноос) жилийн хугацаагаар сонгогддог, Нэгдмэл улс юм.

Хууль тогтоох журам

Парламентын доод танхим хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлэхдээ Ерөнхийлөгч, Засгийн газар, Парламентын танхимуудын гишүүдээс санаачилсан хуулийн төслийг хэлэлцэж, ердийн хуулийг олонхийн саналаар, органик хуулийн төслийг гишүүдийн 3/5-ийн саналаар баталж Сенатад шилжүүлэх журамтай. Хууль батлагдсаны дараа хуанлийн 6 хоногт багтаж Ерөнхийлөгч болон гишүүдийн 1/10 нь шаардлагатай гэж үзсэн бол Үндсэн хуулийн зөвлөл түүнийг Үндсэн хууль зөрчсөн эсэх талаар хянан үзнэ.

Сенат Парламентын доод танхим баталсан хуулийн төслийг хэлэлцэж батлан Ерөнхийлөгчид өргөн барихаас гадна Сенатуудын санаачилсан хуулийн төслийг хэлэлцэж, доод танхимд шилжүүлнэ. Түүнчлэн Засгийн газрын мөрийн хөтөлбөр, төсвийн хуулийг хэлэлцэж батлахдаа бүс нутаг, үндэстний асуудалд илүү анхаарч ажиллана.

ТУНИС

Бүгд Найрамдах Тунис Улс

Парламентын танхимуудын нэр:

- а) Дээд танхим: Депутатуудын танхим (Majlis al-Nuwab) Chamber of Deputies
- б) Доод танхим: Зөвлөхүүдийн танхим (Majlis al-Mustasharin) Chamber of Advisors³⁰

Парламент, түүний бүрэн эрх

Тунис Улс тусгаар улс болсны дараа 1956 оны III сарын 25-ны бүх нийтийн сонгуулиар анхны парламент Үндсэн хуулийн хурал нэртэй байгуулагдаж байжээ. 1959 онд Үндсэн хууль баталсаны дараа Ерөнхийлөгчийн болон парламентын сонгууль явагдсан ба 2009 оны парламентын сонгуулийг оруулаад 13 дахь удаагийн парламент нь байгуулагдан ажиллаж байна 1979, 1987 онд Ерөнхийлөгч парламентыг тарааж байсныг эс тооцвол Африк тивдээ парламентын сонгууль тогтвортой явагддаг орны тоонд багтаж байна.

Тус улсын Үндсэн хуулийн онцлог нь танхимуудын бүрэн эрхийг тус тусад нь хуульчилаагүй бөгөөд 2 дугаар бүлэгт хууль тогтоох эрх мэдлийг нэгтгэн хуульчилсан байна. Тус хуулинд зааснаар Тунисын Парламент хууль тогтоох дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- а) Депутатуудын танхим болон Зөвлөхүүдийн танхим нь олонхийн саналаар органик болон ердийн хуулийг батлах эрхтэй. Дээр дурдсан олонхийн санал нь тухайн танхимын гишүүдийн гуравны нэгээс доошгүй байна.
- б) Депутатуудын танхим болон Зөвлөхүүдийн танхим нь санхүүгийн хуулийн төсөл болон төсвийн органик хуулийн дагуу төсвийн зохицуулалтын хуулийг батлана.
- в) Хуульд заасан дараахь асуудлаар:
 - Органик хуульд зааснаас бусад Үндсэн хуулийг сахиулах ерөнхий нөхцлүүд
 - Төрийн байгууллага болон төрийн оролцоотой аж ахуйн нэгжийн ангилалыг бий болгох
 - Иргэншил, хувь хүний статус болон үүрэг хариуцлага.
 - Гэмт хэргийн тодорхойлолт, авч болох ял шийтгэл, хорих ял хүртээх гэмт үйлдлийн тодорхойлолт
 - Өршөөл үзүүлэх
 - Санхүү болон татварын хуульд ерөнхийлөгчид тодорхой эрх өгснөөс бусад тохиолдолд татварын хувь, хэмжээ, татвар хураах ажил, үйл явцыг тодорхойлох
 - Мөнгөн тэмдэгтийг хэвлэх, тараах систем
 - Засгийн газрын өр зээл, санхүүгийн үүрэг амлалтууд
 - Энгийн иргэн болон цэргийн албан хаагчдад зохицуулан гаргасан үндсэн баталгаанууд зэрэг асуудлаар шийдвэр гаргана.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Парламентын доод танхим нь 5 жилийн хугацаатайгаар бүх ард түмнээс шууд сонгогддог

³⁰ ӨАБНУ-ын Үндсэн хууль, 4 дүгээр бүлэг, 42 дугаар зүйл. 1996 №108

214 гишүүнтэй, дээд танхим нь 126 гишүүнтэй, гишүүдийн бүрэн эрхийн хугацаа нь 6 жил байдаг. Дээд танхимын гишүүдийн 50 хувь нь 3 жил тутамд шинэчлэн сонгогддог. Парламентын дээд, доод танхимын дарга, 2 дэд даргыг ээлжит чуулган бүрийн эхэнд гишүүдийн дотроос нэр дэвшүүлж, олонхийн саналаар 1 жилийн хугацаагаар сонгоно. Парламентын доод танхимын зөвлөл, дээд танхимын товчооны бүрэлдэхүүнд танхимын дарга, 2 дэд дарга, 7 байнгын хорооны дарга, Байнгын хороо тус бүрээс итгэмжлэгдсэн төлөөлөл 7 гишүүн ордог.

Парламентын доод танхимын гишүүдийн сонгуулийг 1969 оны IV сарын 8 (2009 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан)-нд баталсан сонгуулийн хуулийн дагуу мөжаритар болон хувь тэнцүүлэн сонгох холимог системээр явуулдаг. Улсын хэмжээнд олон мандаттай 26 тойргоос 161 гишүүнийг сонгодог, 53-ыг нь улсын хэмжээний 1 тойргоос намын нэрийн жагсаалтаар санал авч хувь тэнцүүлэх аргаар суудлыг хуваарилахаар сонгуулийн хуульд заасан.

Парламентын дээд танхимын анхны сонгууль 2005 оны VI сарын 3-нд болжээ. Парламентын дээд танхимын 126 гишүүнээс 85 нь шууд бусаар сонгогдож, 41-ийг Ерөнхийлөгч томилдог байна. Шууд бус сонгуулиар орон нутгийн доод шатны зөвлөлөөс тодруулсан сонгогчид нь нийт ард түмнийг төлөөлж, нэр дэвшигчдээс гишүүдийг сонгодог журамтай

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Тунис Улс Үндсэн хуулийн дагуу 5 жилээр бүх ард түмнээс шууд сонгогддог Ерөнхийлөгч нь төрийн дээд эрхийг барьдаг, Нэгдмэл улс юм. Тунис Улс тусгаар тогтносны дараахан 1956 оны III сарын 25-нд үндэсний хэмжээний сонгуулиар Үндэсний Үндсэн хуулийн хурлыг байгуулж, Хаант улсын Үндсэн хуулийн төслийг боловсруулах үүрэг бүхий Зохион байгуулах хороог байгуулан ажиллуулсан байна.

Хууль тогтоох журам

Үндсэн хуулиар Парламентын баталж мөрдүүлэх хууль, эрх зүйн орчны хүрээг хязгаарлаж тогтоосон байдаг. Хууль тогтоох үйл ажиллагаанд Ерөнхийлөгч тодорхой бүрэн эрхийг давхар эдэлдэг байна. Парламент хууль тогтоох чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ жил бүр тогтмол хийдэг ээлжит чуулганаар болон ээлжит бус, тусгай чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хуулийн төслийг хэлэлцэж, ердийн олонхийн саналаар батлах бөгөөд түүнд Ерөнхийлөгч 15 хоногийн дотор хориг тавьж болно. Хориг тавьсан төслийг Парламент 2/3-оос дээшхийн саналаар хүлээн авсанд тооцдог бөгөөд хууль шууд хүчин төгөлдөр болно.

Доод танхим өргөн баригдсан хуулийн төслөөр хэлэлцүүлэг хийж, олонхийн саналаар баталсан тохиолдолд дээд танхимд хэлэлцүүлэхээр шилжүүлнэ. Дээд танхим хугацаандаа хэлэлцээгүй болон 2 танхим санал зөрсөн асуудлаар нэгдмэл байр сууринд хүрч чадаагүй төслийг доод танхим Ерөнхийлөгчид шууд ёсчлуулахаар өргөн барих эрхтэй. Санхүүгийн холбогдолтой хуулийн төслийг зөвхөн доод танхим дангаараа хэлэлцэж батлан Ерөнхийлөгчид ёсчлуулахаар өргөн барина. Органик хуулийн төслийг нийт гишүүдийн олонхийн саналаар, ердийн хуулийн төслийг хуралд оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар гэхдээ нийт гишүүдийн 1/3-ээс доошгүйн саналаар батална.

Парламентын дээд танхим Үндсэн хуульд заасан бүрэн эрхийн хүрээнд хууль тогтоох ажиллагаанд оролцоно. Парламентын дээд танхим, доод танхимаас хэлэлцэж шилжүүлсэн хуулийн төслийг 15 хоногийн хугацаанд хэлэлцэж батлах журамтай. Хэрэв Парламентын доод танхимаас шилжүүлсэн төсөлд дээд танхим өөрчлөлт оруулан баталсан бол Ерөнхийлөгчид ёсчлуулахаар өргөн барих бөгөөд энэ тухай доод танхимд мэдэгдэнэ. Парламентын дээд танхим органик хуулийн төслийг нийт гишүүдийн олонхийн саналаар, ердийн хуулийн төслийг хуралд оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар гэхдээ нийт

гишүүдийн 1/3-ээс доошгүйн саналаар батална.

ЭТИОП

Бүгд Найрамдах Ардчилсан Этиоп Улс.

Парламентын танхимуудын нэр:

- а) Дээд танхим: Холбооны Танхим (House of the Federation)
- б) Доод танхим: Ардын Төлөөлөгчдийн Танхим (Yehizb Tewokayoch Mekir Bete) (House of Peoples' Representatives)³¹

Парламент, түүний бүрэн эрх

Шинэ үеийн парламент нь 1994 онд баталсан Үндсэн хуулийн дагуу 2 танхим бүхий Холбооны Ассамблей бөгөөд 1995 оны сонгуулиар шинэ үеийн анхны парламентын 2 танхимыг байгуулсан байна. **Доод танхим** болох Ардын Төлөөлөгчдийн Танхим нь нийт ард түмнээс 5 жилийн хугацаатай шууд сонгогдох бөгөөд 550 гишүүнтэй байна.

Доод танхим нь тус улсын **Үндсэн хуулийн 55 дугаар зүйлд** заасан дараахь бүрэн эрхийг эдлэнэ. Үүнд:

1. Төлөөлөгчдийн Танхим нь Үндсэн хууль болон хуулиар олгогдсон эрх мэдлийн хүрээнд хуульд заасан бүх асуудлаар хууль гаргах эрхтэй.
2. Нэгдүгээр зүйлд заасны дагуу Төлөөлөгчдийн Танхим нь дараах асуудлуудаар хууль гаргах бүрэн эрхийг эдэлнэ.
 - (а) Газар болон бусад байгалийн баялгийн ашиглалт, улсын хил дамнасан, хоёр ба түүнээс дээш тооны мужуудыг холбон байрлах гол мөрөн, нуурын ашиглалт
 - (б) Муж хоорондын худалдаа, гадаад худалдаа
 - (с) Агаарын, төмөр замын, усан замын болон далайн тээвэр, хоёр болон хоёроос дээш мужийг холбосон гол замууд, шуудан, цахилгаан холбооны үйлчилгээ
 - (д) Үндсэн хуулиар олгогдсон улс төрийн эрхийн хэрэгжилтийг сахиулах, сонгуулийн тухай хуулиуд болон сонгууль явуулах журам
 - (е) Иргэншил, цагаачлал, паспорт, тус улсад нэвтрэх болон тус улсаас гарах, дүрвэгсдийн эрх болон орогнох эрх
 - (ф) Хэмжилтийн болон хуанлийн нэгдсэн стандарт
 - (г) Патент, зохиогчийн эрх
 - (х) Зэвсэг эзэмших, зөөвөрлөх
3. Хөдөлмөрийн хуулийг батална.
4. Худалдааны хуулийг батална.
5. Эрүүгийн хуулийг батална. Холбооны эрүүгийн хуульд тусгайлан заагаагүй зарим асуудлаар мужууд тус тусын эрүүгийн хуулийг батлан мөрдөх эрхтэй.
6. Нэгдсэн нэг эдийн засгийн тогтолцоог хангах үүднээс Холбооны Танхимаас шаардлагатай гэж үзсэн иргэний хуулиудыг батлах.
7. Үндэсний батлан хамгаалалт, олон нийтийн аюулгүй байдал болон Үндэсний цагдаагийн хүчний бүтэц зохион байгуулалтыг тодорхойлох. Хэрэв дээрх хүчнүүдийн үйл ажиллагаа нь хүний эрх болон үндэсний аюулгүй байдалд заналхийлэхэд хүрвэл

³¹ БНАЭУ-ын Үндсэн хууль, 6 дугаар бүлэг, 53 дугаар зүйл.

Төлөөлөгчдийн Танхим нь шалган байцаах үйл ажиллагааг явуулж, шаардлагатай арга хэмжээг авна.

8. Үндсэн хуулийн 93 дугаар зүйлд нийцүүлэн онцгой байдал зарлана. Засгийн газрын зарласан онцгой байдлыг хэлэлцэн шийдвэрлэж, тогтоол гаргана.

9. Сайд нарын зөвлөлөөс өргөн барьсан хуулийн төслийн дагуу дайны байдал зарлана.

10. Улс орны эдийн засаг, нийгмийн хөгжил, санхүү, мөнгөний ерөнхий бодлого, стратегийг батлана. Орон нутгийн мөнгөн тэмдэгт, Үндэсний банкны, гадаад валютын удирдлагын хуулийг батлана.

11. Холбооны Засгийн газарт хамаарах орлогын эх үүсвэрүүдээс татвар хураах, Холбооны төсвийг батлана.

12. Засгийн газрын байгуулсан олон улсын гэрээг баталгаажуулна.

13. Холбооны шүүгчид, Сайд нарын Зөвлөлийн гишүүд, Комиссын гишүүд, Ерөнхий Аудит болон хуулиар томилогддог бусад албан тушаалтнуудын томилгоог батлана.

14. Хүний эрхийн комиссыг байгуулж, эрх үүргийг нь хуулиар тогтооно.

15. Омбудсмений байгууллагыг байгуулж, гишүүдийг нь томилно. Тус байгууллагын эрх үүргийг хуулиар тогтооно.

16. Эрх бүхий байгууллага болон албан тушаалтан нь өөрийн эрх мэдлийн хүрээнд хүний эрхийг зөрчиж буй үйлдлүүдийг хорих арга хэмжээ авч чадахгүйд хүрвэл өөрийн санаачлагаар Холбооны Танхим болон Төлөөлөгчдийн Танхимын нэгдсэн хуралдааныг хуралдуулах хүсэлт гаргана. Нэгдсэн хуралдаанаар гарсан нэгдсэн шийдвэрийн дагуу холбогдох эрх бүхий төрийн байгууллага, албан тушаалтанд удирдамж, захирамж өгнө.

17. Ерөнхий сайд болон бусад холбооны албан тушаалтнуудыг шаардлагатай гэж үзвэл дуудан асуулга тавих, гүйцэтгэх засаглалын үйл ажиллагаатай танилцаж, үүргээ хэрхэн гүйцэтгэж буйг шалгах.

18. Төлөөлөгчдийн гуравны нэгээс доошгүй хувийн саналаар гүйцэтгэх засаглалын эрх мэдэлтэй холбогдох аливаа асуудлыг хэлэлцэх, шаардлагатай гэж үзвэл энэ талаар шийдвэр гаргах.

19. Танхимын дарга болон орлогч даргыг сонгох, шаардлагатай гэж үзвэл байнгын болон түр хороодыг байгуулах эрхтэй.

Дээд танхим:

Үндсэн хуульд зааснаар Парламентын дээд танхим болох Холбооны Танхим нь нийт үндэстэн ястны төлөөллийг оролцуулах бөгөөд Төрийн Зөвлөлөөс 5 жилийн хугацаатай сонгогдоно. Ийнхүү сонгохдоо үндэстэн ястан бүрээс наад зах нь нэг гишүүн байх ба хүн амын нэг сая тутамд нэмэлт нэг гишүүн байхаар төлөөлүүлнэ. **Үндсэн хуулийн 62-р зүйлд** дээд Танхимын чиг үүрэг болон бүрэн эрхийг хуульчилсан бөгөөд энэ нь дараахь байдалтай байна. Үүнд:

1. Үндсэн хуулийг тайлбарлах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.
2. Үндсэн хуулийн цэцийг эмхлэн байгуулна.
3. Үндэстнүүдийн эрх, үндэстэн болон ард түмний бие даах болон салан тусгаарлахтай холбоотой асуудлуудыг Үндсэн хуулийн хүрээнд шийдвэрлэнэ.
4. Үндсэн хуульд заасан Этиопын ард түмний эрх тэгш байдлыг хангаж, харилцан зөвшилцлийн үндсэн дээр ард түмний нэгдмэл байдлыг бэхжүүлнэ
5. Өөрт болон Төлөөлөгчдийн танхимд олгогдсон бүрэн эрхийг эдэлнэ.
6. Мужууд хооронд үүссэн үл ойлголцол, маргааныг шийдвэрлэнэ.
7. Холбооны болон мужийн нэгдсэн татварын орлогыг хуваарилж, Холбооны Засгийн

газраас мужуудад олгох татаасыг тодорхойлно.

8. Төлөөлөгчдийн танхимаас хууль гарган зохицуулах иргэний эрх зүйн асуудлуудыг тодорхойлно.

9. Аливаа муж энэхүү Үндсэн хуулийг зөрчин, Үндсэн хуулийн дэглэмд аюул учруулсан тохиолдолд Холбооны Засгийн газарт тус мужийн засгийн эрхийг гартаа авахыг тушаана.

10. Байнгын болон түр хороодыг байгуулна.

11. Танхимын дарга болон орлогч даргыг сонгох, дотоод удирдлагын дүрэм, журмыг батлан мөрдүүлэх зэрэг бүрэн эрхийг эдэлдэг.

Түүнчлэн, Үндсэн хууль зөрчсөн тохиолдолд Үндсэн хуулийн нэрийн өмнөөс засах үүрэг өгөх, дотоод зохион байгуулалт, дэг, дүрмийн асуудлаа шийдвэрлэх чиглэлээр хууль тогтоох чиг үүргээ хэрэгжүүлж байна.

Парламент байгуулагдах хэлбэр буюу сонгуулийн тогтолцоо

Парламентын доод танхимын гишүүдийн сонгуулийг 1993 оны VIII сарын 23-нд баталсан Сонгуулийн хуулийн дагуу явуулна. Доод танхимын сонгуулийг сонгуулийн хуулийн дагуу нэг мандат бүхий тойргуудад мөжаритар системээр намуудаас нэр дэвшигчдийн талаар санал хурааж, олонхийн санал авсан нэр дэвшигч сонгогдсонд тооцогдоно. Доод танхимын сүүлчийн сонгууль 2005 оны V сарын 15, VIII сарын 23-нд явагдсан байна. Сонгуульд Этиопийн Ард Түмний Хувьсгалт Ардчилсан Фронт Нам 296 суудал авч ялалт байгуулсан бол 116 эмэгтэй гишүүнээр сонгогдож 21.21 хувийг эзэлж байна.

Парламентын дээд танхим үндэстэн, ястан бүрээс наад зах нь нэг гишүүн байх ба 1 сая хүн тутмаас 1 нэмэлт төлөөлөлтэй байхаар Үндсэн хуульд заажээ. Холбооны Танхимын гишүүнийг муж улсын зөвлөлөөс шууд бусаар сонгох, эсвэл муж улсын зөвлөл Холбооны зөвлөлд суух өөрийн төлөөлөгчийг нийт ард түмнээсээ шууд сонгохоор зохион байгуулж болохоор байна.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Үндсэн хуулинд зааснаар Этиоп улс нь Парламентын засаглалтай Холбооны улс юм. Этиоп Улс холбооны төрийн дээд байгууллагууд, холбооны улсуудаас бүрдэнэ. Холбооны төрийн дээд байгууллагууд, холбооны муж улсуудын хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийн байгууллагууд тус тусын эрх мэдлээ хэрэгжүүлнэ. Тус улсын парламент (Ардын төлөөлөгчдийн танхим) холбооны төрийн эрхийг барих дээд байгууллага мөн бөгөөд ард түмний өмнө хариуцлага хүлээнэ.

Хууль тогтоох журам

Доод танхим: Үндсэн хуулийн 57 дугаар зүйлд Ардын Төлөөлөгчдийн танхим буюу доод танхимын хууль батлах /adoption of laws/ тухай заалт орсон байна. Тус зүйлд зааснаар Парламентын доод танхим нь хуулийг батлахдаа:

Танхимаас хэлэлцэн баталсан хуулийг гарын үсэг зуруулахаар Үндсэний Ерөнхийлөгчид өргөн барина. Ерөнхийлөгч өргөн барьсан хуульд 15 хоногт гарын үсэг зурна. Хэрэв, Ерөнхийлөгч 15 хоногийн дотор гарын үсэг зураагүй бол түүний гарын үсэггүйгээр тухайн хууль хүчин төгөлдөр болно.

Дээд танхим: Хууль тогтоох чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ жил бүр хуралддаг 2 удаагийн ээлжит чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар дээр дурдсан асуудлаар өргөн барьсан төслийг хэлэлцэж шийдвэрлэх бөгөөд хуралдаанд гишүүдийн 2/3-оос дээшхи нь оролцож, олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ.

ЕВРОП ТИВИЙН ОРНУУД

АВСТРИ УЛС

Бүгд Найрамдах Австри Улс

Парламентын танхимуудын нэр:

Австрийн парламент болох Холбооны ассамблей (Bundesversammlung) нь хоёр танхимтай:

- a. Дээд танхим – Холбооны зөвлөл (Bundesrat)
- b. Доод танхим – Үндэсний зөвлөл (Nationalrat)

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо:

Парламентын 2 танхим дотоод асуудлаа шийдвэрлэх, хэлэлцэх асуудлын дарааллыг тогтоох чиг үүрэг бүхий Дарга нарын бага хурал байгуулах бөгөөд бүрэлдэхүүнд нь дарга, дэд дарга нар, парламентын бүлгүүдийн дарга нар албан тушаалаараа ордог байна.

Парламентын 2 танхим төр, эрх зүй, нийгэм эдийн засаг, Европын холбоотой харилцах чиглэлээр Хууль зүйн, Эдийн засгийн, санхүүгийн, Европын болон гадаад харилцааны асуудлын, Хөдөө аж ахуй, орон нутгийн хөгжлийн, Эрүүл мэндийн зэрэг байнгын хороодыг байгуулан ажиллуулдаг.

Холбооны зөвлөл: Парламентын дээд танхимын гишүүдийг шууд бус, Холбооны Бүгд найрамдах улсын 9 мужийн парламент (Landtag)-аас сонгодог. Мужууд өөрсдийн хүн амын тооноос хамаарч Холбооны зөвлөлд төлөөлдөг. Хамгийн олон хүн амтай муж 12 мандаттай бөгөөд бусад мужууд хамгийн багадаа 3 мандаттай байна. Тийм ч учраас нийт гишүүдийн тоо янз бүр байх ба одоогийн Холбооны зөвлөл 64 гишүүдтэй. Гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа нь мөн мужийн парламентын бүрэн эрхийн хугацаанаас хамаарч 4-6 жил байдаг.

Холбооны зөвлөлийн даргыг муж улсуудын парламент (landtag)-аас сонгох бөгөөд муж тус бүр 6 сарын хугацаагаар ээлжилж энэ албан тушаалд суудаг байна. Холбооны зөвлөлийн сонгуулийг 1900 оны 1-р сарын 1-нд баталсан Сонгуулийн хууль (1990 онд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан)-ийн дагуу явуулдаг.

Үндэсний зөвлөл:

Парламентын доод танхимын 183 гишүүдийг пропорциональ системээр Холбооны бүх ард түмнээс шууд сонгуулиар сонгоно. Бүрэн эрхийн хугацаа 5 жил. Сонгогдох гишүүдийн тоо нь Холбооны сонгуулийн тойргийн хүн амын тооноос хамаарна. Сонгуулийг 7-36 мандат бүхий сонгуулийн 9 тойргоос намуудын хаалттай жагсаалтаар санал хурааж, муж дүүргийн түвшинд Харегийн аргаар, холбооны түвшинд D'Hondt-ын аргаар суудлыг хуваарилах бөгөөд намуудад 4 хувийн саналын босго тогтоосон байна.

Шинээр сонгогдсон Үндэсний зөвлөлийг сонгууль явуулсан өдрөөс хойш 30 хоногийн дотор Холбооны ерөнхийлөгч товлон зарлана. Холбооны ерөнхийлөгч нь Үндэсний зөвлөлийг тараах бүрэн эрхтэй. Үндэсний зөвлөлийн дарга болон хоёр дэд даргыг гишүүдийн дотроос сонгуулийн дараах анхны хуралдаанаар 5 жилийн хугацаагаар сонгоно. Үндэсний зөвлөлийн сонгуулийг 1992 онд баталсан Сонгуулийн хууль (2007 онд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан)-ийн дагуу явуулна. Үндэсний зөвлөлийн сүүлчийн сонгууль 2008 оны 9-р сарын 28-ны өдөр явагдаж, Ардын нам, Социал демократ нам эвсэж Засгийн газраа байгуулсан бөгөөд парламентын гишүүнээр 50 эмэгтэй сонгогдсон байна.

Бүрэн эрх

Парламент нь хууль тогтоох, Засгийн газар болон танхимын гишүүдийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих төлөөллийн чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Хууль тогтоох чиг үргээ хэрэгжүүлэхдээ жил бүр холбооны Ерөнхийлөгчийн зарласнаар хуралддаг ээлжит чуулган, хуульд заасны дагуу хуралддаг ээлжит бус, онцгой чуулганы хуралдаанаар хууль эрхийн актуудын төслийг 2 танхим дараалан хэлэлцэнэ. Холбооны зөвлөл төслийн талаар үндэслэл бүхий татгалзлаа илэрхийлсэн тохиолдолд Үндэсний зөвлөл гишүүдийн олонхи нь оролцсон хуралдаанаар хэлэлцэж, олонхийн саналаар эцэслэн шийдвэрлэнэ. Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй бол Парламентын танхимуудын ердийн хуралдааны ирц 1/3-ээс дээш байж, харин төслийг нийт гишүүдийн олонхийн саналаар батлах журамтай.

Холбооны парламентын 2 танхимын гишүүд Засгийн газрын гишүүдэд асуулт тавьж хариуг сонсох, тодорхой асуудлаар түр комисс томилон ажиллуулж, дүнг хэлэлцэх зэргээр хяналтын чиг үүргээ хэрэгжүүлнэ.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект. Парламентын засаглалтай холбооны улс.

Хууль тогтоох журам

Хуулийн төслийг хамгийн түрүүнд Үндэсний зөвлөлд өргөн барих бөгөөд Зөвлөл нь өөрийн Байнгын хороо руу шилжүүлнэ. Ийнхүү анхны хэлэлцүүлэг Байнгын хороо дээр өрнөх бөгөөд энэ үеэр гишүүд тухайн асуудлаар мэргэшсэн шинжээчдийг байлцуулан асуудал бүрээр дэлгэрэнгүй хэлэлцүүлэг хийнэ. Энэ үеэр сөрөг хүчин өөрсдийн саналыг илэрхийлнэ. Шаардлагатай гэж үзвэл тухайн асуудлаар дэд хороог байгуулна. Хуулийн төслийг хэлэлцэж дууссаны дараа санал хураалт явагдаж, олонхийн саналын шийдвэрээр дараагийн хэлэлцүүлэгт шилжүүлнэ. Анхны хэлэлцүүлэгийн онцлог нь хаалттай явагдах бөгөөд хэлэлцүүлэг бүрийн товч мэдээллийг олон нийтэд мэдээллэнэ.

Хоёр дахь хэлэлцүүлэг нь Үндэсний зөвлөлийн нэгдсэн хуралдаан дээр явагдах бөгөөд Холбооны улсын засгийн газрын гишүүдийг байлцуулна. Гурав дахь хэлэлцүүлэгийн үеэр хуулийн төслийн маргаантай байгаа найруулга, хэвлэлийн алдаан дээр анхаарна. Үүний дараа хуулийн төслийг Үндэсний зөвлөлийн нийт гишүүдийн 1/3-ийн ирцтэйгээр батлах бөгөөд дараа нь Холбооны зөвлөлд өргөн баригдана. Үндэсний зөвлөл нь гагцхүү Холбооны улсын төсвийг бие даан шийдвэрлэх бүрэн эрхтэй.

Холбооны зөвлөлийн хуулийн төсөл хэлэлцэх процедур нь Үндэсний зөвлөлийнхтэй адил журам баримтлана. Холбооны зөвлөл нь Үндэсний зөвлөлийн баталсан хуулийн саналыг өөрчилж чадахгүй, гэхдээ Үндэсний зөвлөлийг дахин хэлэлцэхийг итгүүлэхийн тулд 8 долоо хоног хүртэл хүлээж авахгүй байх боломжтой.

Энэ тохиолдолд Үндэсний зөвлөл нь гаргасан шийдвэрээ эргэх харах ёстой. Магадгүй үүний дараа анх гаргасан шийдвэрээ өөрчлөөгүй байж болох боловч гол нь Үндэсний зөвлөлийн нийт гишүүдийн тал хувийн ирцтэй байж шийдвэр хүчинтэй байх журамтай. Энэхүү тогтвортой шийдвэрийн дараа Холбооны зөвлөл дахин эсэргүүцэх боломжгүй.

Хэрэв Үндэсний зөвлөл нь шийдвэрээ өөрчлөвөл Холбооны зөвлөл нь уг шийдвэрийг шалгаж үзнэ. Холбооны зөвлөл нь дахин эсэргүүцвэл, энэ удаагийн “вето” нь нийт гишүүдийнх нь тал хувийн ирцтэй, түүнчлэн ирсэн гишүүдийн 2/3 хувийн саналыг авсан байх журамтай. Энэ бүхний дараа Холбооны зөвлөл нь хүлээн авсан, эсвэл Үндэсний зөвлөл нь Холбооны зөвлөлийн саналыг хүлээн авахгүй бол хууль хүчин төгөлдөр болно. Үүний дараа Холбооны улсын Ерөнхийлөгч хуулийг ёсчлох бөгөөд энэ нь тухайн хуулийг батлах процедур нь Үндсэн хуулийн дагуу явагдаж өнгөрснийг баталж байгаа хэрэг. Холбооны улсын Канцлер ч мөн үүнийг хүлээн зөвшөөрч гарын үсгээ зурна. Хамгийн

сүүлд нь батлагдсан хуулийг Холбооны улсын хууль тогтоомжийн сонинд нийтлүүлнэ.

Цахим хуудас: <http://www.parliament.gy.at>

БЕЛАРУС

Ерөнхийлөгчийн засаглалтай Бүгд Найрамдах Улс. Хууль тогтоох дээд байгууллага нь Үндэсний хурал бөгөөд Төлөөлөгчдийн танхим (Палата представителей), Төрийн зөвлөл (Совет Республики) гэсэн хоёр танхимтай.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Төлөөлөгчдийн танхим нь нэг мандаттай тойргоос сонгогддог 110 депутатаас бүрддэг. Төрийн зөвлөлийн бүрэлдэхүүнд муж, нийслэл Минск хот тус бүрээс 8 депутат сонгогдож ордог бөгөөд Ерөнхийлөгч мөн 8 депутатыг шууд томилдог. Эдгээр сенатчдын зургааг тухайн мужийн зөвлөл сонгодог бол гурвыг муж тус бүрээс Ерөнхийлөгч шууд томилдог.

Төлөөлөгчдийн танхимын депутат нь сонгуулийн эрх бүхий 21 нас хүрсэн Беларусь иргэн, харин Төрийн зөвлөлийн депутат 30 нас хүрсэн бөгөөд тухайн мужийн нутаг дэвсгэр дээр 5-аас доошгүй жил байнга амьдарсан иргэн байх шаардлагатай.

Бүрэн эрх

Дээд танхим буюу Төрийн зөвлөл нь Төлөөлөгчдийн танхимын батласан хуулийг сайшаах буюу буцаах, Үндсэн хуулийн шүүхийн дарга, Дээд шүүхийн дарга, шүүгчид Сонгуулийн төв комиссын дарга, улсын Ерөнхий прокурор, Үндэсний банкны даргыг томилсон Ерөнхийлөгчийн томилгоог зөвшөөрөх, Үндсэн хуулийн шүүхийн шүүгчид, Сонгуулийн төв комиссын гишүүдийг томилох, нутгийн удирдлагын байгууллагыг (Совет депутатов) тараах, түүний хуульд нийцээгүй шийдвэрийг хүчингүй болгох, тодорхой үндэслэл байвал Ерөнхийлөгчийг нийт гишүүдийн гуравны хоёрын саналаар огцруулах, дайны болон онц байдал зарлах тухай, цэрэг татлагын тухай Ерөнхийлөгчийн зарлигийг хэлэлцэх зэрэг бүрэн эрхтэй.

Доод танхим буюу Төлөөлөгчдийн танхим нь Ерөнхийлөгч болон сонгуулийн эрх бүхий 150 мянгаас доошгүй иргэний санаачлагаар Үндсэн хуулинд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Үндсэн хуулийг тайлбарлах тухай хуулийн төслийг хэлэлцэнэ.

Мөн хууль хэлэлцэх, хуулийг тайлбарлах, улсын дотоод гадаад бодлогын чиглэл, цэргийн номлолыг батлах, олон улсын гэрээг соёрхон батлах, цуцлах, улсын төсөв, төсвийн тайланг хэлэлцэх, татвар хураамжийн хэмжээг тогтоох, засаг захиргаа - нутаг дэвсгэрийн тогтолцоог өөрчлөх журмыг тогтоох, өршөөл үзүүлэх, төрийн дээд шагналыг бий болгох, дайн энхийн асуудлыг шийдвэрлэх, дайны болон онц байдал тогтоох, Ерөнхийлөгчийн сонгууль зарлах, Ерөнхий сайдыг томилсон Ерөнхийлөгчийн томилгоог зөвшөөрөх, Засгийн газрын хөтөлбөр, Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэхийг хэлэлцэх, Ерөнхийлөгчийг хүнд гэмт хэрэгт холбогдсон тохиолдолд шийдвэр гаргах, Ерөнхийлөгчийг огцруулах зэрэг асуудлыг хэлэлцэх бүрэн эрхтэй.

Ерөнхийлөгч, Төлөөлөгчийн танхимын гишүүд, Төрийн Зөвлөл, Засгийн газар болон сонгуулийн эрх бүхий 50 мянгаас доошгүй иргэн нэгдэж хууль санаачлах эрх эдлэнэ. Парламентын бүрэн эрхийн хугацаа 4 жил бөгөөд зөвхөн дайны үед энэ хугацааг сунгаж болохоор хуулинд заажээ. Төрийн зөвлөлийн гишүүн нь Засгийн газрын гишүүнээр давхар ажиллахыг хориглодог. Мөн хоёр танхимын гишүүнээр зэрэг ажиллаж болохгүй. Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийн хугацаа дуусахад 6 сар хүрэхгүй хугацаа үлдсэн, Ерөнхийлөгчийг огцруулах, чөлөөлөх асуудлыг хэлэлцэж байхад, дайны болон онц

байдал зарласан үед, мөн анхдугаар хуралдаанаас хойш нэг жилийн дотор парламентыг тараахыг хориглодог.

Хууль батлах журам

Хуулийн төслийг эхлээд Төлөөлөгчийн танхим, дараа нь Төрийн зөвлөл хэлэлцэх бөгөөд нийт гишүүдийн олонхийн саналаар батлана. Ерөнхийлөгч, Төлөөлөгчийн танхимын гишүүд, Төрийн Зөвлөл, Засгийн газар болон сонгуулийн эрх бүхий 50 мянгаас доошгүй иргэн нэгдэж хууль санаачлах эрх эдлэнэ. Төлөөлөгчдийн танхим хууль, тогтоол гаргадаг бол Төрийн зөвлөл зөвхөн тогтоол гаргана. Хуулийн төслийг эхлээд Төлөөлөгчийн танхим, дараа нь Төрийн зөвлөл хэлэлцнэ.

Төлөөлөгчдийн танхимын нийт гишүүдийн олонхийн саналаар батлаж, Төрийн зөвлөлийн олонхи сайшааснаар хууль хүчин төгөлдөр болно. Төрийн зөвлөл хуулийг буцаавал танхимуудын төлөөллөөс бүрдсэн зөвшилцөх комисс хуулийн төслийг дахин боловсруулж хоёр танхимд хүргүүлнэ. Уг төслийг Төлөөлөгчдийн танхимын нийт гишүүдийн гуравны хоёроос доошгүй нь дэмжвэл хууль батлагдсанд тооцно. Ингэж батласан болон ердийн журмаар буюу Төлөөлөгчдийн танхимын батлаж, Төрийн зөвлөлийн сайшаасан хуулийг 10 хоногийн дотор Ерөнхийлөгчид гарын үсэг зуруулахаар хүргүүлнэ.

БЕЛЬГИ

Бельгийн Вант Улс

Парламентын танхимуудын нэр:

- a. Дээд танхим—Сенат
- b. Доод танхим—Төлөөлөгчдийн танхим

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо:

Сонгуулийн тойргоос сонгогдох гишүүдийн тоог тухайн сонгуулийн хорооны хүн амтай харьцуулан Хаан 10 жил тутам гардаг хүн амын нэгдсэн тоо бүртгэл дээр үндэслэн эсхүл хуульд заасан бусад арга хэрэгслээр тодорхойлж 6 сарын дотор нийтэд мэдээлнэ. Сенат болон Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүнд 25 нас хүрсэн, иргэний болон улс төрийн эрхтэй, Бельги улсад оршин суудаг, Бельги улсын иргэн нэр дэвших эрхтэй. Хоёр танхимын сонгуулийг хамт зохион байгуулна.

Сенат: Дээд танхим нь 71 гишүүнтэй бөгөөд тэдгээрийн 40-ийг нь шууд сонгуулиар сонгоно, 21-ийг нь коммунитигийн парламентуудаас томилно, 10-ыг нь төлөөллөөр сонгоно. Гишүүдийн бүрэн эрхийн хугацаа 4 жил бөгөөд хамгийн сүүлийн сонгууль 2010 оны 6-р сарын 13-нд болсон. Шууд сонгогдох 40 гишүүдийн 25-ыг нь Голландын сонгуулийн коллегийос, 15-ыг нь Францын сонгуулийн коллегийос сонгоно.

Коммунитигийн парламентуудаас томилогдох 21 гишүүдийн 10-ыг нь Фламандын коммунитигийн парламентын гишүүдээс, 10-ыг нь Францын коммунитигийн парламентын гишүүдээс, 1-ийг Герман коммунитигийн парламентын гишүүдээс тус тус томилно. Сенатад төлөөллөөр сонгогдох 10 гишүүдийг язгууртнууд өөрсдийн бүлгээс шууд сонгуулиар сонгодог байна. Голланд хэлний бүлэг 6 гишүүн, Франц хэлний бүлэг 4 гишүүнийг тус тус сонгоно. 1893 онд Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулснаар Сенатын гишүүдийн шинэ ангилал бий болсон байна.

Гишүүдийг хоёр хэлний бүлэгт хуваагддаг бөгөөд 41 төлөөлөгч Голланд хэлний бүлэгт (зөвхөн Голланд хэлний бүлэг хамаарна), бусад гишүүд Франц хэлний бүлэгт (Франц болон Герман хэлний бүлгүүд хамаарна) тус тус харьяалагддаг байна. Сенатын гишүүн

цалингүй байх боловч жилд 4000 франкын нөхөн төлбөр авах эрхтэй. Тэд Бельгийн нутаг дэвсгэрт нийтийн тээврээр үнэгүй зорчих эрхтэй. Хааны хүүхдүүд, хэрэв хүүхэд байхгүй бол хааны угсааны 18 нас хүрсэн үе залгамжлагч нар Сенатын гишүүний адил эрх мэдэлтэй байна. **Төлөөлөгчдийн танхим:** Төлөөлөгчдийн танхимын 150 гишүүдийг 4 жилийн хугацаагаар бүх ард түмнээс шууд сонгоно. Сонгуулийг хуульд заасны дагуу пропорциональ тогтолцоогоор явуулна.

Гишүүд Сенатын нэгэн адил хоёр хэлний бүлэгт хуваагддаг бөгөөд одоогийн байдлаар 88 төлөөлөгч Голланд хэлний бүлэгт, 62 төлөөлөгчид Франц хэлний бүлэгт тус тус харьяалагддаг байна. Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүд Сенатын гишүүний адил Бельгийн нутаг дэвсгэрт нийтийн тээврийн хэрэгслээр үнэгүй зорчих эрхтэй. Төлөөлөгчдийн танхимын даргын мөнгөн тэтгэмжийн хэмжээг түүний хуралд зарцуулсан цагаас шалтгаалан өөрчилж болно.

Танхим бүр дарга, дэд дарга болон хороогоо томилох бөгөөд танхимын хуралдаан нээлттэй байна. Хоёр танхимын гишүүнээр нэг хүн нэгэн зэрэг ажиллаж болохгүй. Төлөөлөгчдийн танхимын хурал хуралдаагүй үед Сенатын хуралдааныг зохион байгуулна.

Бүрэн эрх

Бельгийн вант улсын парламент тус улсын хууль тогтоох дээд эрх мэдлийг хэрэгжүүлнэ. Парламентын танхимууд адил эрх мэдэлтэй байна хэмээн Үндсэн хуульдаа заасан. Хоёр танхимын гишүүд бүх ард түмнийг төлөөлнө. Танхимуудад ирсэн өргөдөл, гомдлыг сайд нарт илгээж, тэднээс тайлбар авах эрхтэй. Танхимын гишүүдийг түүний албан үүргээ гүйцэтгэж байхдаа өгсөн санал, илэрхийлсэн үзэл бодолтой нь холбогдуулан мөрдөн шалгаж болохгүй.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект: Үндсэн хуульт хаант засаглалтай, парламентын ардчилсан улс.

Хууль тогтоох журам

Бельгийн хууль тогтоох эрх мэдлийг Хаан, болон Төлөөлөгчдийн танхим дараах тохиолдлуудад хамтран хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- Иргэний харьяалал олгох,
- Эзэн хаан сайд нарын иргэний болон эрүүгийн хариуцлагатай холбоотой хууль батлах,
- Улсын санхүү, төсөв батлах,
- Зэвсэгт хүчин байрлуулах.

Мөн Хаан, Төлөөлөгчдийн танхим, Сенат нь тус бүрдээ хууль тогтоох эрх мэдэлтэй. Ингэхдээ хуулийн төслөөс хамаарч дараах дараалаар хэлэлцэнэ:

- хааны санаачилсан хуулийн төслийг Төлөөлөгчдийн танхим хэлэлцээд Сенат руу шилжүүлнэ.
- хааны санаачилсан хуулийн төсөл нь олон улсын гэрээтэй холбоотой бол Сенат хэлэлцээд Төлөөлөгчдийн танхим руу шилжүүлнэ.

Танхимууд хуулийн төслийн зүйлүүдийг задлах, түүнд нэмэлт өөрчлөлт оруулах эрхтэй бөгөөд тухайн хуулийн төслийн зүйл зүйлээр нь санал авсаны дараа батална. Үндсэн хуулийн заалтыг хянах, танхимуудаас зохицуулагдах асуудал, танхимуудын олонхийн саналаар батлагдах хууль, олон улсын гэрээг батлах, төрийн Зөвлөлтэй холбогдох хууль, шүүхийн байгууллагууд, төр, коммунити болон бүс хоорондын хамтын ажиллагааны гэрээг

батлахад Сенат, Төлөөлөгчдийн танхим хоёр адил тэгш эрхтэй байна.

Бусад тохиолдолд хуулийн төслийг Төлөөлөгчдийн танхим хэлэлцэж батлаад Сенат руу дараах журмаар шилжүүлнэ:

- 1) Хуулийн төслийг хүлээж авснаас хойш 15 хоногийн дотор 15-аас доошгүй Сенатын гишүүний шаардсанаар хуулийн төслийг шалгана. Сенат 60 хоногийн дотор шалгаад хуулийн төсөлд нэмэлт өөрчлөлт оруулахгүй тухай, эсхүл хуулийн төсөлд нэмэлт өөрчлөлт оруулсаны дараа батлах тухай гэсэн хоёр шийдвэрийн аль нэгийг гаргана. Хэрэв Сенат заасан хугацаанд уг хуулийн төсөлд саналаа илэрхийлээгүй, эсхүл Төлөөлөгчдийн танхимын гаргасан шийдвэрт нэмэлт өөрчлөлт оруулахгүй тухай шийдвэр гаргасан бол уг хуулийн төслийг Төлөөлөгчдийн танхим Хаанд өргөн барина.
- 2) Хэрэв Сенат уг хуулийн төсөлд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан бол уг нэмэлт өөрчлөлтийн зарим хэсгийг болон бүхэлд нь эсэргүүцэх тухай, эсхүл батлах тухай аль нэг шийдвэрийг гаргуулахаар Төлөөлөгчдийн танхим руу буцаана. Сенатаас нэмэлт өөрчлөлт орж буцаагдсан хуулийн төслийг Төлөөлөгчдийн танхим дахин хэлэлцэж, нэмэлт өөрчлөлт оруулаад эргүүлээд Сенат руу шилжүүлнэ. Сенат үүнийг хүлээж аваад 50 хоногийн дотор Төлөөлөгчдийн танхимын оруулсан нэмэлт өөрчлөлтийг хүлээн зөвшөөрсөн тухай, эсхүл дахин нэмэлт өөрчлөлт оруулсан хуулийн төслийг батлах тухай шийдвэрийн аль нэгийг гаргана. Хэрэв Сенат заасан хугацаанд уг хуулийн төслийн талаархи саналаа илэрхийлээгүй, эсхүл Төлөөлөгчдийн танхимын оруулсан нэмэлт өөрчлөлтийг хүлээн зөвшөөрсөн бол Төлөөлөгчдийн танхим уг хуулийн төслийг Хаанд өргөн барина.
- 3) Хэрэв Сенат уг хуулийн төсөлд цаашид нэмэлт өөрчлөлт оруулна гэж үзсэн бол Төлөөлөгчдийн танхим руу буцаах бөгөөд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай, эсхүл уг хуулийн төслийг батлах тухай шийдвэрийн аль нэгийг гаргана.

Хааны санаачилсан хуулийн төсөл болон Сенат, Төлөөлөгчдийн танхим хоёрын адил тэгш эрхтэй байхаас бусад асуудлаар гарч буй хуулийн төслийг хэлэлцэж байхад Холбооны Засгийн газар Сенатаас шийдвэр гаргах хугацааны хязгаарыг нэн даруй тогтоохыг Парламентын Зөвлөлгөөний Хорооноос шаардана.

Цахим хуудас:

<http://www.fed-par.be/>
<http://www.dekamer.be/>
<http://www.lachambre.be/>
<http://www.senate.be/>

ИХ БРИТАНИ УМАРД ИРЛАНДЫН НЭГДСЭН ВАНТ УЛС**Парламентын танхимуудын нэр**

- а/ Дээд танхим - Лордуудын танхим
 б/ Доод танхим - Нийтийн танхим

Парламент байгуулагдах хэлбэр

Нийтийн танхим нь бүх ард түмнээс дээд тал нь 5 жилээр шууд сонгогддог 650 гишүүнтэй. Парламентын нийтийн танхимын сонгуулийг 1983 оны II сарын 8 (1997 онд хамгийн сүүлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан)-нд баталсан Сонгуулийн хуулийн дагуу явуулах журамтай.

UIH.MN
 СУДАЛГААНЫ САН

Нийтийн танхимын 650 суудлаас 4 нь гаднах арлын улсуудад ногдох бөгөөд 646 гишүүнийг нэг мандат бүхий 646 тойргоос олонхийг төлөөлөх тогтолцооны дагуу санал хурааж сонгодог. Сонгуулийн тойргуудаас 529 нь Англид, 59 нь Шотландад, 40 нь Уэльсэд, 18 нь Умард Ирландад ногддог байна.

Нийтийн танхимын сүүлчийн сонгууль 2010 оны Ү сарын 6-нд явагдаж, аль ч нам олонхийн суудал аваагүй учраас Консерватив нам, Либерал ардчилсан нам нэгдэж, Засгийн газрыг байгуулж, Хатан хааны зарлигаар ноён Кэмероныг Ерөнхий сайдаар томилжээ. Лордуудын танхим нь Английн сүм хийдийн хамба нар, угсаа залгамжлагчид, язгууртнуудаас 1900 оны I сарын 1-ний хуулийн дагуу Хаан томилдог 733 гишүүнтэй.

Парламентын бүрэн эрх

Дээд танхим-Лордуудын танхим нь Английн давж заалдах дээд шатны нэхэмжлэлийг хянан шийдвэрлэх чиг үүрэгтэй мөн нийтийн танхимаас баталсан хуулиудыг хэлэлцэн нэмэлт өөрчлөлт оруулах, нийтийн танхимын баталсан хуулиудад богино хугацааны хориг тавих эрхтэй.

Доод танхим-Парламентын нийтийн танхимыг уламжлал ёсоор доод танхим гэж нэрлэх боловч төрийн хууль тогтоох эрх мэдлийг бүхэлд нь тогтоох чиг үүрэгтэй ажилладаг. Парламентын гол чиг үүрэг нь хууль тогтоох, Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, төлөөллийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэх явдал юм. Мөн санхүүгийн онцгой бүрэн эрхийг хэрэгжүүлдэг, тухайлбал, татвар ногдуулах, төсвийн тухай хуулийг хэлэлцэн батлах, төсвийн зарцуулалтад хяналт тавих гэх мэт. Ямар ч шинэ хууль, нэмэлт, өөрчлөлт, хориг, татвар ногдуулалт Нийтийн танхимын шийдвэргүйгээр гардаггүй. Түүнчлэн улс орныхоо гадаад бодлогыг тодорхойлох, батлан хамгаалах, үндэсний аюулгүй байдлын зорилтууд, эдийн засгийн үндсэн асуудлуудыг тодорхойлох бүрэн эрхтэй.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект: Парламент

Хууль тогтоох журам

Хуулийн төслийг парламентын аль ч танхимд өргөн барьж болох боловч практик дээр хуулийн төслийг эхлээд Нийтийн танхимд 3 удаа хэлэлцсэний эцэст баталсан тохиолдолд Лордуудын танхимд хэлэлцүүлэхээр шилжүүлдэг. Аливаа хуулийн төсөл нь парламентын хоёр танхимаар хоёулангаар нь батлагдах ёстой ба хаан буюу хатан хаан зөвшөөрсний дараа хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлнэ.

Парламентын гишүүд ба Төрийн тэргүүн буюу хаан эсхүл хатан хаан хууль санаачлах эрхтэй бөгөөд түүний нэрийн өмнөөс сайдууд хуулийн төслийг өргөн барьдаг. Ихэнхи хуулийн төслүүд (95% хүртэл) засгийн газрын санаачлагаар өргөн баригддаг ба хуулийн төслийн хэлэлцүүлгийг хийхэд танхимын 40-өөс доошгүй гишүүн оролцох ёстой, харин хуулийн төслийг танхимын гишүүдийн олонхийн саналаар баталдаг.

Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа түүнийг Лордуудын танхимд шилжүүлдэг ба тэнд мөн л ийм журмаар хуулийн төслийг хэлэлцэж батална. Гэхдээ Лордуудын танхимын хууль тогтоох эрх мэдэл нь Нийтийн танхимаас нэлээд хязгаарлагдмал ба энэхүү хязгаарлалтыг 1911 оны Парламентын тухай хуулиар тогтоожээ. Зарим төрлийн билль нь Лордуудын танхимын зөвшөөрөлгүйгээр шууд хааны зөвшөөрлийг авахаар өргөн баригдаж болно.

Лордуудын танхим нь мөнгөний тухай биллийг нэг сараас дээш хугацаагаар батлахгүйгээр байлгах эрхгүй ба бусад хуулийг парламентын хоёр чуулганы хугацаанаас илүү хугацаагаар батлахгүй хүлээлгэх ёсгүй. Мөн Лордуудын танхим нь санхүүгийн биллүүдийг хэлэлцэхээс түдгэлздэг уламжлалтай ба татварын харилцаатай холбоотой хуулинд

өөрчлөлт оруулдаггүй. Түүнчлэн Лордуудын танхим нь сонгуульд ялалт байгуулсан намын хууль санаачлах эрхийг хязгаарлах, сөрөх боломжгүй юм.

ГЕРМАН

Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс

Парламентын танхимуудын нэр:

- a. Дээд танхим – Холбооны зөвлөл (Бундесрат)
- b. Доод танхим – Холбооны хурал (Бундестаг)

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо:

Парламентын 2 танхим дотоод асуудлаа шийдвэрлэх, хэлэлцэх асуудлын дарааллыг тогтоох чиг үүрэг бүхий Дарга нарын бага хурал байгуулах бөгөөд бүрэлдэхүүнд нь дарга, дэд дарга нар, парламентын бүлгүүдийн дарга нар албан тушаалаараа ордог байна. Бундесрат: Бундесратын 69 гишүүнийг 16 муж улсуудын Засгийн газраас гишүүдээс томилох бөгөөд тогтсон хугацаагүй. Муж улс бүр гурваас доошгүй саналын эрхтэй бөгөөд хэрэв 2 саяас дээш хүн амтай муж улс бол 4; 6 саяас дээш хүн амтай муж улс бол 5; 7 саяас дээш хүн амтай муж улс бол 6 саналын эрхтэй байна. Муж улс бүр энэ саналын эрхийн тоотойгоо тэнцүү гишүүдийг томилж болно.

Бундесратын даргыг 1 жилийн хугацаагаар Бундесратаас сонгоно. Түүнийг Холбооны Засгийн газрын шаардсанаар, эсхүл хоёроос доошгүй муж улсын шаардсанаар Бундесратийг хуралдуулах үүрэгтэй. Бундесратын шийдвэр олонхийн саналаар гарах бөгөөд хуралдаан нь олон нийтэд нээлттэй байна. Муж улсын Засгийн газраас Бундесратын гишүүдийг хэдийд ч томилох, солих эрхтэй байдаг.

Бундестаг: Одоогийн 17 дахь Германы Бундестаг нь 621 гишүүн байгаа нь өмнөх сонгуулийн хугацаанаас 11 гишүүнээр олон байна. Гишүүдийг ард түмнээс 4 жилийн хугацаатай шууд сонгодог. Сонгуулиас хойш 30 хоногийн дотор Бундестаг хуралдах ёстой. Цаашдаа хуралдаанаа хэдийд завсарлах, үргэлжлүүлэх эсэхээ Бундестаг өөрөө тодорхойлно.

299 сонгуулийн тойрогтой бөгөөд 299 гишүүнийг нь мажоритар сонгуулийн системээр, үлдсэн гишүүдийг сонгуулийн пропорциональ системээр сонгоно. Сонгогч бүр нэг сонгуулийн хорооны нэг нэр дэвшигчид өгөх нэг санал болон намд өгөх нэг санал гэсэн 2 санал өгөх эрхтэй байдаг. Сонгуулийн мажоритар системийн дагуу сонгуулийн тойрог бүрт анхны санал хураалтаас хамгийн их санал авсан нэр дэвшигчийг сонгогдсон гэж үзнэ. Парламентын суудлыг пропорциональ төлөөллөөр хуваарилна.

Үндэсний хэмжээнд хоёр дахь санал хураалтаас 5 хувиас доошгүй санал авсан эсхүл мажоритар тогтолцооны дагуу гурваас доошгүй парламентын суудал авсан намууд пропорциональ төлөөллийн тогтолцооны дагуу парламентын суудал авах эрхтэй. Хэрэв мажоритар системээр их суудал авсан нам 2 дахь санал хураалтаар пропорциональ төлөөллийн тогтолцооны үр дүнгээр суудал авах эрхтэй байвал үүнийг нэмэлт суудал “overhang seats” гэж хадгална. Улс төрийн намаас шалтгаалан парламентын хоосон суудал гарвал дараа нь байгаа тухайн намын нэр дэвшигчээс нөхнө. Гишүүд нь чөлөөлөгдсөн суудал бүрийг пропорциональ тогтолцоогоор сонгоно. Суларсан суудал “overhang seats”-г нөхөхгүй. Парламентын суларсан суудлыг сонгуулийн тойрог бүрт тусгай сонгууль зохион байгуулж нөхнө.

Холбооны улсын Ерөнхийлөгч, Ерөнхийлөгчийн ажлын албаны гишүүд, Холбооны улсын Ерөнхий сайд, Холбооны улсын Аудитын газрын гишүүд, шүүгч нар, Бундесратын гишүүд

болон civil servant нар буюу төрийн албан хаагчид Бундестагын гишүүнд нэр дэвшиж болохгүй.

Бундестаг дарга, дэд дарга, нарийн бичгийн даргыг сонгох журмаа өөрөө баталж, сонгоно. Бундестагийн 622 гишүүдийг 4 жилийн хугацаагаар шууд сонгоно. Бундестагийн даргыг анхны хуралдаан дээрээ дотроосоо сонгон 4 жилийн хугацаагаар томилно. Тэргүүн, дэд тэргүүн болон нарийн бичгийн даргаа дотроосоо сонгодог. Бундестагийн

Бүрэн эрх

Бундесрат: Хууль тогтоох эрх мэдлийг парламент хэрэгжүүлнэ. Бундесрат нь хуулийг эцэслэн батлах эрхтэй. Бундесрат нь аливаа дээд танхимийн адил муж улсын сонирхлыг илэрхийлнэ. Гэхдээ энэ танхимийн үүрэг нь олон улсад түгсэн Сенат хэмээх уламжлалт институцээс ялгаатай. Сенат нь муж улсаас сонгогдон, хуулийн төслийг батлах зэрэг эрх хэмжээтэй байдаг. Гэтэл Бундесратийн гишүүд сонгогддоггүй томилогддог, хуулийн төслийг шууд батлах эрх эдлэхгүй, харин Бундесрат нь хууль санаачлан, Бундестагийн шийдвэрт хориг тавих эрх эдэлнэ

Бундестаг: Хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлэхийн зэрэгцээ Засгийн газарт хяналт тавина. Мөн Бундестагийн гишүүдийн гол эрх үүрэг нь Холбооны улсын төсөв болон Холбооны зэвсэгт хүчнийг Герман улсаас гадна байрлуулах тухай хэлэлцэж батлана.

Өөр нэг чухал бүрэн эрх үүрэг нь Холбооны Герман улсын Канцлерийг сонгоно. Ингэхдээ ихэвчлэн Холбооны Ерөнхийлөгчийн оролцоотойгоор Бундестагт хамгийн олон суудалтай намын тэргүүнийг Канцлераар сонгодог. Үндсэн хуулийн 67 дугаар зүйлийн дагуу Канцлерт итгэл үзүүлэх эсэх тухай асуудлыг хэлэлцэхийн өмнө заавал Канцлер огцорсон үед шууд батлагдах залгамжлагчийг тодруулан санал хурааж, олонхийн санал авсан хүний нэрийг Ерөнхийлөгчид өргөн мэдүүлсний дараа уг асуудлыг хэлэлцэж эхлэх журамтай. Хэрэв Канцлерт итгэл үзүүлэхгүй бол Ерөнхийлөгч өргөн мэдүүлсэн хүний нэрийг шууд батламжилна. Шинэ Канцлер сонгох буюу итгэл үзүүлэх асуудлыг шийдэж чадалгүй хугацаа алдах нь Ерөнхийлөгч Бундестагийг тараах эрх зүйн үндэслэл болно. Иймээс Гүйцэтгэх дээд байгууллагын бүрэлдэхүүнийг сонгох, солих бүх асуудал Бундестагт эрсдэл бий болгодог.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Парламентын засаглалтай холбооны улс.

Хууль тогтоох журам

Бундестаг нь тус улсын хууль тогтоох засаглалын хамгийн чухал бүрэлдэхүүн бөгөөд Холбооны улсын бүхий л хууль тогтоомжийг хэлэлцэж батална. Холбооны Засгийн газар, Бундесрат, эсвэл зарим тохиолдолд Бундестаг хуулийн төсөл санаачилах эрхтэй. Хэрэв Бундестаг өөрөө хууль санаачилах бол тус танхимын нийт гишүүдийн 5 хувийн саналыг авах, эсвэл парламентын бүлгийн дэмжлэх авах ёстой.

Бундесрат нь Засгийн газраар дамжуулж хуулийн төслөө Бундестагт өргөн барьдаг. Засгийн газар нь тухайн хуулийн төсөлд 6 долоон хоногийн дотор, эсвэл зарим тодорхой тохиолдолд 3-9 долоо хоногийн дотор саналаа оруулж Бундестагт өргөн мэдүүлнэ.

Засгийн газар хуулийн төсөл өргөн мэдүүлсэн тохиолдолд Бундесрат нь тухайн хуулийн төсөлд дээрхи хугацааны дотор саналаа оруулж Бундестагийн өмнө танилцуулна. Бундестаг нь хуулийн төслийг нэгдсэн хураалдаанаараа 3 удаа хэлэлцүүлнэ. Сүүлийн хэлэлцүүлэгээр хуулийн төслийг баталсны дараа Бундесратад шилжүүлнэ. Бундесрат

хянан үзээд Бундестагийн шийдвэрийг хүлээн зөвшөөрсөн, эс хүлээн зөвшөөрсөн, эсвэл Зуучлалын хороо (Mediation Committee)-г хуралдуудах зэрэг шийдвэрийн аль нэгийг гаргана. Гэхдээ Бундесрат нь эс хүлээн зөвшөөрсөн тухай шийдвэр гаргахаасаа өмнө Зуучлалын хороог хуралдуудах эсэхээ шийдэж, Хорооны шийдвэр гарсны дараа Бундесрат эс зөвшөөрөх тухайгаа шийдвэрлэнэ.

Зуучлалын хороо нь хоёр танхимын санал зөрөлдөөд байгааг зөвшилцөлд хүргэх зорилготой бөгөөд хуульд ямар нэгэн засвар хийх эрхгүй. Зуучлалын хорооны гаргасан саналыг Бундестаг ба Бундесрат хүлээн зөвшөөрсөн байх ёстой. Хэрэв Бундесрат нь хуулийг эс зөвшөөрөх бол энэ шийдвэрээ 2 долоо хоногийн дотор гарна. Бундесратын татгасан шийдвэрийг Бундестаг хяцаалт хийнэ. Бундесрат хуулийн төслийг хүлээн зөвшөөрч парламент дахь ажиллагаа дуусна. Гэхдээ тухайн хуулийн төсөлтэй холбоотой салбарын сайд болон Холбооны Канцлер, Холбооны Ерөнхийлөгч ч нар хүлээн зөвшөөрч баталсан тохиолдолд хууль батлах ажиллагаа амжилттай болж өндөрлөсөн гэж үзнэ.

Цахим хуудас:

<http://www.bundestag.de>

<http://www.bundesrat.de>

БҮГД НАЙРАМДАХ ИТАЛИ УЛС

Парламентын танхимуудын нэр

а/ Дээд танхим- Сенат

б/ Доод танхим- Төлөөлөгчдийн танхим

Парламент байгуулагдах хэлбэр

Төлөөлөгчдийн танхим нь 630 гишүүнтэй. Холбооны сенат нь 315 гишүүнээс бүрддэг. Аль аль танхим нь сонгогчдын олонхийн саналаар сонгогддог. Итали улсын 18 насанд хүрсэн бүх иргэд сонгуульд санал өгөх эрхтэй байдаг ч Сенатийн гишүүнийг 25 буюу түүнээс дээш насны хүмүүсийн саналаар сонгодог.

Төлөөлөгчдийн танхимын депутатуудыг сонгох сонгуулийн тухай хууль (1957 он), Сенатын депутатуудын сонгуулийн хуулиуд нь (1948 ба 1958 он) хоёр танхимыг бүрдүүлэх өөр хоорондоо нэлээд ялгаатай тогтолцоог хуульчилсан. Төлөөлөгчдийн танхимын депутатуудыг сонгоход олон мандаттай тойрогт сонгуулийн хувь тэнцүүлэх, харин Сенатын депутатуудыг сонгуулийн хувь тэнцүүлэх хувилбарын зарим нэг шинжийг агуулсан нэг мандат бүхий олонхийн төлөөллийн тогтолцоог хэрэглэдэг.

Сенатад зориулсан сонгуулийн тогтолцоо нь шашны төлөөлөлд үндэслэдэг. Хоёр танхимд хамгийн ихдээ 5 жилийн хугацаатайгаар сонгогдох эрхтэй. Италийн парламентад тогтсон журмын дагуу италийн хилийн чанадад байнга оршин суудаг 2,7 сая Итали Улсын иргэд санал өгөх эрхтэй. Бүс нутгийн бус сенаторийн тоо хамгийн ихдээ 7-оос илүүгүй байна. Тухайлбал Молис 2, Вале Даоста 1 сенаттай байна.

Нэг төлөөлөгч нь нэг сонгуулийн тойргоос сонгогдох бөгөөд сонгуулийн тойрогт байнгын оршин суугч хамаарагдана. Итали улсын 40 насанд хүрсэн иргэн нь Сенатын гишүүнээр сонгогдох эрхтэй. Бүс нутгийн парламентын суудлын тоог тухайн бүс нутгийн хүн амын хамгийн сүүлийн тоог үндэслэж үндсэн хуулийн 56 дугаар зүйлийн дагуу тогтооно. Төлөөлөгчдийн танхим болон Сенат нь таван жилийн хугацаатай сонгогддог.

Парламентын бүрэн эрх

Парламент хууль тогтоох, хяналт тавих, шүүх, төрийн бодлогыг тодорхойлох,

Ерөнхийлөгчийг сонгох бүрэн эрхийг Үндсэн хуульд заасан нөхцөл, журмын дагуу хэрэгжүүлнэ. Шүүх бүрэн эрхийн тухайд Үндсэн хуулийн 91 дүгээр зүйлийн дагуу улсын Ерөнхийлөгчийг хууль зөрчсөн тохиолдолд тусгай шүүхэд шилжүүлэх, 96 дугаар зүйлийн дагуу засгийн газрын гишүүдийг шүүхээр мөрдөн байцаах зөвшөөрөл олгох эрхээр хэрэгждэг.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Парламент. Италийн Үндсэн хуулийн дагуу Ерөнхийлөгч нь хоёр танхимын даргын саналыг сонссоны дараа хоёр танхимыг, эсвэл аль нэг танхимыг тараах эрхтэй.

Хууль тогтоох журам

Хуулийн төслийг Засгийн газар, Парламентын гишүүн буюу үндсэн хуулийн нэмэлтээр эрх олгогдсон этгээд, байгууллага санаачлана. Хууль нь батлагдсанаас хойш сарын дотор Ерөнхийлөгч ёсчилсны дараа хуулийг зарлана. Хэрвээ хоёр танхимын гишүүдийн туйлийн олонхи нь хуулийг яаралтай тунхаглах ёстой гэж үзвэл хуульд тунхаглагдах эцсийн хугацааг зааж өгнө. Хуулийн хүчин төгөлдөр болсны дараа нэн даруй нийтлэх ёстой бөгөөд хэрвээ хуульд өөрт нь хүчин төгөлдөр болох хугацааг зааж өгөөгүй бол тус хууль нийтлэгдсэнээр хүчин төгөлдөр болно.

Засгийн газар нь зөвхөн хязгаартай хугацаанд буюу тусгай зорилгоор хууль тогтоох чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Тусгай асуудлаар аль нэг танхим хуралдаж байх үед нөгөө танхим нь тухайн асуудлыг авч хэлэлцэнэ. Тусгай асуудлаар хуралдахдаа Ерөнхийлөгч, парламентын дарга болон парламентын гишүүний санаачлагаар хуралдана.

БҮГД НАЙРАМДАХ ИРЛАНД УЛС

Парламентын танхимуудын нэр

а/ Дээд танхим- Сенат

б/ Доод танхим- Төлөөлөгчдийн танхим

Парламент байгуулагдах хэлбэр

Төлөөлөгчдийн танхим бүх ард түмнээс 5 жилийн хугацаагаар шууд сонгогдох 160-170 гишүүнтэй, Сенат шууд бус сонгуулиар 5 жилийн хугацаагаар сонгогддог 49, томилогддог 11, бүгд 60 гишүүнтэй.

Парламентын дээд, доод танхимын сонгуулийг 1992 оны XI сарын 5-нд батлагдсан Сонгуулийн хуулийн дагуу явуулна. Парламентын доод танхимын 166 гишүүнийг 3-5 мандат бүхий 42 тойргоос нэг шилжих санал бүхий хувь тэнцүүлэн хуваарилах тогтолцооны дагуу санал хурааж, нийт саналын хуудасны тоог тухайн тойргийн мандатын тоон дээр 1-ийг нэмж хуваан тойргийн босгыг тогтооно. Энэхүү босгыг давсан нэр дэвшигч шууд сонгогдсонд тооцогдох ба босгоос давсан саналын тоо нь намынхаа дараагийн нэр дэвшигчид шилжиж тооцогдох байна. Парламентын доод танхимын бүрэн эрхийн хугацаа 5 жил байдаг. Сонгуульд оролцох нас 18, парламентын доод танхимын сонгуульд нэр дэвших нас 21 байна.

Парламентын дээд танхимын 49 гишүүний 6-г Үндэсний болон Дублины Их сургуулиас, 43-ыг төрөл бүрийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагуудаас сонгох бөгөөд 11 гишүүнийг Ерөнхий сайд томилогдсоныхоо дараа саналаа оруулж томилуулах журамтай. 49 гишүүнийг сонгох тогтолцоо нь нэг шилжих санал бүхий хувь тэнцүүлэн хуваарилах тогтолцоо юм. Сенатын танхим 5 жилийн хугацаатайгаар бүрэн эрхээ хэрэгжүүлдэг.

Парламентын бүрэн эрх

Парламент хууль тогтоох, Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, цэрэг, зэвсэгт хүчнийг байгуулах, төлөөллийн чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Парламент Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих чиг үүргээ Засгийн газрын байгууллагын илтгэл мэдээллийг байнгын хороо, нэгдсэн хуралдаанаар сонсох, Засгийн газрын байгууллагуудад мөрдөн шалгах комисс ажиллуулах, Засгийн газрын Ерөнхий сайд, сайдуудад асуулт, асуулга тавьж, хариуг нэгдсэн хуралдаан дээр сонсох, омбудсман, аудитын хяналтын мөрөөр ажиллах зэрэг хэлбэрээр хэрэгжүүлдэг. Түүнчлэн дээр дурьдсан бүрэн эрхүүдийн зэрэгцээ танхимууд зарим салбарт нэмэлт бүрэн эрх эдэлдэг. Тухайлбал, Дээд шүүхийн Дарга болон шүүгчид, Ерөнхий аудиторыг албан тушаалаас нь чөлөөлөх, онц байдал зарлах, цуцлах зэрэг болно.

Дээд танхим буюу Сенат дараах хоёр төрлийн онцгой бүрэн эрхтэй. Үүнд:

- Хуульд Ерөнхийлөгч гарын үсэг зурж хүчин төгөлдөр болсныг зарлах хугацааг багасгах,
- Ард нийтийн санал асуулгаар шийдвэр гаргахаас өмнө Ерөнхийлөгчийг хуульд гарын үсэг зурахаас татгалзах хүсэлт гаргах зэрэг болно.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект: Парламент

Хууль тогтоох журам

Хууль тогтоох чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ хууль тогтоомжийн өргөн баригдсан төслийг хүлээн авсан танхим нь нэгдсэн хуралдаанаар эхлэн хэлэлцэж, нөгөө танхимдаа шилжүүлж, 2 танхим дараалан хэлэлцэх журамтай. Төслийг хэлэлцсэн сүүлчийн танхим төсөлд ямар нэг өөрчлөлт оруулбал, түүнийг доод танхим эцэслэн батлана. Парламентын 2 танхим дараалан хэлэлцэж баталсан хуулийг Ерөнхийлөгчид үзэглэж, тунхаглан зарлуулахаар шилжүүлнэ.

ИСПАНИ - Испанийн Вант Улс

Парламентын танхимуудын нэр:

- Дээд танхим – Сенат
- Доод танхим – Төлөөлөгчдийн Конгресс

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо:

Сенат: Одоогийн Сенат нь нийт 264 гишүүнтэй бөгөөд бүрэн эрхийн хугацаа 4 жил байна. Сүүлийн сонгууль 2009 оны 5-р сарын 12-нд болсон. Нийт гишүүдийн ихэнхи нь буюу 208 гишүүн нь орон нутгаас сонгогдсон байна. Орон нутаг бүрээс 4 сенатор бүх нийтийн, тэгш, чөлөөтэй, шууд, нууцаар санал хураах зарчмын үндсэн дээр сонгогддог. Харин 51 гишүүнийг шашны хууль тогтоогчдоос томилогддог. Сонгуулийн тойрогт ногдох мандатын тоог муж бөгөөд тухайн тойргийн хүн амын тоог харгалзан тодорхойлно. Гэсэн хэдий ч Сеута болон Мелила хотууд нь тус бүр нэг гишүүнтэй байна.

Парламентын дээд танхим болох Сенат нь нутаг дэвсгэрийн төлөөллийн танхим бөгөөд Хууль тогтоомжийн байнгын хороо, хууль тогтоомжийн түр хороо, Хамтарсан хороо, Судалгааны, Тусгай, Холимог, Доод танхимтай нэгдсэн зэрэг хороо байгуулан ажилладаг.

Төлөөлөгчдийн конгресс: Сонгуулийн тухай хууль нь 1985 оны 6 дугаар сарын 16-нд батлагдсан. Сонгуулийн тогтолцооны хувьд холимог. Төлөөлөгчдийн конгресс нь 350 гишүүнтэй, 4 жил тутамд пропорциональ төлөөллийн системийн дагуу бүх нийтийн

сонгуулиар сонгогддог. Тус улсын 50 мужийн хувьд пропорциональ төлөөллийн системээр санал хурааж, суудлыг D'Hondt-ын аргаар хуваарилдаг. Харин 2 сонгуулийн тойргийн хувьд тус бүр нэг төлөөлөгч сонгодог.

Төлөөлөгчдийн конгресс нь дарга, дэд дарга нар, нарийн бичгийн дарга нараас бүрддэг. Дэд дарга, нарийн бичгийн дарга нарын тоо парламентад байгаа бүлгийн тоотой адил байдаг. Товчоо парламентын доод танхимын дотоод зохион байгуулалт, төсөв зардлын асуудлыг зохицуулах чиг үүрэгтэй байна.

Парламентын доод танхим төр, эрх зүй, нийгэм, эдийн засгийн салбар чиглэлээр Үндсэн хуулийн, Шүүхийн хэргийн, Гадаад хэргийн, Дотоод хэргийн, Батлан хамгаалахын, Эдийн засаг, санхүүгийн, Төсвийн, Хөгжлийн, Боловсрол, спортын, Цагаачлалын асуудлын, Аж үйлдвэр, худалдаа, аялал жуулчлалын зэрэг хууль тогтоомжийн 19 Байнгын хороо, Дэгийн, Гишүүний эрх зүйн байдлын, уучлалын, Тахир дутуу болохын эсрэг бодлогын, Нэр дэвшүүлэлтийн, Зардлын аудитын зэрэг хууль тогтоомжийн бус 6 Байнгын хороо, Тооцооны танхимтай холбогдох хамтарсан хороо, Европын холбооны асуудлын хамтарсан хороо, Омбудсмантай хамтран ажиллах нэгдсэн хороо, Мансууруулах бодисын асуудлын хамтарсан хороо гэсэн 2 танхим хамтран байгуулдаг хороо ажиллаж байна. Тодорхой асуудлаар байгуулагдсан 7 дэд хороо ажиллаж байна.

Бүх испаничууд өөрийн улс төрийн эрхээ хэрэгжүүлж сонгуульд оролцох эрхтэй. Үүний дагуу испани улсын нутаг дэвсгэрээс гадна оршин сууж байгаа бүх испани иргэний сонгох эрхийг төрөөс баталгаажуулдаг. Сонгууль явагдсанаас хойш 30-60 хоногийн дотор өмнөх парламентын бүрэн эрх дуусгавар болох бөгөөд сонгогдсон парламент 25 өдрийн дотор анхдугаар хуралдаанаа хуралдуулах ёстой. Парламентын 2 танхимын дарга, дэд дарга нарыг сонгуулийн дараах анхны чуулганы хуралдаанаар гишүүдийн дотроос сонгодог. Бүрэн эрх

Парламентын дээд танхим болох Сенат нь мужуудыг төлөөлөх бөгөөд хууль тогтоох, гадаад бодлогын удирдлагыг хэрэгжүүлэх, улс төрийн үйл явцыг хянах чиг үүрэгтэй ажиллана. Парламентын доод танхим болох Төлөөлөгчдийн конгресс нь сонгогч, иргэдийг төлөөлөх бөгөөд бие даасан мандатын эрх эдлэхгүй, нийт ард түмний эрх ашгийн төлөө ажиллана.

Парламентын 2 танхим хууль тогтоох, Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, төлөөллийн чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг. Парламентын 2 танхим Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ Засгийн газарт илгээлт, айлтгал явуулж, хариуг сонсох, омбудсманы хяналтыг ашиглах, мөрдөн шалгах комисс ажиллуулах зэрэг хэлбэрийг ашигладаг байна.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект: Үндсэн хуульт хаант засаглалтай улс.

Хууль тогтоох журам

Хууль тогтоох чиг үүргийг хэрэгжүүлэхдээ өргөн баригдсан төслийг Төлөөлөгчдийн конгресс гишүүдийн олонхи нь оролцсон хурлаар Үндсэн хуульд өөрөөр заагаагүй бол олонхийн саналаар баталж, Сенатад шилжүүлнэ. Сенат энэхүү төслийг хэлэлцэж олонхийн саналаар батлах, эсхүл хориг тавина. Төлөөлөгчдийн танхим баталсан хуулийг Эзэн хаанд батламжлуулахаар шилжүүлнэ.

Хуулийн төслийн талаар 2 танхим саналын зөрүүтэй асуудлаар нэгдсэн хороо байгуулан ажиллаж, нэгдсэн саналд хүрэхийг эрмэлзэх бөгөөд хориг тавьсан хуулийн төслийг сарын дотор дахин хэлэлцэж, хоригийг хуралд оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар хүлээн авах эсхүл хоригийг нийт гишүүдийн олонхийн саналаар хүлээн авахгүй байх шийдвэр

гаргана. Хууль санаачлах эрхийг Парламентын 2 танхимын гишүүд, өөртөө засах эрх бүхий мужийн парламент, Засгийн газар, 500 мянгаас доошгүй иргэд нэгдэж санаачлах эрх эдэлнэ.

Цахим хаяг: <http://www.congreso.es>

ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС

Ерөнхийлөгчийн засаглалтай бүгд найрамдах улс. Холбооны Хурал нь Оросын Холбооны Улсын парламент бөгөөд Холбооны зөвлөл болон Төрийн Дум гэсэн хоёр танхимаас тогтоно.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Холбооны зөвлөлд ОХУ-ын субъект нэг бүрээс хоёр төлөөлөгч, төрийн захиргааны төлөөллийн болон гүйцэтгэх байгууллагаас тус бүр нэг төлөөлөгч орно. Төрийн Дум 450 депутаттай. Төрийн Думын депутатууд намын нэрсийн жагсаалтаар пропорциональ тогтолцоогоор сонгогддог бөгөөд намуудад суудлыг Нэг-ын аргаар хуваарилдаг. 7 хувийн босготой. Депутатын суларсан суудалд намын сонгуулийн нэрсийн жагсаалтад бичигдсэн дараагийн хүн нөхөж суудаг. Төрийн Думын депутатаар 21 нас хүрсэн бөгөөд сонгуульд оролцох эрх бүхий ОХУ-ын иргэн сонгогдож болно. Төрийн Думын бүрэн эрхийн хугацаа дөрвөн жил байна.

Нэг хүн нэгэн зэрэг Холбооны Хурлын гишүүн болон Төрийн Думын депутат байж болохгүй. Төрийн Думын депутат төрийн захиргааны төлөөллийн бусад байгууллагууд болон орон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагуудын депутат байж болохгүй. Төрийн Думын депутатууд мэргэжлийн байнгын үндсэн дээр ажиллана. Төрийн Думын депутатууд төрийн алба хааж, багшлах, шинжлэх ухааны болон бусад бүтээлч үйл ажиллагаанаас өөр үйл ажиллагаа явуулж болохгүй. Холбооны Хурал болон Төрийн Дум тус тусдаа хуралдана.

Бүрэн эрх

Холбооны Хурлын мэдэлд:

- -ОХУ-ын субъектүүд хоорондын хилийг батлах, өөрчлөх
- -Дайны байдал болон онц байдал тогтоох тухай Ерөнхийлөгчийн зарлигийг батлах
- -Зэвсэгт хүчнийг ОХУ-ын нутаг дэвсгэрийн гадна ашиглах боломжийн тухай асуудлыг шийдвэрлэх
- -Ерөнхийлөгчийн сонгуулийг товлон
- -Ерөнхийлөгчийг албан тушаалаас нь огцруулах
- -Үндсэн хуулийн шүүхийн, Дээд шүүхийн, Арбитрын Дээд Шүүхийн шүүгчдийг томилох
- -Ерөнхий прокурорыг албан тушаалд томилох болон албан тушаалаас чөлөөлөх
- -Тооцооны танхимын орлогч дарга болон түүний аудитуудын бүрэлдэхүүний хагасыг албан тушаалд томилох, албан тушаалаас чөлөөлөх асуудлууд багтана.
- Төрийн Думын мэдэлд:
- -Засгийн газрын тэргүүнийг томилох тухай Ерөнхийлөгчийн саналыг хэрхэх тухай шийдвэрлэх
- -Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэх тухай асуудлыг шийдвэрлэх
- -Төв банкны даргыг албан тушаалд томилох, албан тушаалаас чөлөөлөх
- -Тооцооны танхимын дарга, түүний аудитуудын бүрэлдэхүүний хагасыг албан

тушаалд томилох, албан тушаалаас чөлөөлөх

- -Холбооны үндсэн хуулийн дагуу үйп ажиллагаагаа явуулж байгаа хүний эрхийн талаархи бүрэн эрхт тушаалтныг албан тушаалд томилох, албан тушаалаас чөлөөлөх
- -Өршөөл зарлах
- -Ерөнхийлөгчийг албан тушаалаас нь огцруулахаар түүний эсрэг хэрэг үүсгэх зэрэг асуудлууд багтана.

Хууль батлах журам

Холбооны хуулиудыг Төрийн Дум батлаж Холбооны Хурлаар хэлэлцүүлэхээр тав хоногийн хугацаанд шилжүүлнэ. Хэрэв Холбооны Хурлын танхимын нийт гишүүдийн талаас илүү нь дэмжсэн буюу 14 хоногийн дотор Холбооны Хурлаар хэлэлцэгдээгүй бол холбооны хууль Холбооны Хурлаар зөвшөөрөгдсөнд тооцогдоно. Харин холбооны хуулийг Холбооны Хурлын танхим буцаасан тохиолдолд үүссэн санал зөрөлдөөнийг арилгахын тулд зохицуулах комиссыг байгуулж ажиллуулсны дараа холбооны хуулийг Төрийн Думаар дахин хэлэлцүүлж болно. Холбооны Хурлын шийдвэртэй Төрийн Дум санал нийлээгүй бол дахин санал хураалтын үед Төрийн Думын нийт депутатуудын гуравны хоёроос цөөнгүй нь холбооны хуулийг дэмжсэн бол түүнийг батлагдсанд тооцно.

Батлагдсан холбооны хуулийг тав хоногийн хугацаанд Ерөнхийлөгчид хүргүүлнэ. Ерөнхийлөгч холбооны хуулийг зөвшөөрсөн тохиолдолд 14 хоногийн дотор баталж, ёсчлох бөгөөд харин буцаавал Төрийн Дум болон Холбооны Хурал уг хуулийг дахин авч хэлэлцэж нийт гишүүдийнхээ гуравны хоёроос доошгүйн саналаар анхны редакцияар батлагдвал долоо хоногийн хугацаанд Ерөнхийлөгчид хүргүүлнэ. Энэ тохиолдолд Ерөнхийлөгч түүнийг ёсчлох үүрэгтэй.

Ерөнхийлөгч Үндсэн хуульд заасан тохиолдолд Төрийн Думыг тарааж болно. Харин Төрийн Думыг сонгогдсоноос хойш жилийн хугацаанд, ОХУ-ын нийт нутаг дэвсгэр дээр дайны буюу онц байдал тогтоогдсон үед, мөн Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийн хугацаа дуусахад зургаан сар хүрэхгүй хугацаа үлдсэн бол, түүнчлэн Ерөнхийлөгчийн эсрэг хэрэг үүсгэсэн мөчөөс Холбооны Хурал зохих шийдвэр гаргах хүртэл тарааж болохгүй. Хэрэв Засгийн газрын даргад нэр дэвшсэн хүнийг Төрийн Дум гурван удаа буцаавал Ерөнхийлөгч Засгийн газрыг томилж, Төрийн Думыг тарааж, шинээр сонгууль явуулна.

ПОЛЬШ

Парламентын засаглалтай бүгд найрамдах улс. Парламент нь Сейм, Сенат гэсэн 2 танхимтай. Польш улсын парламентыг зарим тохиолдолд тухайлбал Үндсэн хууль батлах тохиолдолд Ардын Хурал гэж нэрлэх нь байдаг боловч албан ёсоор түүний танхимуудын нэрээр буюу Сейм (Доод танхим) болон Сенат (Дээд танхим) гэж нэрлэдэг.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Сейм болон Сенат нь 4 жилийн хугацаагаар сонгогддог. Сонгууль нь нэгэн зэрэг явагдана. Сейм болон Сенатын бүрэн эрхийн хугацаа нь харилцан хамааралтай байдаг бөгөөд хэрэв Сеймийн бүрэн эрхийг хугацаанаас нь өмнө дуусгавар болгосон тохиолдолд Сенатын бүрэн эрхийн хугацаа нэгэн адил дуусгавар болдог.

Польшийн Сейм нь сонгуулийн пропорциональ тогтолцоогоор сонгогддог 460 депутатаас бүрддэг бөгөөд тэдгээрээс 69 нь бүх Польшийн сонгуулийн тойргоос сонгогддог бол 391 нь намын нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтаар орон нутгийн олон мандатай тойрогт (3-аас 17 мандат бүхий) сонгогддог. Намууд гишүүдээ парламентад сонгуулахын тулд 5

хувийн босго давах ёстойн дээр орон нутгийн тойрогт намын нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтыг бүртгүүлэхийн тулд 5000-аас доошгүй сонгогчдын гарын үсэг цуглуулах учиртай.

Сенат нь олон мандаттай сонгуулийн мажоритар системээр сонгогддог 100 гишүүнтэй. Сейм нь нийт ард түмний ашиг сонирхлыг төлөөлдөг бол Сенат нь засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн төлөөллийн байгууллага юм. 49 воеводство тус бүр 2 сенатч илгээдэг бол хүн ам ихтэй Варшав болон Катовице тус бүр 3 сенатч сонгодог. 21 нас хүрсэн сонгуулийн эрхтэй Польшийн иргэн Сеймийн депутат, 30 нас хүрсэн мөн ийм иргэн Сенатын гишүүн байж болно.

Бүрэн эрх

Сенат нь хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлэхээс гадна бүх нийтийн санал асуулга явуулах тухай Ерөнхийлөгчийн саналыг зөвшөөрөх, Хянан шалгах хорооны дарга, Хүний эрхийн төлөөлөгч, Хүүхдийн эрхийн асуудлаархи бүрэн эрхт төлөөлөгчийг томилоход оролцох, Радио, телевизийн үндэсний зөвлөлийн нэг гишүүн, Хууль зүйн үндэсний зөвлөлийн 2 гишүүн, Мөнгөний бодлогын зөвлөлийн 3 гишүүнийг томилох эрхтэй.

Сенат нь Засгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавих эрхгүй бөгөөд энэхүү үүргийг Сейм хэрэгжүүлдэг. Сейм нь хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлэхээс гадна тодорхой хэргийг мөрдөн шалгах комисс байгуулж ажиллуулах, дайн энхийн асуудлыг хэлэлцэн шийдвэрлэх зэрэг бүрэн эрхтэй. Ерөнхийлөгч, Сеймийн гишүүд, Сенат, Засгийн газар болон сонгуулийн эрх бүхий нэг зуун мянгаас доошгүй иргэн нэгдэж хууль санаачлах эрх эдлэнэ.

Хууль хэлэлцэж батлах журам

Сейм хуулийн төслийг гурван удаагийн хэлэлцүүлгээр хэлэлцэж батална. Сенат Сеймийн батласан хуулийг хүлээн авсан өдрөөс эхлэн 30 хоногийн дотор, яаралтай бол 14 хонгийн дотор хэлэлцнэ. Сенат тухайн хуулийг шууд батлах эсвэл засвар оруулах, буцаах эрхтэй. Хуульд засвар оруулах, буцаах тухай тогтоол нь Сенатын нийт гишүүдийн талаас илүү нь хуралдаанд оролцож, тэдний дөрөвний гурав нь дэмжсэнээр хүчин төгөлдөр болно. Харин улсын төсвийн тухай хуулийг хүлээн авснаас хойш 20 хоногийн дотор хэлэлцэж батална. Үндсэн хуулинд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг 60 хоногийн хугацаанд хэлэлцэнэ. Сеймийн Маршал батлагдсан хуулийг гарын үсэг зуруулахаар Ерөнхийлөгчид хүргүүлнэ.

РУМЫН

Бүгд Найрамдах Румын Улс

Парламентын танхимуудын нэр:

- a. Дээд танхим – Сенат
- b. Доод танхим – Төлөөлөгчдийн танхим

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо:

Хоёр танхимын бүрэн эрхийн хугацаа 4 жил. Сонгуулийн холимог тогтолцоотой. Сенат болон Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийн тоог сонгуулийн хуулиар тогтоодог. Мөн парламент дахь үндэсний цөөнхийн төлөөллийн тоог мөн хуулиар тогтооно. Нэг этгээд нэгэн зэрэг 2 танхимын гишүүн байж болохгүй. Парламентын гишүүн нь Засгийн газрын гишүүн байж болно. Шинээр сонгогдсон парламентын анхдугаар чуулганыг Ерөнхийлөгч сонгууль явагдсанаас хойш 12 хоногийн дотор зарлан хуралдуулна. Хоёр танхимын ээлжит

чуулган жилд хоёр удаа 2-6 дугаар сард, 9-12 дугаар сард тус тус хуралдана. Ээлжит бус чуулганыг Ерөнхийлөгчийн хүсэлтээр, эсвэл танхим тус бүрийн байнгын хороодын болон нийт депутат, сенатчдын гуравны нэгийн шаардсанаар зарлан хуралдуулна.

Сенат: Одоогийн Сенат 129 гишүүнтэй бөгөөд сүүлийн сонгууль 2008 оны 11-р сард явагдсан байна. Сенат 16 байнгын хороотой. Төлөөлөгчдийн танхим: Төлөөлөгчдийн танхимын 296 гишүүдийг нийт ард түмний шууд сонгуулиар сонгоно. Төлөөлөгчдийн танхим нь 17 байнгын хороотой.

Бүрэн эрх

Хоёр танхим тусдаа хуралдаж хууль, бусад шийдвэрийг хэлэлцэж батлах бөгөөд танхим тус бүрийн хэлэлцэх асуудлыг Үндсэн хуулиар тодорхойлсон байдаг. Хоёр танхим дараах асуудлаар хамтран хуралдаж шийдвэр гаргана. Үүнд:

- 1) Ерөнхийлөгчийн илгээлтийг хүлээн авах;
- 2) улсын төсвийг хэлэлцэж батлах;
- 3) бүх нийтийн болон хэсэгчилсэн цэрэг татлага, дайчилгаа зарлах;
- 4) дайны байдал зарлах;
- 5) дайны ажиллагааг түр буюу бүрэн зогсоох;
- 6) батлан хамгаалах стратегийг батлах;
- 7) Үндэсний батлан хамгаалах Дээд зөвлөлийн тайланг хэлэлцэх;
- 8) Ерөнхийлөгчийн санал болгосноор тусгай албадын удирдлагыг томилох;
- 9) Засгийн газарт итгэл хүлээлгэх, эсэх;
- 10) Үндсэн хуульд заасан бусад асуудлууд.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Парламентын ардчилсан үндсэн хуульт хаант засаглалтай нэгдмэл улс.

Хууль тогтоох журам

Парламентын хоёр танхимын гишүүд, Засгийн газар болон 100 000-аас доошгүй сонгуулийн эрх бүхий иргэн нэгдэж хууль санаачлах эрхтэй. Иргэд олон улсын харилцаа, татвар, уучлал, өршөөлийн асуудлаар хууль санаачилж болохгүй. Батлагдсан хуулийн төслийг батламжлуулахаар Ерөнхийлөгчид хүргүүлэх бөгөөд Ерөнхийлөгч 20 хоногийн дотор шийдвэрлэнэ. Хэрэв батламжлахаас татгалзвал парламентаар дахин хэлэлцүүлэхээр нэг удаа буцааж болно. Ерөнхийлөгч тухайн хууль Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэх талаар Үндсэн хуулийн шүүхэд хандвал тус шүүх хуулийг хүлээн авснаас хойш 10 хоногийн дотор дүгнэлт гаргана. Хууль нь хэвлэгдсэнээс хойш 3 хоногийн дараа хүчин төгөлдөр болно

Цахим хуудас:

<http://www.cdep.ro>

<http://www.senat.ro>

СЛОВЕНИ

Парламентын засаглалтай Бүгд найрамдах улс. Словенийн парламент нь Үндэсний Хурал, Үндэсний Зөвлөл гэсэн хоёр танхимтай.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Доод танхим болох Үндэсний Хурлын 90 гишүүний 88-ыг пропорциональ (4 хувийн

босготой) тогтолцоогоор сонгодог бол 2-ыг нь итали, унгар үндэстний цөөнхөөс мажоритар тогтолцоогоор сонгодог. Бүрэн эрхийн хугацаа нь 4 жил. Үндэсний Хурлын анхдугаар чуулганыг сонгууль явагдсан өдрөөс хойш 20 хоногийн дотор Ерөнхийлөгч зарлан хуралдуулдаг. Хэрэв Үндэсний Хурал хугацаанаасаа өмнө тарвал 2 сарын дотор сонгууль явагдна.

Дээд танхим буюу Үндэсний Зөвлөл нь 40 гишүүнээс бүрддэг. Бүрэн эрхийн хугацаа нь 5 жил. Гишүүдийг нийгэм, эдийн засаг, үндэстний болон мэргэжлийн бүлэг, давхрагын төлөөлөл, орон нутгийн эрх ашгийг харгалзан сонгодог. Тухайлбал, ажил олгогч эзэд, жижиг үйлдвэрлэл эрхлэгчид 4, ажил мэргэжлийн төлөөлөл 4, төрийн албаны төлөөлөл 4, төрийн бус байгууллагын төлөөлөл 6, орон нутгийн төлөөлөл 22 байна.

Бүрэн эрх

Үндэсний Зөвлөл нь :

- хууль санаачлах
- Үндэсний Хурлын баталсан хуулийг хэлэлцэж батлах
- бүрэн эрхэд нь хамаарах ямар ч асуудлаар Үндэсний Хуралд саналаа хүргүүлэх
- хууль батлагдахаас өмнө тухайн хуулийг дахин хэлэлцэхийг Үндэсний Хурлаас шаардах
- ард нийтийн санал асуулга явуулахыг Үндэсний Хуралд санал болгох
- нийгмийн амьдралын чухал асуудлаар асуулга тавих
- Үндэсний Хурлын депутатуудыг батламжлах зэрэг бүрэн эрхтэй.
- Үндэсний Хурал нь :
- Үндсэн хууль болон бусад шийдвэрийг хэлэлцэж, батлах
- олон улсын гэрээг соёрхон батлах
- дайны болон онц байдал зарлах
- батлан хамгаалах хүчнийг хөдөлгөх
- ард нийтийн санал асуулга зарлаж товлох зэрэг бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.

Хууль хэлэлцэж батлах журам

Үндэсний Хурлын гишүүн, Үндэсний Зөвлөл, Засгийн газар, 5000-аас доошгүй сонгогчид нэгдэж хууль санаачлах эрх эдлэнэ. Үндэсний Хурлын чуулганы хуралдаан нийт гишүүдийн талаас илүү нь оролцсоноор хүчин төгөлдөр болох бөгөөд хууль болон бусад шийдвэрийг хуралдаанд оролцогсдын олонхиор батладаг.

Сонгуулийн тухай хууль болон ард нийтийн санал асуулга явуулах тухай шийдвэрийг нийт депутатын гуравны хоёроор батладаг. Үндэсний Зөвлөл Үндэсний Хурлын баталсан хуулийг дахин хэлэлцүүлэхээр 7 хоногийн дотор буцааж болно. Үндсэн хуульд өөрөөр заагаагүй бол Үндэсний Хурлын нийт депутатын олонхи нь дэмжсэн тохиолдолд уг хуулийг батлагдсанд тооцно. Батлагдсан хуулийг 8 хоногийн дотор Ерөнхийлөгчид хүргүүлнэ.

БҮГД НАЙРАМДАХ ФРАНЦ УЛС

Парламентын танхимуудын нэр

а/ Дээд танхим-Сенат

б/ Доод танхим-Үндэсний ассамблей

Парламент байгуулагдах хэлбэр

Парламентын доод танхим бүх ард түмнээс 5 жилээр сонгогддог 577 депутаттай Сенатын танхим нь шууд бус сонгуулиар мужууд (департамент)-аас 9 жилээр сонгогддог 350 сенатчтай.

Парламентын дээд, доод танхимын сонгуулийг 1964 оны X сарын 27-нд баталж, 2000 онд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан хуулийн дагуу явуулах журамтай. Парламентын доод танхимын 577 гишүүнийг улсын хэмжээнд байгуулагдсан 1 мандат бүхий 577 тойргоос олонхийг төлөөлөх системээр, шаардлагатай бол 2 шаттайгаар санал хурааж сонгох журам мөрдөгддөг байна. Нэр дэвшигчид 2 дахь шатны санал хураалтад орохын тулд тойрогт бүртгэгдсэн нийт сонгогчдын 12.5 хувийн босгыг давсан байхыг шаарддаг. Харин тухайн тойрогт эхний санал хураалтаар энэ босгыг зөвхөн 1 нэр дэвшигч давсан тохиолдолд 2 дахь нэр дэвшигч 12.5 хувиас бага саналтай байсан ч 2 дахь шатны санал хураалтад оролцох эрхтэй байдаг нь онцлог байж болох юм.

Сенатын гишүүдийн 1/3 нь 3 жил тутамд шинэчлэгдэн сонгогдох журамтай. Сонгуулийн хуулийн ёсоор 331 сенатчийг шууд бус сонгуулиар сонгох бөгөөд нэр дэвшигчдийн дотор хүйсийн тэнцвэрийг хангах журамтай. Сенатын сонгуулийг сонгуулийн холимог системээр явуулдаг. 128 тойргоос мажоритар системээр 128 сенатчийг 2 шатны санал хураалтаар сонгодог бол үлдсэн 203 суудлыг пропорциональ системээр намын хаалттай жагсаалтаар санал хурааж, суудлыг хамгийн их дундажийн аргаар хуваарилдаг байна. Нэг мужаас дунджаар 3-5 сенатч сонгогддог.

Сенатчдыг сонгохын тулд мужид 1000 хүнтэй сонгогчдын зөвлөлийг тусгайлан бүрдүүлдэг бөгөөд түүний бүрэлдэхүүнд тухайн мужаас үндэсний хуралд сонгогдсон бүх депутат /2-7 депутат/ мужийн төлөөллийн байгууллагын депутатууд /30-40 депутат/, доод шатны орон нутгийн нэгж коммун бүрээс 10-15 төлөлөгч/ тус тус ордог. Коммуны төлөөлөгчид сонгогчдын коллегид тоогоороо давамгайлдаг нь Францын сенатчдыг үндсэндээ коммунны төлөөлөгчдөөс сонгодог гэж үзэхэд хүргэдэг. Доод танхимын гишүүнд нэр дэвшигч 23 нас, сенатчид нэр дэвшигч 35 насанд хүрсэн байх шаардлагатай.

Парламентын бүрэн эрх

Парламент хууль тогтоох, хяналт тавих, шүүх, эдийн засаг, гадаад бодлоготой холбоотой бүрэн эрхийг Үндсэн хуульд заасан нөхцөл, журмын дагуу хэрэгжүүлнэ. Тухайлбал, эдийн засгийн бүрэн эрхээ (жишээ нь, төсөв, эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн төлөвлөгөөг батлах) хэрэгжүүлэхдээ тодорхой хууль батлах замаар хэрэгжүүлнэ. Парламентын шүүхийн бүрэн эрх гэдэг нь төрийн дээд албан тушаалтнуудын хэргийг хэлэлцэх тусгай шүүх байгуулах эрхтэй байдагт оршино. Олон улсын гэрээг соёрхон батлах замаар гадаад бодлогын бүрэн эрхээ хэрэгжүүлдэг.

Засгийн газрын үйл ажиллагаанд тавих хяналтын шийтгэлтэй холбоотой асуудлыг зөвхөн доод танхимаар хэлэлцдэг ба доод танхим нь засгийн газарт итгэл үзүүлэх байдлаар засгийн газрыг огцруулж болно. Парламент хууль тогтоох бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ энгийн, органик, Үндсэн хуульд өөрчлөлт оруулахтай холбоотой хуулиудыг баталдаг ба 1958 оны Үндсэн хуулийн дагуу Францын парламент нь ялангуяа энгийн хуулийг батлах асуудлаар хязгаарлагдмал эрхтэй юм. Өөрөөр хэлбэл, Үндсэн хуульд парламент хууль батлах замаар зохицуулж болох асуудлуудыг тодорхойлсон байна. Зарим асуудлаар (тухайлбал, боловсрол, хөдөлмөр, батлан хамгаалах зэрэг) парламент зөвхөн ерөнхий зарчмуудыг тодорхойлж, харин нарийвчилсан зохицуулалтыг гүйцэтгэх засаглал хэрэгжүүлдэг.

Парламентын хууль хэвлэн нийтлэх эрх нь зарим тохиолдолд Ерөнхийлөгчийн хуулийн

төслийг парламентыг алгасан ард нийтийн санал асуулга явуулах бүрэн эрхээр хязгаарлагддаг.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект

Франц улс нь Ерөнхийлөгч, Парламентын эрх хэмжээ харьцангуй тэнцвэржсэн, нэгдмэл улс. Үндсэн хуульд зааснаар хууль тогтоох дээд эрхийг парламент хэрэгжүүлдэг. Францын Ерөнхийлөгчийн институт төрийн байгууллын тогтолцоонд гол байр суурийг эзэлж, Үндсэн хуулиар түүнд өргөн бүрэн эрхийг олгожээ. Тухайлбал, Ерөнхийлөгч парламентын доод танхим болох Үндэсний Ассамблейг өөрийн үзэмжээр татан буулгах эрхтэй байдаг. Францын улс төр судлаач М.Дюверже Францыг 1962 оноос хойш хагас ерөнхийлөгчийн засаглалтай улс гэж тодорхойлжээ.

Хууль тогтоох журам

Засгийн газар хуулийн төслийг парламентын аль ч танхимд өргөн барьж болдог бол харин депутатууд зөвхөн өөрийн харьяалагддаг танхимын товчоонд хуулийн төслийг өргөн барьдаг. Парламентын депутатын өргөн барьсан хуулийн төсөлд төрийн зарлагыг нэмэгдүүлж, орлогыг багасгахаар заалт тусгагдсан тохиолдолд түүнийг хүлээн авдаггүй байна.

Танхимын товчооноос хуулийн төслийг байнгын болон тусгай комисст шилжүүлсэний дараа ерөнхий хэлэлцүүлэг, зүйл тус бүрээр хэлэлцэх, санал хураах гэсэн 3 үе шатыг дамжин батлагдана. Хэрэв парламентын аль нэг танхим хуулийн төслийг батлахгүй буцаавал дөрөв, тав дахь хэлэлцүүлгийг хийж болно.

Өргөн барьсан төслийн талаар 2 танхимын хооронд саналын зөрүү гарвал Ерөнхий сайдын хүсэлтээр хамтарсан адил тооны гишүүдээс бүрдсэн комисс байгуулж хэлэлцэх бөгөөд нэгдсэн саналд хүрсэн төслийг 2 танхим дахин хэлэлцэж шийдвэрлэнэ. Энэ тохиолдолд саналын зөрүү гарвал Ерөнхий сайд Парламентын доод танхимд батлах хүсэлт тавьж тэрээр эцэслэн шийдвэрлэнэ. Ийнхүү хууль тогтоох үйл ажиллагаанд засгийн газар нэлээд үүрэгтэй байдаг. Гэхдээ засгийн газарын хуулийн төслийг батлуулах шаардлага нь ихэнхидээ өөрийнх нь өргөн барьсан хуулийн төсөлтэй холбоотой болно.

Хууль батлагдсаны дараа түүнийг Ерөнхийлөгч ёсчилдог ба тэрээр 15 хоногийн дотор уг хуулийг дахин хэлэлцэхийг шаардах эрхтэй байна. Үүний тулд Ерөнхийлөгч тунхаг гарган, Хуулийн аль хэсгийг, аль танхимаар хэлэлцэхийг заана.

ЧЕХ

Бүгд Найрамдах Чех Улс

Парламентын засаглалтай бүгд найрамдах улс. Чехийн парламент нь Депутатуудын танхим ба Сенат гэсэн хоёр танхимтай.

Парламент байгуулагдах хэлбэр, сонгуулийн тогтолцоо

Депутатуудын танхим нь намын жагсаалтаар сонгогддог 200 депутаттай. 21 нас хүрсэн сонгуулийн эрхтэй Чехийн иргэн депутатаар сонгогдож болно. Сенат нь мажоритар системээр сонгогдсон 81 сенатчаас бүрддэг. Сенатчийн бүрэн эрхийн хугацаа нь 6 жил байх ба хоёр жил тутам сенатчдын гуравны нэг нь сэлгээний журмаар шинэчлэгдэн сонгогддог. Сонгуулийн эрхтэй 40 нас хүрсэн Чехийн иргэн сенатч байж болно. Депутатуудын танхим нь Засгийн газарт итгэл хүлээлгэх, эсэх тухай асуудлыг 50-аас доошгүй депутатын саналаар тавих эрхтэй. Энэ танхимын Сенатаас ялгагдах нэг онцлог нь Ерөнхийлөгчийн шийдвэрээр хугацаанаасаа өмнө тарах асуудал юм.

Бүрэн эрх

Танхимууд хамтарч болон тус тусдаа хуралдах бөгөөд хамтарсан хуралдаанаар улсын Ерөнхийлөгчийг сонгох, Үндсэн хуулинд нэмэлт өөрчлөлт оруулах, Засгийн газрын тайланг хэлэлцэх, Зэвсэгт хүчнийг энхийг сахиулах ажиллагаанд оролцуулах болон дайн энхийн асуудлыг хэлэлцдэг.

Хууль батлах, төсвийн асуудлыг хэлэлцэх, татвар хураамж тогтоох, ард нийтийн санал асуулга явуулах, өршөөл үзүүлэх, олон улсын гэрээ хэлэлцээр соёрхон батлах, төрийн шагнал, цэргийн болон бусад цол бий болгох зэрэг асуудлыг Депутатуудын танхим хэлэлцсэний дараа Сенатаар хэлэлцүүлнэ. Мөн Депутатуудын танхимын бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болсон тохиолдолд дараагийн Депутатуудын танхим бүрдэх хүртэл хууль батлах үүргийг дангаараа гүйцэтгэх эрхтэй. Гэвч Үндсэн хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах, улсын төсөв, түүний гүйцэтгэл. Сонгуулийн хууль, олон улсын гэрээ хэлэлцээрийн талаархи хуулийг хэлэлцэх эрхгүй.

Хууль хэлэлцэж батлах журам

Хууль тогтоох ажиллагааны эхний шат нь хууль санаачлах эрхийг хэрэгжүүлэх явдал байдаг. Депутатууд, депутатуудын бүлгүүд, Сенат, Засгийн газар, орон нутгийн өөрөө удирдах дээд нэгжийн төлөөлөгчид хууль санаачлах эрхтэй. Хуулийн төслийг Депутатуудын танхимд өргөн барьдаг.

Хоёрдахь шат нь хуулийн төслийг хэлэлцэн батлахад оршино. Хуулийг батлахын тулд түүнийг хоёр танхим хоёулаа хүлээн зөвшөөрөх учиртай. Эхлээд Депутатуудын танхим дараа нь Сенат төслийг хэлэлцэж нийтлэг журмын дагуу хууль батлахын тулд нийт депутат болон сенатчаас гуравны нэгээс доошгүй нь байлцаж депутат болон сенатчдын олонхиор батлах шаардлагатай. Харин Чехийн нутаг дэвсгэр дээр гадаадын цэргийг байрлуулах, эсхүл дайн зарлах тухай шийдвэрийг батлахын тулд нийт депутат болон сенатчдын талаас илүү санал, Үндсэн хууль батлахад нийт депутатууд болон сенатчдын тавны гурваас доошгүйн санал шаардлагатай.

Хуулийг Депутатуудын танхим батласны дараа түүнийг батлуулахаар Сенатад хүргүүлнэ. Сенат нь депутатуудын танхимаар батлагдсан хуулийг 30 хоногийн хугацаанд судлан үзэж шийдвэрээ гаргах ёстой. Хэрэв Сенат хуулийг дэмжвэл түүнийг Ерөнхийлөгчид ёсчлуулахаар хүргүүлнэ. Мөн дээрх хугацаанд Сенат хуулийн талаар ямар нэг шийдвэр гаргаагүй бол түүнийг Сенатаар батлагдсанд тооцно.

Сенат нь Депутатуудын танхимын батласан хуулийг дэмжихээс татгалзвал Депутатуудын танхим Сенатын хоригийг нийт депутатуудын олонхийн саналаар давж болдог. Сенатаас гадна тус улсын Ерөнхийлөгч парламентын баталсан хуульд 15 хоногийн дотор хориг тавьж болно. Энэ тохиолдолд Ерөнхийлөгчийн хоригийг давах журам нь Сенатын хоригийг давах журамтай адил байдаг.

ШВЕЙЦАРЫН ХОЛБООНЫ УЛС**Парламентын танхимуудын нэр**

а/ Доод танхим-Үндэсний Зөвлөл

б/ Дээд танхим- Кантонуудын Зөвлөл

Парламент байгуулагдах хэлбэр

Үндэсний Зөвлөл 200 төлөөлөгчдөөс бүрдэх бөгөөд ард түмнээс 4 жилийн хугацаагаар

шууд сонгогдоно. Кантонуудын Зөвлөл нь Кантоны 46 төлөөлөгчөөс бүрдэнэ. Үндэсний Зөвлөлийн төлөөлөгчдийг сонгох сонгууль 4-н жилд нэг удаа пропорциональ системээр явагдах бөгөөд кантон бүр сонгуулийн тойргоо бүрдүүлнэ. Кантонуудаас сонгогдох төлөөлөгчийн суудлыг кантон бүрийн хүн амын тоог харгалзан тогтоох бөгөөд кантон бүр нэгээс доошгүй суудалтай байна. Нэр бүхий 6 кантон (Obwald, Nidwald, Basel City, Basel Land, Appenzell Outer Rhodes болон Appenzell Inner Rhodes)-оос тус бүр 1 сенатор, бусад кантоноос тус бүр 2 сенатор бүгд 46 сенаторыг шууд бусаар сонгоно. Кантонуудын Зөвлөлийн сонгуулийн журмыг кантон бүр өөрсдөө тогтооно.

Бүрэн эрх

Парламентын хоёр танхимтай бөгөөд эдгээр нь адил эрх мэдэлтэй байна. Холбооны улсын парламент нь хууль тогтоомж гаргах үндсэн үүргээсээ гадна дараахь эрх мэдлийг хэрэгжүүлдэг. Үүнд:

- Швейцарь улсын төвийг сахисан байдал, бие даасан байдал, дотоодын аюулгүй байдлыг хамгаалах арга хэмжээ авах,
- Цэргийн албыг удирдаж зарим хэсгийг нь эсхүл бүхэлд нь дайчлах,
- Холбооны улсын хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ авах,
- Ард нийтийн санаачилсан хүчин төгөлдөр шаардлагыг хэрэгжүүлэх,
- Уучлал хүссэн өргөдөл, хүсэлтийг шийдвэрлэх.

Холбооны улсын парламент гадаад бодлогоо тодорхойлоход оролцож гадаад харилцаандаа хяналт тавих бөгөөд Холбооны Засгийн газрын эрх мэдэлд хамаарахгүй олон улсын олон талт гэрээг баталдаг. Мөн Холбооны улсын төсвийг батална. Холбооны улсын Засгийн газрын гишүүд, канцлер, улсын дээд шүүхийн шүүгчид болон ерөнхий шүүгчийг гагцхүү парламентаас сонгоно. Холбооны улсын парламент Холбооны улсын Засгийн газар, засаг захиргааны байгууллага, шүүх болон бусад холбооны улсын асуудлыг хариуцсан байгууллагуудад хяналт тавина.

Төрийн дээд эрхийг барих субъект: Парламент

Хууль тогтоох журам

Холбооны улсын парламент Холбооны улсын хууль \statute\, захирамж \ordinance\ хэлбэрээр эрх зүйн актаа баталдаг. Бусад актууд нь тогтоол хэлбэрээр гардаг бөгөөд тогтоол нь ард нийтийн санал асуулгаар хэлэлцэгдэхгүй. Хууль тогтоох үйл явцад хоёр танхим адил эрх мэдэлтэй ба хуулийн төслийг тус тусдаа хэлэлцэн баталсан тохиолдолд хүчин төгөлдөр болно. Өргөн барьсан төслийн талаар 2 танхимын хооронд саналын зөрүү гарвал, түүнийг хэлэлцэж эхэлсэн танхимд нь буцааж, дахин хэлэлцэхдээ нөгөө танхимын саналыг харгалздаг. Үүний дараа дахин саналын зөрүүтэй тохиолдолд зөвшилцөх бага хурал зохион байгуулж, түүний үр дүнд шийдвэр гаргана. Энэ зөвшилцлийн бага хурлаар нэгдсэн шийдэлд хүрэх боломжгүй бол уг асуудлыг хэлэлцэх асуудлын жагсаалтаас хасна.

Үндэсний хурлын хууль тогтоох журам нь бусад улсын хоёр танхимтай парламентын жишигтэй ижил төстэй боловч зарим хуулийг бүх нийтийн санал асуулгаар дэмжсэн тохиолдолд хүчин төгөлдөр үйлчилдэг онцлогтой.

Дэлхийн зарим улс орнуудын парламентын дээд танхим байгуулагдах хэлбэр**I. Ази тив**

1. Афганистан–Сенат, 68-ыг шууд бус сонгуулиар, 34-ийг Ерөнхийлөгч томилдог
2. Бахрейн–Зөвлөх зөвлөл, 40 гишүүнийг бүгдийг Эзэн хаан томилдог.
3. Бутан–Үндэсний зөвлөл, 20 гишүүнийг шууд сонгуулиар, 5 гишүүнийг Эзэн хаан томилдог.
4. Йемен–Зөвлөх зөвлөл, 111 гишүүнийг бүгдийг Ерөнхийлөгч томилдог.
5. Йордан–Сенат, 55 гишүүнийг бүгдийг Эзэн хаан томилдог.
6. Казахстан–Сенат, 47 гишүүнээс Муж, нийслэл, улсын чанартай хотуудын төлөөллийн байгууллагуудын хамтарсан хурлаас тус бүр 2 депутат буюу бүгд 32-ыг сонгох ба 15 депутатыг Ерөнхийлөгч томилдог
7. Камбож–Сенат, 59 гишүүн шууд бус сонгуулиар сонгогддог. 2 гишүүнийг Эзэн хаан томилдог.
8. Малайз–Сенат, 70 сенатораас 26-г нь шууд бус сонгуулиар сонгодог, 44-ийг нь Эзэн хаан томилдог.
9. Оман–Төрийн зөвлөл, 72 гишүүнийг бүгдийг Султан томилдог.
10. Пакистан–Сенат, шууд бус сонгуулиар байгуулагддаг. 88 нь 4 мужийг, 4 нь нийслэлийг, 8 нь омгуудыг төлөөлдөг.
11. Тажикистан–Мажилис милли, 34 гишүүний 3/4-ыг бүс нутгийн төлөөллийн байгууллагуудын хурлаас шууд бусаар сонгох ба 1-ийг Ерөнхийлөгч томилдог.
12. Тайланд–Сенат, 76 гишүүнийг шууд сонгуулиар, 74 гишүүнийг шууд бус сонгуулиар сонгодог.
13. Узбекистан–Сенат, 100 гишүүнээс 84-ийг шууд бус сонгуулиар, 16-г Ерөнхийлөгч томилдог.
14. Филиппин–Сенат, 24 гишүүнийг бүгдийг шууд сонгуулиар сонгодог.
15. Энэтхэг–Муж улсуудын зөвлөл/Rajya Sabha/, 545 гишүүнээс 543-ыг шууд бус сонгуулиар, 2-ыг англичуудын нийгэмлэгээс нэр дэвшүүлж Ерөнхийлөгч томилдог.
16. Япон–Зөвлөхүүдийн танхим, 242 гишүүнийг шууд сонгуулиар, холимог системээр сонгодог.

II. Австрали, далайн орнууд

1. Австали–Сенат, 76 гишүүнийг бүгдийг шууд сонгуулиар сонгодог
2. Палау–Сенат, 13 гишүүнийг бүгдийг бүх нийтийн шууд сонгуулиар сонгодог.
3. Фижи–Сенат, 32 гишүүнээс 14-ийг удирдагчдын дээд зөвлөл, 9-ийг Ерөнхий сайд, 8-ыг цөөнхийн удирдлага, 1-ийг Ротумын зөвлөлөөс нэр дэвшүүлж, Ерөнхийлөгч томилдог

III. Америк тив

1. АНУ–Сенат, 100 сенаторыг бүгдийг шууд сонгуулиар сонгодог.
2. Аргентин–Сенат 72 гишүүнийг шууд сонгуулиар сонгодог.
3. Боливи–Сенат, 36 гишүүнийг шууд сонгуулиар сонгодог.
4. Бразил–Холбооны сенат, 81 гишүүнийг шууд сонгуулиар сонгодог
5. Канад–Сенат, 105 гишүүнийг ерөнхий сайдын санал болгосноор амбан захирагч

томилно.

6. Колумби–Сенат, 102 гишүүнийг шууд сонгуулиар сонгодог.
7. Мексик–Сенат, 128 гишүүнийг шууд сонгуулиар сонгодог.
8. Парагвай–Сенат, 80 гишүүнийг шууд сонгуулиар сонгодог.
9. Уругвай–Сенат, 31 гишүүнийг шууд сонгуулиар сонгодог.
10. Чили–Сенат, 38 гишүүнийг шууд сонгуулиар сонгодог.

IV. Африк тив

1. Алжир–Үндэстний зөвлөл /Меджлис аль-Умма/, 154 гишүүнээс 96 гишүүнийг орон нутгийн иргэдийн нийтийн хурлаас сонгон шалгаруулсан сонгогчид мужуудын Үндэсний хурлын гишүүдээс шууд бус сонгуулиар сонгодог. Нийгэм, эдийн засаг, соёл, боловсрол, шинжлэх ухааны салбарын 40 нас хүрсэн нэртэй зүтгэлтнүүдээс 48 гишүүнийг Ерөнхийлөгч томилдог.
2. БНАКонго–Сенат, 108 гишүүнийг мужуудын ассамблейгаас шууд бусаар 5 жилийн хугацаагаар сонгох журамтай. Харин Ерөнхийлөгчөөр ажиллаж байсан хүн бүх насаараа Сенатын гишүүн байхаар тогтоожээ.
3. Зимбабве–Сенатын гишүүдийн 60 нь шууд сонгуулиар мажоритар системээр 10 мужаас тус бүр 6 сенатор сонгогдох бөгөөд 5-ыг нь Ерөнхийлөгч томилох, 35 нь бусад албан тушаал заасан /10 бүс нутгийн захирагч, 16 удирдах тушаалтан, худалдаа, үйлчилгээний салбарын 7, захирлуудын зөвлөлийн дарга, орлогчид/ хүмүүс орох журамтай.
4. Конго–Сенат, муж, дүүрэг, орон нутгийн коммуны зөвлөлөөс шууд бусаар 6 жилийн хугацаагаар сонгогдох 72 гишүүнтэй.
5. Лесотто–Сенат 33 гишүүнтэй, 22 гишүүн нь дээд албан тушаалтан байх бөгөөд тэднийг хэлбэрийн төдий нууцаар санал хурааж сонгоно. 11-ийг нь хаан томилдог байна.
6. Марокко–Зөвлөхүүдийн танхим, 270 гишүүнийг дүүрэг, орон нутгийн зөвлөлийн гишүүд, аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуй, үйлдвэрчний байгууллагын төлөөлөгчдөөс шууд бусаар сонгогддог.
7. Намиби–Үндэсний зөвлөл, орон нутгийн зөвлөлөөс шууд бус сонгуулиар 6 жилийн хугацаатайгаар сонгогддог 26 гишүүнтэй.
8. Нигерия–Сенат, 109 гишүүнийг шууд сонгуулиар сонгодог.
9. ӨАБНУлс–Мужуудын үндэсний зөвлөл, 90 гишүүнээс 54 нь шууд бус сонгуулиар сонгогдох ба 36 нь солигдож томилогддог.
10. Сенегал–Сенат, 100 гишүүнээс 65-ыг нь Ерөнхийлөгч томилдог, 35 нь шууд бус сонгуулиар сонгогддог.
11. Тунис–Зөвлөхүүдийн танхим, 126 гишүүнээс 85 нь шууд бус сонгуулиар сонгогдож 41-ийг Ерөнхийлөгч томилдог.
12. Этиопи–Холбооны танхим, 112 гишүүнийг муж улсын зөвлөлөөс шууд бусаар сонгодог.

V. Европ тив

1. Австри–Холбооны зөвлөл, 64 гишүүнийг шууд бусаар сонгодог.
2. Бельги–Сенат, 71 гишүүнийг шууд бус сонгуулиар сонгодог.
3. Словени–Үндэсний Зөвлөл, 40 гишүүнийг нийгэм, эдийн засаг, үндэстний болон мэргэжлийн бүлэг, давхрагын төлөөлөл, орон нутгийн төлөөллийг харгалзан шууд бусаар сонгоно.

Судалгааны эмхтгэл, Х боть

4. Герман–Бундесрат, 69 гишүүнийг муж улсуудын Засгийн газраас томилдог.
5. Ирланд–Сенат, 60 гишүүнээс 49 нь шууд бус сонгуулиар сонгогдох ба 11-ийг нь Ерөнхий сайд томилдог.
6. Испани–Сенат, 259 гишүүний 208 нь шууд сонгуулиар, 51 нь шашны төлөөллөөс томилогддог.
7. Итали–Холбооны сенат, 315 гишүүн шууд сонгуулиар сонгогддог.
8. ИБУИНВУ–Лордын танхим, Хатан хаан томилдог.
9. ОХУ–Холбооны зөвлөл, 178 гишүүнийг Үндсэн хуульд заасны дагуу Ерөнхийлөгч томилдог.
10. Польш–Сенат, 100 гишүүн шууд сонгуулиар сонгогддог.
11. Румын–Сенат, 129 гишүүнийг шууд сонгуулиар сонгодог.
12. Беларус–Төрийн зөвлөл 64 гишүүний 56-г шууд бус сонгуулиар сонгож, 8-ийг ерөнхийлөгч томилдог
13. Франц–Сенат, 350 гишүүнийг шууд бус сонгуулиар сонгодог.
14. Чех–Сенат, 81 гишүүнийг шууд сонгуулиар сонгодог.
15. Швейцари–Сенат, 46 сенаторыг шууд сонгуулиар сонгодог.

Бүгд 56 улсын парламентын дээд танхимыг хамруулав. Хүснэгт №1

**Парламентын дээд танхимыг шууд ба шууд бус сонгууль, томилгоо хосолсон
хэлбэрээр байгуулдаг улс орнууд**

№	Улсын нэр	Парламентын танхимын нэр	Нийт гишүүдийн тоо	Шууд бус сонгуулиар		Томилгоо	
				Сонгох субъект	Гишүүдийн тоо	Томилдог субъект	Гишүүдийн тоо
1	Афганистан	Сенат	102	Муж, дүүргийн зөвлөл	68	Ерөнхийлөгч	34
2	Бутан	Үндэсний зөвлөл	25	шууд	20	Эзэн хаан	5
3	Казахстан	Сенат	47	Муж, нийслэл, улсын чанартай хотуудын төлөөллийн байгууллагуудын хамтарсан хурал	32	Ерөнхийлөгч	15
4	Камбож	Сенат	61	-Хороо, анхан шатны нэгжийн хурлаас -Үндэсний ассамблей	57 2	Ван	2
5	Малайз	Сенат	70	Муж улсын хууль тогтоох хурал	26	Эзэн хаан	44
6	Тажикстан	Мажилис Милли	34 Сонгуулийн хугацаа дуусгавар болсон сүүлчийн Ерөнхийлөгч орно	Ардын депутатуудын нэгдсэн хурал	25		8

7	Узбекистан	Сенат	100	Каракалпак болон Ташкент хот, мужуудын төлөөллийн байгууллагын хурал	84	Ерөнхийлөгч	16
8	Энэтхэг	Муж улсуудын зөвлөл/Rajya Sabha/	545	Муж улсуудын парламент	543	Ерөнхийлөгч /англичуудын нийгэмлэгээс/	2
9	Алжир	Үндэстний зөвлөл	154	Орон нутгийн иргэдийн ний-тийн хурлаас сонгон шалга-руулсан сонгог-чид	96	Ерөнхийлөгч	48
10	БНАКонго	Сенат	108+...	Мужуудын ассамблей	108	Ерөнхийлөгчөөр ажиллаж байсан хүмүүс	
11	Зимбабве	Сенат	100	Шууд сонгуулиар	60	Ерөнхийлөгч Албан тушаал зааж шууд ордог	5 35
12	Лесото	Сенат	33	Хуулиар тогтоосон гол удирдагчид, хэлбэрийн төдий санал хураалт	22	Төрийн зөвлөлийн санал болгосноор Эзэн хаан	11
13	ӨАБНУ	Мужуудын үндэсний зөвлөл	90	Мужуудын хууль тогтоох байгууллагад төлөөлөлтэй нам	54	Мужуудын хууль тогтоох байгууллагын төлөөлөл	36
14	Сенегал	Сенат	100	Муж, хот. Орон нутгийн хурлын гишүүдээс бүрдсэн сонгогчид	35	Ерөнхийлөгч	65
15	Тунис	Зөвлөхүүдийн танхим	126	Орон нутгийн төлөөллийн байгууллагын төлөөлөл	80	Ерөнхийлөгч	46
16	Ирланд	Сенат	60	-Үндэсний болон Дублиний их сургууль -Төрөл бүрийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллага	6 43	Ерөнхий сайд	11
17	Испани	Сенат	259	Шууд сонгуулиар	208	Шашны байгууллагууд	51
18	Беларус	Төрийн зөвлөл	64	Шууд бус сонгуулиар	56	Ерөнхийлөгч	8

* * *

Хүснэгт № 2

Парламентын дээд танхимыг зөвхөн томилгооны хэлбэрээр байгуулдаг улс орнууд

№	Улсын нэр	Танхимын нэр	Гишүүдийн тоо	Томилдог субъект
1	Бахрейн	Зөвлөх зөвлөл	40	Эзэн хаан
2	Йемен	Үндэсний зөвлөл	111	Ерөнхийлөгч

Судалгааны эмхтгэл, Х боть

3	Иордан	Сенат	55	Эзэн хаан
4	Оман	Төрийн зөвлөл	72	Султан
5	Фижи	Сенат	32	Ерөнхийлөгч
6	Канад	Сенат	105	Амбан захирагч
7	Герман	Бундесрат	69	Муж улсуудын Засгийн газар
8	ИБУИНВУ	Лордын танхим	733	Хатан хаан
9	ОХУ	Холбооны хурал	178	Муж улсуудын хууль тогтоох байгууллага

* * *

Хүснэгт № 3

Парламентын дээд танхимыг шууд сонгуулиар байгуулдаг улс орнууд

№	Улсын нэр	Танхимын нэр	Гишүүдийн тоо	Сонгуулийн тогтолцоо
1	Филлипин	Сенат	24	Улсын хэмжээний 1 тойргоос мажоритар тогтолцоо
2	Япон	Зөвлөхүүдийн танхим	242	Сонгуулийн холимог тогтолцоо 146/96
3	Австрали	Сенат	76	Хувь тэнцүүлэн хуваарилах тогтолцоо
4	Палау	Сенат	13	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо
5	АНУ	Сенат	100	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо
6	Аргентин	Сенат	72	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо
7	Боливи	Сенат	36	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо
8	Бразил	Холбооны сенат	81	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо
9	Колумби	Сенат	102	Сонгуулийн хувь тэнцүүлэн хуваарилах тогтолцоо
10	Мексик	Сенат	128	Сонгуулийн холимог тогтолцоо 96/32
11	Парагвай	Сенат	80	Сонгуулийн хувь тэнцүүлэн хуваарилах тогтолцоо
12	Уругвай	Сенат	31	Сонгуулийн хувь тэнцүүлэн хуваарилах тогтолцоо
13	Чили	Сенат	38	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо

14	Нигерия	Сенат	109	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо
15	Итали	Холбооны сенат	315	Сонгуулийн холимог тогтолцоо 12/302
16	Польш	Сенат	100	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо
17	Румын	Сенат	129	Сонгуулийн 1 мандаттай тойрог бүхий холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо 50%-ийн босготой, 50%-иас доош авсан саналыг үндэсний хэмжээнд нэгтгэж намуудад хуваарилсаны дараа суудлыг хуваарилах
18	Чех	Сенат	81	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо
19	Швейцари	Сенат	46	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо

* * *

Хүснэгт № 4

Парламентын дээд танхимыг шууд бус сонгуулиар байгуулдаг улс орнууд

№	Улсын нэр	Танхимын нэр	Гишүүдийн тоо	Сонгуулийн тогтолцоо	Сонгох субъект
1	Пакистан	Сенат	100	1 шилжих саналын эрх бүхий хувь тэнцүүлэн хуваарилах тогтолцоо	Мужуудын ассамблейгаас 88, Холбооны омгуудын хурлаас 8, Нийлэлийн ассамблейгаас 4
2	Конго	Сенат	72	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо	Муж, дүүрэг, орон нутгийн коммуны зөвлөл
3	Намиби	Үндэсний зөвлөл	26	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо	Орон нутгийн зөвлөлийн гишүүдээс бүрдсэн сонгогчдын коллеги
4	Марокко	Зөвлөхүүдийн танхим	270	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо	Орон нутгийн зөвлөлийн гишүүд, аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуй, үйлдвэрчний байгууллагын төлөөлөгчид
5	Этиопи	Холбооны танхим	112	Сонгуулийн мажоритар тогтолцоо	Муж улсын зөвлөл эсвэл муж улсын зөвлөл шууд сонгууль явуулах
6	Австри	Холбооны зөвлөл	64	Сонгуулийн хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо	Мужуудын ассамблей

7	Бельги	Сенат	71	Сонгуулийн хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо	Дани, францын сонгуулийн коллект, Флемиш, Франц Данийн коммуни
8	Франц	Сенат	350	Сонгуулийн холимог тогтолцоо 128/203	Муж тус бүрт 1000 хүнээс бүрдсэн сонгогчдын коллегийн бүрэлдэхүүнд муж бүрээс сонгогдсон Үндэсний Ассамблейн гишүүд /2-7 гишүүн/, Мужийн төлөөллийн байгууллагын депутатууд /30-40 депутат/, коммун тус бүрээс 10-15 төлөөлөгч орсон сонгогчдын коллеги
9	Словени	Үндэсний зөвлөл	40	Харьцангуй мажоритари тогтолцоо	Үндэсний Зөвлөл, 40 гишүүнийг нийгэм, эдийн засаг, үндэстний болон мэргэжлийн бүлэг, давхрагын төлөөлөл, орон нутгийн төлөөлөл

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН